

המוסף התורני של **הדר** | פרשת לך לך תשפ"ב | גליץ 210

תוֹר הזֶהב

אחי ורעי

"ראינו רוב עמלו ויגיעו למען התורה
הקדושה ולומדיה" - מדברי הספרו של מרן
רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

שבט מיהודה

"אם יש בי קצת הבנה שצריך לעבוד את ה',
זה הכול ממנו" - מדברי הספרו של גדול
הדור, מרן ראש הישיבה שליט"א

עובדות מבי רב

תלמידו המובהק, הגאון רבי
אברהם יונה שליט"א, חושף
שביכי הוד ורסיסי נוגה

ללמד בני יהודה

ציוני דרך במפעלות שפעל,
המלחמה על נפש העולים והקמת
רשת מעיין החינוך התורני

ראש הישיבה

שלושים שנה להסתלקות
מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

אבי, מורי ורבי

בנו וממשיך דרכו בראשות
הישיבה, הגאון הגדול רבי משה
צדקה שליט"א, בנועם שחו
מעורר רגש על יקר תפארת גדולתו,
אורה, שמשו והנהגותיו בקודש

ראש הישיבה - שלושים
שנה להסתלקות מרן
הגאון חכם יהודה
צדקה זצוק"ל

"כל כולו היה תורה והתמסרות
לעולם התורה" - מדברי
הספדו של מרן רבינו עובדיה
יוסף זצוק"ל | עמוד ח

"אם יש בי קצת הבנה לעבודת
ה', זה הכול ממנו" - מדברי
הספדו של גדול הדור, מרן
ראש הישיבה שליט"א | עמוד ח

בנו וממשיך דרכו בראשות
הישיבה, הגאון הגדול רבי משה
צדקה שליט"א, בנוצם שיחו

חיים טריקי עמוד ח

תלמידו המובהק, הגאון רבי
אברהם יונה שליט"א, חושף
שביבי הוד ורסיסי נוגה

חיים טריקי עמוד ח

ציוני דרך במפעלות
האדירים שפעל, המלחמה
על נפש העולים, הקמת רשת
מעייין החינוך התורני

שמעון ליברטי עמוד ח

מוצדי הלוח מתואמים עם
עובדת היסוד לפיה הלוח העברי
היה בשימוש של אברהם אבינו

הרב גד העני עמוד ח

מדורים

תורת מרן | ב
דברי שלום | ג
נופת צופים | ד
פרשת דרכים | ו
קול התור | כא
דף של ספינה | כב
היכלי התורה | כד
סוף מעשה | כו
כותל המזרח | כח
הידעת? | לב

הדרן

פקס: 0733-700333

חייל המערכת:

desk@haderech.net

לפניות לוועדה הרוחנית:

vaada@haderech.net

תורת מרן

פרשת השבוע במסגרתו של
מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל
ליוסף: הרב גד העני

**וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ וְאֵת לוֹט בֶּן
אָחִיו וְאֵת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֵת
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרֹן וַיָּצְאוּ לָלֶכֶת
אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן**
(בראשית יב, ה)

כבר אמר ישעיהו הנביא (פרק נא, א): שמעו אליי
רודפי צדק מבקשי ה' הביטו אל צור חוצבתם,
הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם "כי
אחד קראתיו" ואברכהו וארבהו. אתם רבותי, מגידי
השיעור בכל אתר ואתר, שמעו אליי רודפי צדק, מזכי
הרבים, מבקשי ה', הביטו אל אברהם אביכם, כמה
כחות נפשיים השקיע להכניס אנשים עובדי אלילים
תחת כנפי השכינה, מלבד הנפש אשר עשו בחרן,
אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים.
עוד הוסיף בארץ ישראל להשפיע מרוחו האצילה
על סביביו, וכמאמר, "ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא
שם בשם ה' א-ל-עולם". ודרשו חז"ל (סוטה יז, א) את
תקרי ויקרא אלא ויקריא, שהקריא אברהם אבינו
את שמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב וכו'. וכתב
הרמב"ם (בפרק א מהלכות עבודה זרה), שאלפים
ורבבות הכניס אברהם אבינו תחת כנפי השכינה,
(ומה שכתוב "וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר
ושלש מאות", אלו חברי הכולל שלו, כי אברהם אבינו
זקן ויושב בישיבה היה. יומא דף כח:). והחדיר את
האמונה הצרופה בא-ל אחד, לרבבות מאמינים, ולכן
דרשו עליו (בבראשית פרשה יב סימן ט), "בהבראם",
באברהם, בזכותו של אברהם.

ובמנחות (דף כט:), איתא, מפני מה נברא עולם הזה
בה"א, שעולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה
לצאת יצא, כלומר שהבחירה בידי האדם. ולמה תליא
כרעיה דה"א, דאי הדר בתשובה מקבלי ליה ומעיילי
ליה, וזו מגמת אברהם, לעיולי הני דלא מעלי, לטעת
ולהשריש בליבם האמונה. וכמו שאמרו בבבא בתרא
(דף טז:), אבן טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם
אבינו וכל חולה שהיה רואה אותה מיד היה מתרפא,
וכשנפטר אברהם קבעה הקב"ה בגלגל חמה. ופירש
הרשב"א בעין יעקב שחכמינו ז"ל היו מכנים את
החכמה לאבן טובה, ואברהם אבינו היה החכם השלם
בידיעתו וזכותו שכלו בחכמה הא-להית, וזהו אמרם
אבן טובה הייתה בצווארו רוצה לומר בדיבורו, ובמתק
שפתיו, וכל חולה הנפש שהיה שומע לקחו, היה
מתרפא, שהיה נכנס תחת כנפי השכינה, ומכיר את
מי שאמר והיה העולם, כמו שנאמר "ואת הנפש אשר
עשו בחרן", שגיירם והכניסם תחת כנפי השכינה,
וכשנפטר נטלה הקב"ה וקבעה בגלגל חמה, על שם

"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר
צבאם" (ישעיהו מ, כו), שכאשר יתבונן האדם היטב
בתכונת הגלגלים, יגיע אל תכלית החכמה שהיא
ידיעת השי"ת. כמו שעשה אברהם אבינו וכו', עיין שם.

(מאור ישראל דרושים, דרוש א' לסיים הש"ס)

**וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל-דָּנִי ה' מֶה תַּתֵּן לִי
וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עִירִי וּבֶן מִשְׁקָה בֵּיתִי
הוּא דִּמְשֶׁק אֱלִיעֶזֶר**
(בראשית טו, ב)

מורי ורבותי! חוב קדוש מוטל עלינו לחנך את בנינו
בתלמודי תורה, ובישיבות, כמו שכתוב "ושננתם
לבניך". ואז יתקיים בנו הפסוק "וכל בניך לימודי ה'
ורב שלום בניך". באו וראו מה אמרו חז"ל על אדוננו
דוד המלך (במדרש רבה פרשת אמור, פרשה ל סימן
ג), אמר רבי אבין, אין אנו יכולים לעמוד על אופיו של
דוד, פעמים קורא את עצמו "עני ואביון", כמו שנאמר,
"הטה ה' אזנך ענני כי עני ואביון אני" (תהלים פו, א),
פעמים קורא את עצמו "מלך", ה' בעוזך ישמח "מלך"
ובישועתך מה יגל מאד (תהלים כא, ב), הא כיצד,
בשעה שהיה צופה ברוח הקודש והיה רואה שמלכים
צדיקים יוצאים מחלציו, כגון אסא ויהושפט חזקיה
ויאשיהו, היה שמח וקורא עצמו מלך. וכן הוא אומר
(תהלים עב, א) א-להים משפטך למלך תן, ובשעה
שהיה צופה ברוח הקודש ורואה שיוצאים מחלציו
מלכים רשעים, כגון אחז מנשה אמן ויהויקים, היה
קורא עצמו עני ואביון, כמו שנאמר (תהלים קב, א)
"תפלה לעני כי יעטוף", ללמדך שאין אדם מאושר
ושמח כמי שיש לו מזרעו בנים תלמידי חכמים
וצדיקים. ואין לך עני ואביון כאדם שבניו סטו מדרכי
אבות, ומן התורה ומצוות, מחללי שבת וימים טובים,
וכל דברי תועבה אשר שנה ה'.

הערובה לזכות לבנים עוסקים בתורה וצדיקים
הם חינוכם בתלמודי תורה וישיבות, כי חנוך לנער
על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, וברא מזכה
אבא. וראה עוד בבראשית רבה (פרשה מד סימן ט)
שאברהם דוד שניהם אמרו דבר אחד, אברהם אמר
"ה' א-להים מה תתן לי ואנכי הולך עירי", אמר לפניו
ריבונו של עולם, אם עתידים לצאת ממני בנים אשר
יכעיסוך מוטב לי שאנכי הולך עירי. ואף דוד אמר
(בתהלים קלט, כג), "חקרני א-ל-ל ודע לבבי, וראה אם
דרך עוצב בי ונחני בדרך עולם". אמר לפניו ריבונו של
עולם אם עתיד אני להעמיד בנים שיעצבוך, מוטב לי
שתנחני בדרך עולם.

(מאור ישראל דרושים, דרוש ב' לעשרת ימי תשוב)

דברי שלום

גדול הדור מרן ראש הישיבה
חכם שלום כהן שליט"א

יודע ה' ימי תמימים

הייתה נוהגת כך לא היה קורה לה שום מכשול.

נביא לזה בקצרה דוגמה מאליעזר עבד אברהם, שהיה נאמן לאברהם ללא שום סייג. ידוע שאליעזר רצה את יצחק חתן לבנו, ואברהם אמר לו: בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מידבק בברוך, וזו הייתה פגיעה גדולה באליעזר שהיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים (יומא כח:), והיה מושל ביצרו כאברהם (בר"ר נט ח), ואעפ"כ הלך ועשה שליחותו בנאמנות. ומתוך כך זכה שיצא מכלל ארור ונכנס לכלל ברוך, כמו שאמרו רבותינו ז"ל עה"פ "בא ברוך ה'" (בר"ר ס ז).

ואיך באמת הצליח אליעזר להתגבר על עצמו למרות שהיו לו קושיות? כאשר הוא מספר להם על כל מה שהיה, הוא משנה מעט מדברי אברהם, שאברהם אמר: ה' אלוקי השמים אשר לקחני וגו', ואילו כשהוא מספר זאת ללבן ובתואל, הוא אומר להם: ויאמר אלי ה' אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו וגו', וידוע שמכאן למדו חז"ל על גודל מעלתו של אברהם, שאינו צריך עזר וסיוע לתמוכו בדרכו, אלא הוא יודע היטב את אשר לפניו. והיינו שאליעזר אומר לעצמו: אברהם יודע היטב כיצד לנהוג, וגם אם נדמה לי שאני ראוי - בפרט שכעת כבר יצא מכלל ארור - אם אברהם רוצה כלה דווקא מבית אביו הרי שכך צריך לנהוג.

כך מתנהג מי שאין לו רצון לפרוק עול. אליעזר, עם כל הקושיות שהיו לו על ההנהגה של אברהם, מ"מ לא הסיר את נאמנותו אלא אדרבה - חיזק עצמו במעלתו של אברהם, לא כהגר שמיד כשהייתה לה קושיה מיד "ותקל גבירתה בעיניה". וזהו הלימוד שאנו צריכים ללמוד מהפרשה, שאף כאשר יש קושיות עלינו לשמוע לרבותינו, שכל הקושיות אינן נובעות אלא מרצון לפרוק עול וללכת בשירות הלב. הי"ת יעזרנו לטהר את הלב, ולשמוע לקול החכמים, ולא לסור מדבריהם, ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, אמן כ"ר.

חרה לה על כבוד שמיים, שהרי הגר הלכה להיות שפחתה כיון שראתה את הניסים שהיו לה בבית פרעה אביה, ושרה הייתה מוחזקת אצלה לצדקת. ואם כן, מה נשתנה מאז? אלא שכעת היא רוצה להקל בכבוד שמים, ולכן שרה הכבידה עליה את העול, כדי לחנכה. ואף אם נהגה בזה שלא כהוגן, מ"מ הרי כבר אמרו (תענית ד.) שהאי צורבא מרבנן דקא רתח, אורייתא קא מרתחא ביה, וזהו כמו העגל שאף שמזיק בדרך קפיצתו, מכל מקום אינו כמזיק בכוונה, עכת"ד.

כלומר, הגר הגיעה לבית שרה בדיעה ששרה היא צדקת גדולה, שהרי אלוקיה עושה לה ניסים גדולים, וקיבלה על עצמה את מרותה ואת כל הליכותיה, לילך בדרך ה'. אלא שאח"כ היא רואה ששרה אינה זוכה לבנים והיא כן, ויש לה קושיה על שרה. ומיד - "ותקל גבירתה בעיניה", פרקה מעל עצמה את העול של שרה, ואינה מוכנה יותר ללכת בדרכה. ועל כך חרה לשרה, על כבוד שמים שהגר מחללת, ולכן הייתה משעבדת אותה בקושי, להחזירה לדרך המוטב.

ופעם שמעתי שאין הביאור שבאמת הכבידה עליה את העול יותר מתמיד, אלא שכל זמן שהגר העריכה בלבה את שרה - הרי שכל מה שהייתה מבקשת ממנה מיד הייתה עושה בשמחה, אבל אחרי שהחליטה בלבה ששרה אינה צדקת, ממילא כל מה שביקשה ממנה היה קשה בעיניה.

ונתבונן בזה: לכאורה מה היתה התביעה על הגר, שהרי היא לפי דעתה יש לה ראייה ששרה אמנו אינה צדקת, וא"כ מה יש לה לעשות?

אכן, התשובה לכך פשוטה: על האדם ללמוד שגם כאשר יש לו קושיות זה לא צריך להפריע לו, וגם אם הוא אינו מבין את מעשיהם של גדולי ישראל - עליו לדעת גם לאחר הקושיות שכנראה הבעיה היא בו ולא בהם. ולכן יש קפידה על הגר, עם כל הקושיות שהיו לה - הרי ראיית בעינייך איך הקב"ה שמר על שרה, וא"כ איך יש לך קושיות מדוע אינה מתעברת? זה חיסרון בהבנה שלך ולא חסרון בשרה, ואם

בפרשה אנו קוראים על שרה אמנו, שכאשר ראתה שהיא אינה זוכה לבנים מאברהם - לקחה את הגר שפחתה המצרית ואמרה לאברהם שיישאנה, ואולי בזכות זה שהיא מכניסה את צרתה לביתה תזכה לבנים. ומבואר ברש"י שהגר הייתה בת פרעה, שלאחר שראה את כל הניסים שנעשו לשרה, אמר לבתו: מוטב שתהיי שפחה בבית זה מאשר גבירה בבית אחר. כלומר, כשהגר נכנסה לביתו של אברהם היא ידעה את גודל מעלתם של אברהם ושרה, ולכן הסכימה להיות שפחתה של שרה אמנו.

אלא שלאחר שהגר נישאה לאברהם היא מיד התברכה בבן, ואז אמרה בלבה: שרה זו אין סתרה כגלויה, כלומר היא עושה עצמה כלפי חוץ כצדקת אבל באמת אינה צדקת, שהרי כמה שנים היא עם אברהם ולא ילדה לו, ואני מיד זכיתי לבן. וע"ז אמר ותקל גברתה בעיניה, כבר לא כיבדה את שרה גברתה כמו שהייתה רגילה, כיון שעד היום הייתה בטוחה בצדקתה של שרה, ואילו כעת יש לה קושיה על שרה, ולכן כבר לא קיבלה את כל מה שאמרה לה באופן מושלם. וכשראתה זאת שרה החלה לענות את הגר, כמ"ש "ותענה שרי", שהכבידה את עולה עליה. וכתב ע"ז הרמב"ן "חטא חטאה אמנו בעיניו זה, ולכן נגזר על בני" שיתענו תחת ידי הישמעאלים בניה של הגר".

הגאון הנצי"ב (בהרח"ד) מביא את דברי הרמב"ן הנ"ל, וכותב על זה שמדברי חז"ל לא משמע כן, שהרי אמרו עליה (בר"ר נח א') "יודע ה' ימי תמימים - זו שרה שהייתה תמימה במעשיה. א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימה".

ומהו הדמיון לעגלה? הרי ידוע שעגל שמזיק על ידי דחיפה נחשב לקרן דלאו אורחיהו בהכי, אך אם הוא מקפץ בדרך הילוכו ויחד עם הקפיצה דחף ושבר כלים - הרי זה כשן ורגל דאורחיהו בהכי. ומבאר הגאון הנצי"ב שלזה נתכוון ר"י לדמותה לעגלה תמימה, שגם שרה אמנו נהגה כאן בדרך תמים - שכאשר ראתה שהגר אינה מקבלת יותר את מרותה,

"הקריא שמד של הקב"ה בפי כל עובר ושב"

הספד מרטיט שנשא עליו ידידו מנוער, מרן רבינו עובדיה יוסף זי"ע

הביא לדפוס: הרב ישראל שהרבי

ציולמים: ארכיון הדרך: ארכיון הרב יצחק צדקה

כתוב בפסוק (בראשית יח, יז-יט): "וה' אמר, המכסה אני מאברהם אשר אני עושה. ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ. כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". אברהם אבינו היה מוכתר במעלות רבות, איש האשכולות, איש שהכל בו. איש החסד. מעוטר באהבת הבריות ומקרבן לתורה. האם לא מצא הקב"ה שום מדה טובה לשבח בה את אברהם אבינו זולת מה שאמר כאן "כי ידעתיו"?

אלא שמדותיו האלה של אברהם אבינו, הם היהלום שבכתר, בבחינת "וכתר שם טוב עולה על גביהם". אמנם היה בו את כל המדות הטובות, אבל היהלום שבכתר ממדותיו של אברהם, הוא קירוב אנשים לצור מחצבתם. וכמו שנאמר במקום אחר (שם כא, לג): "ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' אל עולם", ודרשו רבותינו במסכת סוטה: אל תקרי "ויקרא" אלא "ויקריא", מלמד שהקריא אברהם שמות של הקב"ה בפי כל עובר ושב. וכמו שאמר הנביא ישעיה (נא, א-ב): "שמעו אלי רדפי צדק מבקשי ה', הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברהם ואברהם".

יפה לנו השתיקה

כשבאים אנו להספיד את המנוח הדגול, קשים המילים בפינו, איזה שבח נאמר עליו? היה מוכתר בכל המדות הטובות. איש אשר רוח אלקים בו. כל ימיו היה בתורה ויראת שמים. כל ימיו היה בחסדים. במה נתחיל ובמה נסיים?

יש חובה להספיד את הרב כראוי, כשיודעים להספיד אותו, ואם לא - חס ושלום יש לזה עונש גדול אצל הקב"ה. כמו שהגמ' אומרת במסכת שבת (דף קה) כשקברו את יהושע כתוב (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו בגבול נחלתו, בתמנת סרח אשר בהר אפרים, מצפון להר געש". איזה הר געש היה שם בחלקת בית אפרים? אלא אמרו רבותינו שגעש עליהם ההר לסקול אותם, מפני שלא הספידוהו כראוי, כך אומר הרד"ק, לא שלא הספידוהו

~~~~~  
"זה לא היה כל כך בנקל. היה מבטל מהתורה שלו, היה הולך ממקום למקום כדי להשפיע על רבים, וכרוך ה' שאדם שהוא ירא שמים - דבריו נשמעים. 'סוף דבר הכל נשמע - את האלוקים ירא'"  
~~~~~

בכלל, אלא שלא הספידוהו כראוי. יהושע בן נון תלמיד של משה רבינו וכי לא יספידו אותו? אלא שלא הספידוהו כראוי, כי צריך לספר את כל הגוונים של המידות הטובות שיש לו. ואם כן לכאורה יפה לנו השתיקה, מה אנחנו נדבר?!

מקצת שבחו בפניו

אבל יש לנו על מה לסמוך. כי הגמ' אומרת, אמר רב לרבי שמואל בר שילת: "אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא". המפרשים אומרים: רב ידע שתלמידו יודע את מידותיו, וכפי שרבותינו אומרים שלא היתה מדה טובה נכונה שלא היתה אצל רב, בפרט עשר מדות מיוחדות של חסידות היו אצל רב, ואחר פטירתו כל אחד מתלמידיו קיבל עליו מדה אחת לא יותר. ורב יוסף קיבל עליו מידה אחת, שהיא לא להסתכל מחוץ לארבע אמות שלו, ולא היה יכול לעמוד בזה עד שעיוור את עיניו. ואם כן יודע רב את עצמו, וידע שרב שמואל אחרי פטירתו יסרב לבוא להספיד אותו, כי אפילו אם יתחיל לשבח, אבל בסוף כשיסיים, יכעסו ויגידו וכי גמר את השבחים שלו וזה הכל? ולכן ידע רב שתלמידו רבי שמואל עלול לסרב ולהמנע מלהספידו מטעם זה, ומצד שני הרי יש בזה תועלת גדולה לנפטר כי כשהעם מתעוררים וחוזרים בתשובה מכח ההספד, זה תועלת גדולה לנפטר.

את זהב בסופה. מרן רבנו עובדיה יוסף זי"ע עם מרן הגאון חכם יהודה צדקה זי"ע

כל עובר ושב.

ואיך היה משפיע? היה הולך בזמן הרישום, כשהיה אפשר להעביר ילדים לבית ספר דתי, היה הולך מבית לבית ומשפיע על משפחות. ואני יודע כמה משפחות שחזרו בתשובה בגללו. שמו את הבנים בבית ספר של החינוך העצמאי, ואת הבנות בבית יעקב, ועל ידי כך יצאו דור ישרים יבורך. כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'.

וזה לא היה כל כך בנקל. היה מבטל מהתורה שלו, היה הולך ממקום למקום כדי להשפיע על רבים, וברוך ה' שאדם שהוא ירא שמים - דבריו נשמעים. 'סוף דבר הכל נשמע - את האלוקים ירא, מי שהוא ירא מה' אלוקים - דבריו נשמעים. 'דברים שיוצאים מן הלב, נכנסים ללב'. היה עושה נפלאות ונצורות בדברים האלה. הקריא שמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב.

שביתת רעב למען חינוך הכנים

סיפר לי המנות, על אחד מאלה שהיו קובעים אצלו עתים לתורה. והנה פעם

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

“כל ימי חייו, כולם, 'תוכו רצוף אהבה', כולם אהבה, כולם אהבת התורה. בבחינת 'באהבתה תשנה תמיד'. כדי לעודד ולחזק את העם ולקרב אותם לצור מחצבתם. וזה בבחינת 'ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם'”

מכתת רגליו ממקום למקום. "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו". לא דוקא את בניו אלא תלמידיו. כמו שדרשו רבותינו "ושננתם לבניך" אלו התלמידים.

ולא רק בעיר ירושלים, אלא ממקום למקום. תראה אותו בחדרה, בחיפה, בחולון, בנתניה. כי היה חזק מאוד בעבודת ה', והיה רואה את עצמו כמו נער, כמו בחור, כדי להשיב רבים מעוון.

כל ימי חייו, כולם, 'תוכו רצוף אהבה', כולם אהבת התורה. בבחינת 'באהבתה תשנה תמיד'. כדי לעודד ולחזק את העם ולקרב אותם לצור מחצבתם. וזה בבחינת 'ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם'. אל תקרי 'ויקרא' אלא 'ויקריא', שהקריא שמו של הקב"ה בפי

לכן התחיל רב לזרז אותו: "אחים לי בהספדאי" - תחמם את העם בהספד שלי, "דהתם קאימנא" אין לך מה לירא ולומר "אם אני יאמר שבחים, יגידו הנה סיים את השבחים שלו", משום "דהתם קאימנא" - כי אני נמצא שם, ואנחנו יודעים שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו. לכן כיון שזה בפני, לכן אין לך מה לפחד, תגיד מה שאתה יודע ואל תחשוש בכך שלא סיימת את הכל. אין דבר! משום "דהתם קאימנא", ומובן שאינך יכול לומר הכל. לא עליך המלאכה לגמור ואין אתה בן חורין להפטר ממנה.

כי קודם כל, מעלת ההספד היא, שכל אחד ישמע את המדות האלה של הנפטר, "ישמע חכם ויוסף לקח", כדי שממנו יראה וכן יעשה. זו מטרת ההספד שמספרים בשבחו של הנפטר, זה לא כדי לתת לו צלשים, אלא כדי שכל אחד יסגל לעצמו אפילו אפס קצהו מהמדות האלה. והיה זה שכרו. כשישראל חוזרים בתשובה, הנפטר מתעלה מעלה מעלה, מחיל אל חיל, ממדרגה למדרגה, כי בזכותו העם חזרו בתשובה.

חזרו בתשובה בזכותו

הנה המנות, עם כל המדות הגדולות שלו, הנה החלק הזה שאמרנו ששייכו בו הקב"ה את אברהם, היה גם כן מצוין בו לשבח. היה

מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל עם מרן רבנו זצ"ל ויבלחט"א גדול הדור, מרן רה"י שליט"א

אחת שמע הרב שהבנים שלו לומדים בבית ספר חילוני, לקח אותו לצד והתחיל לדבר איתו, איך אתה עושה דבר כזה שהבנים שלך לומדים בבית ספר חילוני? אמר לו: אדוני הרב מה אני יכול לעשות, יש לי אשה קשה מאד, והיא לא מסכימה בשום אופן, כמה שהוא רוצה להעביר אותם לבית ספר דתי, היא מתנגדת, ולכן אין בידי מה לעשות. אמר לו, לו רצית יכולת לעשות. אמר לו תן לי עצה אני אעשה. אמר לו תגיד, כשאתה אמרת לאשתך שתעביר את הילדים לבית ספר דתי והיא לא רצתה מה עשית? אמר הרמתי ידיים מה אני אתן לה גט? אמר לו הרב, זה הכל? אתה לא מיצית את כל הדברים, אתה צריך לעשות יותר ויותר.

אתה רואה שהבנים שלך יצאו שורש פורה ראש ולענה, יצאו רשעים עבריינים מחללי שבת בפרהסייה, ואתה עוד עומד מנגד מרים ידים?? אמר לו הרב עשית פעם תענית? אמר לו, לא עשיתי. אמר לו אם כן אתה חייב לעשות תענית כל שני וחמישי, ולא כמו ארבעה צומות, שמתחיל מהבוקר, אלא כמו יום כפור, 'מערב עד ערב תשבתו שבתכם'. וכל השבוע לא תאכל תבשיל, תאכל לחם ומים לא יותר. ותשב בבית על הארץ, ותבכה, עד שאשתך תכנע. אמר לו שוב, אני יעשה כך. וכך היה. הלך הביתה וכך עשה שבוע שלם, לא שבת, לא ר"ח, שום דבר. מביאה לו תבשיל, זורק אותו. לא אוכל תבשיל, רק לחם ומים. כשעשה ככה היא הרימה ידים, ואמרה לו, תיקח אותם לאן שאתה רוצה, רק תן לי מנוחה.

לקח אותם ושם אותם בבית ספר של חינוך העצמאי, והיום הם חכמי תורה. וזה הודות לו. ידע איך לייצץ את הצבור עצות טובות איך יוכלו לחנך את בניהם לתורה, שעיקר החיים שלנו זה חינוך הבנים. כי ידעתינו וכו' ושמרו דרך ה', 'תחת אבותיך יהיו בניך' והעיקר זה הרוחניות. ולכן אדם גם אם הוא כ"כ מלא מצוות, אם הוא לא שם לב על הבנים שלו, חבל עליו ועל התורה שלו, ועל המדות שלו. העיקר, שימשיכו בדרכיו, 'תחת אבותיך יהיו בניך'.

כשלא מתפללים - צדיקים נפטרים

רבתינו אומרים, קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש, ויותר מצ"ח קללות בפרשת כי תבא. ומביאים ראייה מהפסוקים. ב"צח קללות כתוב "והפלא ה' את מכותיו ואת מכות זרעו", בחורבן בית המקדש כתוב "ותרד פלאים אין מנחם לה", ואילו, בסילוקן של צדיקים נאמר: "הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא". וכל כך למה? "ואבדה חכמת חכמיו, ובינת נבוניו תסתתר", שזה סילוקן של צדיקים.

ובכן צריך להבין למה סילוקן של צדיקים

עם ישראל. וכדברי המדרש בשיר השירים, מעולם לא לך אדם בירושלים ועונונו בידו, כי 'תמיד של שחר' מכפר כל עוונות הלילה. ו'תמיד של בין הערבים' מכפר על כל עוונות היום.

אמר לו הקב"ה הקרבנות מכפרים עוונותיהם של ישראל. אמר לו אברהם תינח כשבית המקדש קיים, אבל כשאין בית המקדש קיים מה יהא עליהם? אמר לו הקב"ה, נוטל אני צדיק אחד מן הדור ומכפר על כל הדור. ובכן כשיש בית המקדש 'ונשלמה פרים שפתינו', מקריבים קרבנות וזה מכפר עליהם, אבל כשאין בית המקדש מה עושים? לוקח צדיק אחד מהדור ומכפר על כל הדור.

אבל יש תקנה יותר טובה, כשישראל מתפללים בכוונה גדולה, התפילה הזו חשובה יותר מעבודת הקרבנות. כך אומרת הגמ' במסכת ברכות (לב), גדולה תפילה יותר מן הקורבנות, שנאמר 'למה לי רוב זבחכם, ובפרישכם כפכם אעלים עיני מכם, גם כי תרבו תפילה, אינני שומע'. משמע שהתפילה יותר חשובה, כי קודם אומר 'למה לי רוב זבחכם', ואח"כ אומר, שגם בתפילה אינני שומע, 'גם אם תרבו תפילה', משמע שהתפילה יותר חשובה מהקורבנות. א"כ צריך הסבר, למה שאל אברהם אבינו תינח בזמן שבית המקדש קיים, אבל כשאין בית המקדש מה יהא עליהם, למה הוא דואג? שיתפללו, הרי עדיין יכולים הם להתפלל. אלא כיון ששם מדובר על תפילה בכוונה, וידע אברהם אבינו שכשישראל בגלות, יהיה קשה להם לכוון, כמו שכתוב "ושכורת ולא מיין". ולתפילה כזו שאין בה כוונה, אין לה

חמור יותר מחרבן בית המקדש, ומצ"ח קללות שבמשנה תורה. מה כל החרדה הזו? הפסוק בעצמו מסביר "יען ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו, ובינת נבוניו תסתתר". אבל צריך להבין איזה קשר יש בין בפיו ובשפתיו וכו' עם מיתת צדיקים? מה קשור זה בזה? וצריך להסביר את הדברים.

תפלה חשובה מקרבן

במדרש בפרשת לך לך, כתוב, על הפסוק במה אדע כי אירשנה. אומר המדרש, שאל אברהם מהקב"ה אתה אומר לי "כה יהיה", שמא בני יהיו חוטאים ותעשה להם כמו דור המבול או דור הפלגה אז מה הרווחתי? "במה אדע כי אירשנה"? אמר לו הקב"ה: "קחה לי עגלה משולשת" וכו', בזמן שבית המקדש קיים, יהיו קרבנות, והקרבנות יכפרו על חטאי

"לקח את הילדים ושם אותם בבית ספר של חינוך העצמאי, והיום הם גדולי תורה. וזה הודות לו. ידע איך לייצץ את הצבור עצות טובות איך יוכלו לחנך את בניהם לתורה, שעיקר החיים שלנו זה חינוך הבנים"

משפטי כנסת הגדולה

מדברי הספרו של גדול הדור, מרן ראש הישיבה חכם שלום כהן שליט"א,
אחר מיטתו של מרן הגאון חכם יהודה צדקה זי"ע

"שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר: על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (אבות א, א).

מרן ראש הישיבה היה משיירי כנסת הגדולה. מי שהיה רוצה לראות כיצד נראו גדולי הדור הקודם, הסתכל עליו. הוא היה אומר - הוא היה עושה שהעולם יעמוד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

על התורה: התמדתו בהרבצת התורה אין לה שיעור. אפילו בזמן האחרון, כשהיה נזקק לחמצן לנשימה, היה בא ומוסר שיעור באותה שעה, לפעמים עם מכשיר חמצן. מוריי ורבותיי, זה היה מי שהעריך תורה, מי שידע מה זה להעביר תורה, מי שידע מה זה ערך של תלמידים שישמעו תורה.

ועל העבודה: העבודה זו תפילה. איך היה מתפלל, כמונה מרגליות, איך היה מכין את עצמו לתפילה, איך היה עומד לפני הקדוש ברוך הוא כמדבר לפני המלך, "כל עצמותי תאמרנה" מבכנים ומבחוץ. העצמות מתנענעות מבחוץ והלב מבפנים.

ועל גמילות חסדים: מי יכול לשער, מי יכול לומר בדיוק את גודל גמילות החסדים שלו, שענה לכל יתום ואלמנה, לכל בחור, לכל אחד ואחד, לפי רוחו.

מוריי ורבותיי! יודע אני בעצמי שאיני כדאי אפילו לומר עליו איזה מילים. כל מה שאומר אין בו כדי למצות את גודלו.

הגמרא אומרת: "ביום שנפטר אברהם אבינו עמדו כל גדולי עולם ואמרו: אי לנו לעולם שאבד מנהיגו אי לה לספינה שאבד קברניטה". מה פשר התוספת "אי לה לספינה שאבד קברניטה"? אם נתבונן בדברים, נראה שהרבה יותר קשה להנהיג ספינה מאשר להנהיג עולם. להנהיג עולם זה הנהיג כללית, לתת הוראה, לתת דעה. אבל להנהיג ספינה, כאשר הספינה אובדת בתוך הרוחות הסוערות, להנהיג אותה ולהטות אותה בכל פעם ימינה ושמאלה - זה דבר שאף אחד לא יכול להבין אותו. פעם אתה אומר ימינה ופעם אתה אומר שמאלה, פעם אתה אומר כך ופעם אתה אומר כך.

והתורה אומרת: אי לה לספינה שאבד קברניטה. כל גדולי עולם הבינו על אברהם אבינו שהוא מנהיג את כל העולם כולו, רואים איך שהוא יודע להדריך את כל העולם ולתת הנהיגה, אבל כל גדול באותו דור הבין איך שאברהם אבינו ניווט אותו איך שהוא צריך וכמו שהוא צריך, לא כמו השני שצריך דבר אחר ואותו הנהיג בצורה אחרת.

"חייתי איתו למעלה משלושים שנה, ישבתי במחיצתו בתור בחור וגם בשיעור אצלו. אם כי יש קצת הכנה שצריך לעבוד את ה', זה מתוך כל ההדרכה שלו, שהיה מלחיש אותנו בתוך השיעור"

מוריי ורבותיי, אומר את האמת. חייתי איתו למעלה משלושים שנה, ישבתי במחיצתו בתור בחור וגם בשיעור אצלו. אמנם בשיעור אצלו הייתי צעיר לימים מאוד, מגיל 13 ואילך, ובגיל כזה קשה מאוד לתלמיד לעמוד על דעת רבו. אבל אם בי יש קצת הבנה שצריך לעבוד את ה', זה מתוך כל ההדרכה שלו, שהיה מלחיש אותנו בתוך השיעור. כל פעם אמרה חדשה, כל פעם הנהיג חדשה, כל פעם משהו שיחמם את הלב לתורה וליראת שמים. ארבע שנים ספגתי ממנו. אמנם הייתי צעיר לימים, אבל מכל מקום זכיתי, זכיתי הרבה לקבל ממנו, והוא היה נותן לכל אחד עצה ותושייה, כל אחד ואחד איך שהוא צריך.

היה מכתת רגליו בכל הארץ. איפה שמזמינים אותו לסיום, איפה שמזמינים אותו לחיזוק, איפה שמזמינים אותו לדרשה. מי עשה כמוהו בשנים עברו, כשעלתה כל עליית עיראק עלתה לארץ ישראל וכיתת רגליו ממקום למקום לדרוש את הדרשות שלו בשפה הערבית, שיבינו, והיה מחמם את הלבבות. זכה שהרבה הכניסו לתלמוד תורה בזכותו. העלייה מעיראק לא ידעה אז מה זה תורה, והוא חיזק אותם ונתן להם את הכבוד הראוי שיכבדו תורה ולומדיה. עשה הרבה הרבה למען התורה.

מוריי ורבותיי, אי לו לעולם שאבד מנהיגו. רבותיי, אני רוצה להגיד את ההרגשה שלי שאני חי בה יותר מחודש ימים: מאז שנפל לערש דווי בצורה קשה, הייתי חושב כל הזמן

אלופי ומידועי: מרן רה"י שליט"א לצד רבו מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל, בתווך הגה"ק חכם יוסף עדס זצ"ל

נהנה ממנו ומקבל עצה ותושייה. כל הלומד תורה לשמה נהנים ממנו בעצה ותושייה, למעלה מן הטבע. אומר לך כך - תעשה. הוא צדיק, ומה שצדיק גוזר הקדוש ברוך הוא מקיים גם למעלה מן הטבע. אוי לנו שעכשיו אנחנו נהנים מאורם של הכוכבים, וזה למטה מן הטבע, אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים.

מוריי ורבותיי, איבדנו כלי חמדה, איבדנו כלי חמדה! על זה היה דווה ליבנו. עלינו להתפלל לאבינו שבשמים, שהוא יעמוד ויתפלל שזכותו תגן עלינו, שבאמת יהיו לנו מנהיגי דור גדולים שימלאו את מקומו, שעם כל גדלותם יכולים לרדת לנבכי רוחו של כל אחד. יהי רצון שהקדוש ברוך הוא ייתן ויגדלו מתוכנו הרבה חכמי וגדולי ישראל שינחו אותנו וינהיגו אותנו עד בוא משיח צדקנו, ובלע המוות לנצח ומחה ה' דמעה מעל פנים, אמנ!

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

מזן ראש הישיבה - כל מי שניגש אליי היה נהנה ממנו ומקבל עצה ותושייה. כל הלומד תורה לשמה נהנים ממנו בעצה ותושייה, למעלה מן הטבע. אומר לך כך - תעשה. הוא צדיק, ומה שצדיק גוזר הקדוש ברוך הוא מקיים

אברהם אבינו, תלה אותה הקדוש ברוך הוא בגלגל החמה". אומר המהרש"א, אברהם אבינו היו לו הרבה עניינים סגוליים למעלה מהטבע, וגם דברים שהם לפי הטבע. אכן הייתה לו לאברהם אבינו בצווארו, בין חולה שהיה צריך דבר למעלה מהטבע הסגולי, בין דבר שהוא בטבע. כשמת אברהם אבינו, תלה אותה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה, כלומר רק למטה מהטבע.

מרן ראש הישיבה - כל מי שניגש אליו היה

שהמנהיגות של עולם התורה, השפיץ שהיה לנו, נחתך.

הזכירו מקודם הגמרא שאומרת שכשמת רבי יעקב אמרו עליו "איתחמו כוכביא". הייתה לנו שמש שמאירה לנו, וכאשר הסתלק, נראו הכוכבים הקטנים. היום אפילו זה אין לנו. אין מי שיעמוד ויספיד אותו, אלא צריך אדם כמוהו שיעמוד פה ויספיד. חכם יהודה צדקה, תעמוד אתה להספיד את עצמך!

בא השמש בצהריים. כולנו יודעים שעכשיו עדיין צהריים, ובא השמש. לא שמענו שבצהריים משתמשים בנרות, אבל אם צריכים להשלים את העבודה - עדיין אנחנו בצהריים, עדיין יש הרבה עבודה, ואין שמש, אז צריכים להשתמש בנרות קטנים. על זה אנחנו בוכים, שצריכים להשתמש בנרות בשעת הצהריים. אנשים קטנים יעמדו וינהיגו את הדור. אוי לנו כי חטאנו!

מוריי ורבותיי, הגמרא אומרת: "אבן טובה הייתה לו לאברהם אבינו תלויה בצווארו, שכל הרואה אותה היה מתרפא. משמת

דזאת ליזהדה

לרגל שנת השלושים להסתלקותו של ראש ישיבת 'פורת יוסף' מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל • בנו וממשיך דרכו בראשות הישיבה, הגאון הגדול רבי משה צדקה שליט"א, בנועם שיחו, מעורר רגש על יקר תפארת גדולתו, אורו ושמשו והנהגותיו בקודש של אביו הגדול • מהנהגת ממלכת התורה ובניית ישיבת 'פורת יוסף' בשכונת גאולה לאחר חורבנה בעיר העתיקה, דרך מפעל קירוב הרחוקים וייסוד רשת 'מעין החינוך התורני', ועד למסורת לימוד ליל שישי וביטול בין הזמנים בישיבה המעטירה • קול יהודה

חיים טריקי

צילומים: אריה לייב אברהמס;
ארכיון הדר; ארכיון הרב יצחק צדקה

בהיכל ישיבת פורת יוסף המעטירה, חשיב רבני הישיבה ובוגריה את רוחו של ראש הישיבה, מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל, בכל עת. במקום אשר חמד לשבתו, היכל הישיבה, קריה נאמנה, אשר העמידה במיטב שנותיה אמון שעשועים נטע נאמנים, אשר יצא כנוגה צדקם והאירו מתורתם לארץ ולדרים, להשקות צאן קדושים בכל קצוות תבל, מהם ראשי ישיבות ודיינים, רבני ערים ויושבי על מדין, מרביצי תורה ומקהילי קהילות, אשר נפוצו לכל עבר ומפיצים את תורת רבותיהם כאשר הייתה באמנה איתם.

ומעל לכל שורה רוחו של רב רבנן, מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה זי"ע, המאסף לכל המחנות, שטרם הסתלקותו לגזי מרומים העביר את שרביט הנהגה לתלמידו המובהק שאף בחיי חיותו העמידו בצד הנהגת הישיבה, מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל, אשר משחר נעוריו איווה למושב לו את אוהלה של תורה, עד כי פרח נשמתו לישיבה של מעלה.

לקראת שנת השלושים להסתלקותו לגזי מרומים, ביקשנו לשמוע מבנו וממשיך דרכו הגאון הגדול רבי משה צדקה שליט"א, ראש ישיבת 'פורת יוסף' - גאולה, מקצת משגב הנהגותיו של אביו שהותירו רושם עז על הדור האחרון, שהרי אפילו שיחת חולין של חכמים צריכה לימוד, וקל וחומר כל צעד ופסיעה שפסעו במעגל החיים, והאצילו מתורתם ויראתם על בני דורם.

ראש הישיבה נאות לקבל אותנו לשיחה בביתו הצנוע שבשכונת שמואל הנביא

בירושלים, רגעים ספורים לפני שהתיישב לסדר הלימוד בחברותא הקבוע עד השעות הקטנות של הלילה. "בבית הזה עמדו חיילים במלחמת השחרור וירו פגזים כדי להדוף את כוחות הירדנים שהתבצרו מול חומות העיר העתיקה", שח באוזנינו אחד מבני הבית. לצידנו יושב בנו בכורו של ראש הישיבה, הגאון רבי יאיר צדקה שליט"א, ראש ישיבת 'פורת יוסף' לצעירים ודור שלישי למרביצי תורה בה ותלמידים מבקשים.

העמיד תלמידים הרבה

ראש הישיבה פותח את דבריו בנימה של יראה. "רבותינו אומרים שההספד על החכם הוא כדי ללמוד ממעשיו ומהנהגותיו. אבי מורי הרביץ תורה לעדרים, העמיד תלמידים הרבה. הנהגתו הייתה הנהגה של תורה. הנהגה של אמת. תורה בטהרה. יהי רצון שתהיה תועלת בשיחה זו, לנחת רוח לאבינו שבשמים.

"מור אבי העמיד תלמידים הרבה. רבים מהם

בשנת תש"ל, מיד לאחר פטירתו של מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה, מונה מור אבי לראש הישיבה, ושימש בתפקיד זה עד שנת תשנ"ב, שבה הסתלק בעוונותינו הרבים לכית עולמו"

כבר הלכו לעולמם, כמו חכם ציון לוי רבה של פנמה ועוד. מרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול עצמו היה תלמיד שלו, ולהבדיל בין חיים לחיים - מרן ראש הישיבה חכם שלום כהן, חכם דוד עטיה, חכם יוסף רפול ראש קהילת 'עטרת התורה' בארצות הברית, וברוך ה' ראשי ישיבות וחכמי וגדולי תורה מפורסמים וחשובים.

"מור אבי עצמו היה תלמיד של מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה במשך ארבעים שנה, כך הוא מעיד בספרו 'קול יהודה': 'ארבעים שנה שימשתי אותו'. למד ממנו תורה, את שיטת הלימוד בעיון, הבנת הסוגיה לעומקה, לימוד רש"י ביסודיות. חידושי מהרש"א וחידושי מהר"ם שיף היו חביבים עליו ביותר. בשנת תש"ל, מיד לאחר פטירתו של מרן ראש הישיבה זי"ע, מונה מור אבי לראש הישיבה, ושימש בתפקיד זה עד שנת תשנ"ב, שבה הסתלק בעוונותינו הרבים לבית עולמו. אבל למעשה, עוד בחייו של מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה, הוא כבר מונה למנהל רוחני של הישיבה. כבר בשנת תרצ"ז, בהיותו בגיל עשרים ושבע, מינה אותו מרן ראש הישיבה למגיד שיעור, וכך עלה ונתעלה."

מהי שיטת הלימוד שאותה הנחיל לתלמידיו?

"שיטת פורת יוסף היא שיטת הלימוד בעיון. ראשית כל להבין את עומק הפשט ולהתעמק במהלך הסוגיה - קושיה, תירוץ, סברה ישרה. זהו הבסיס ללימוד כל סוגיה, ולאחר מכן ראשונים ואחרונים. העיקר הוא הבנת הסוגיה.

"הוא עצמו היה סיני ועוקר הרים. מסכתות רבות היה לומד בעיון בזו אחר זו, מלבד סדר הלימוד של כל הש"ס במסגרת הדף היומי

לא ימוש ומפיו זרעך. הגר"מ צדקה בשיחה עם סופר 'תור הזהב'

בעדינות. הכל למען המטרה. זו הייתה ההנהגה הכללית, אבל דיבר עם כולם כאשר ידבר איש אל רעהו, כמו אל חבר. כל תלמיד בישיבה חש בהנהגה זו.

"כאשר היה מוסר שיחות, היה משמיע את דבריו בנחרצות, דברי מוסר נלהבים חודרי בטן. מי לא זוכר את שיחות המוסר שלו, שהיו מעוררות כל יהודי ומשובבות נפש. כשהיה דורש בישיבה, גם בחול וגם בשבת, שקט מוחלט היה באולם, ודבריו היו נשמעים ויורדים חדרי בטן. לעיתים היה זועק מנהמת ליבו והיה נשמע תקיף מאוד, אבל כאשר היה מדבר עם הבחורים באופן אישי, היה מדבר יותר במתינות. הכל לפי העניין.

"בעמידה על משמר הדת, מור אבי לא היה נושא פנים לאיש, כארי יתגבר ללחום את מלחמתה של תורה. כמה מאבקים ניהל על השבת, על החינוך, על חיטוטי קברים ועל צביונה היהודי של ארץ ישראל. קיים בגופו 'לא תגורו מפני איש', ולא חשש משום אדם בעולם. פעם ארגן שר החינוך יצחק נבון מפגשים מעורבים בין יהודים לערבים. הוא הלך אליו ומחה בכל תוקף ולא הסכים להתפשר על קוצו של יו"ד."

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

ע"ה. היו לומדים גמרא וגם קבלה בסתר. לא היה מגלה את מעשיו. 'מה צריך לעשות מזה עניין?' היה אומר.

"היה נוהג לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום קרוב לחצות יום השישי. כשהוא יושב בבית הכנסת 'שאל צדקה'. את הפסוקים קרא מספר תורה מהודר ואת התרגום מחומש. היתה תקופה שאני הייתי קורא לו התרגום."

מדי דברו על בית כנסת זה, נזכר הגר"מ צדקה בערגה בימי ילדותו בין כתליו. "לפני שנפטר מור זקני, היה מתפלל בבית הכנסת 'שמשי צדקה' בימים הנוראים, ולאחר מכן ייסדו את בית הכנסת 'שאל צדקה', ושם היה מרן רבנו עובדיה יוסף חזן בכל התפילות, בעל קורא ומוסר שיעורים. בשנת תשי"ב, עוד בהיותי נער אחרי בר מצווה, מינה אותי מרן לקרוא בתורה במקומו. בתחילה סירבתי, אבל הוא התעקש, ומי יוכל לסרב לו?"

שמאל דוחה ימין מקרבת

הנהגתו הייתה ביד תקיפה או רחמימית?
"תלוי למי, והכל לפי נסיבות העניין. לעיתים בתקיפות, זרוק מרה בתלמידים, ולפעמים

- לא הסדר המקובל כיום, אלא סדר משלו. היה לומד את הדף בעיון והש"ס היה שגור על לשונו."

נסתר שבנסתר

ראש הישיבה חושף צוהר מסדר יומו של מור אביו, שאף עסק בצנעה בתורת הנסתר. "הוא היה חסידא קדישא, אבל היה מסתיר את מעשיו. משכים בעלות השחר, מתפלל עם הנץ החמה. זה מה שעניין אותו, תורה ועבודת ה'.

"אגב, אפילו מכשיר טלפון לא היה לו בבית. פעם שאלוהו מדוע אין בדירתו מכשיר טלפון, והוא השיב כי הוא רגיל לעלות בשעה מוקדמת על יצועו, כי אחרת לא יוכל לקום בחצות ולהתפלל שחרית עם הנץ החמה, ואילו רוב האנשים הורגלו באופן שונה, ושוכבים לישון בשעה מאוחרת. הוא חשש שיתקשרו אליו בשעות מאוחרות וישתבש כל סדר יומו. וכשהציעו לו להזמין מכשיר טלפון עם מספר חסוי, כדי שלא לגרום לו הפרעות, הוא השיב כי יהיה בזה משום חילול ה', שמא יאמרו הבריות: 'יוהרה יש באיש הזה, ונוהג בהתנשאות..."

"וגם כשעסק בתורת הקבלה, הכל היה בצנעה. נסתר שבנסתר. בכל ערב היה לומד חברותא עם המקובל חכם ששון מזרחי

ביזיונו ושותק. פעם השתתף באספת רבנים שבה דיברו וחיזקו בעניין מסוים בנושא הנצרך באותה שעה. אחד הרבנים האריך בדרשתו יתר על המידה, ורב אחר שישב בשולחן הכבוד התבטא קצת בקול ואמר: 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם'. לאחר סיום האספה ניגש מור אבי זצ"ל לאותו רב ואמר לו: נכון שכבודו אמר פסוק, אבל היה זה בקול ומסתמא זה פגע ברב הדורש. ולא נח ולא שקט עד שאותו רב ביקש את סליחתו מהרב הדרשן.

"נזדמן פעם מור אבי זצ"ל לבית הכנסת והתיישב באחד הספסלים האחוריים. הגבאי

שכונת בית ישראל מעל השטיבלך, שהיה בכל עת הומה לומדים ובעלי תריסין מכל החוגים ומכל הגילים. פעם אחת, כשסיימתי ללמוד, שכחתי להחזיר את הספר למקומו. כיוון שראה אבא, הורה לי לעשות חובתי ולהשיב מייד את הספר לארון, באומרו: 'אם אין אתה מחזירו למקומו, יבוא אחד מן הלומדים המבוגרים ויעשה זאת במקומך. האם הנך מעוניין שהזקנים ישרתו אותך?!' נכנסו הדברים בליבי. עד עצם היום הזה אינני יכול לשכוח אותם. מילים קצרות וקולעות כל כך.

"מור אבי הוכתר במידות ונימוסין, שומע

ומוסיף בנו הגאון רבי יאיר שליט"א: "סבא ע"ה סיפר לי כי פעם, בסיומה של אחת הפגישות ביניהם, רצה יצחק נבון לסייע לו להלביש את המעיל. אמר לו מור זקני בנחרצות: 'אני לא צריך את הטובות שלך ולא את הסיוע שלך. הטובה הכי גדולה היא שלא תארגן יותר מפגשים בין יהודים לערבים'. ויש עוד דוגמאות רבות".

"אולם זאת יש לדעת", מבהיר ראש הישיבה שליט"א, "שמור אבי היה נזהר מאוד בכבוד הבריות כמו בכבוד שמייים. נהירנא, כד הוינא טליא, רגיל הייתי ללמוד לפעמים בבית המדרש הגדול 'בית יעקב', הניצב במרכז

קול יהודה

בקצה המטה מהנהגותיו בקודש של מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל, כפי שחזה בנו, הגאון הגדול רבי משה צדקה שליט"א

בנהגות אשכנזים, פעם אחת אמרו שלא חייבים ללמוד את הלימוד המתוקן. וכששמע זאת הרב שלנו, חכם יוסף שרביני ע"ה - כיוון שדיברו וערערו על המנהג הקדוש הנזכר - לא לימד אותנו את השיעור הרגיל בנביא אלא שעה שלמה דיבר ודיבר והסביר שאסור לשנות מנהגים וכמה הלימוד הזה חשוב".

יידאוך עם שמש

"כאשר היו באים למור אבי ע"ה בסוף הלילה לאחר לימוד ליל שבועות ובהושענא רבה בשאלה האם אפשר ללכת עכשיו לישון עקב העייפות ולהתפלל מאוחר יותר, מור אבי לא היה מסכים להם אלא אמר, להתחזק בתפילה בערנות ואחר כך ללכת לישון. והיה אומר: 'כדאי הוא הגשם והקור שעוברים בחורף, בשביל שנדע להעריך את השמש'".

חשש גזל

"כשחזר מור אבי ע"ה מאחת ההלוויות, הוא עבר דרך בית המדרש של חסידי סאטמר שברחוב יואל לכיוון ביתו, ונעצר כדי לעשות נטילה לסירוגין, להעביר הרוח הרעה. מיד לאחר שנטל ידיו, פנה לקופת בית הכנסת ושלשל בה כמה מעות, בהטעימו, 'ברז המים נועד רק למתפללי בית המדרש ולא לעוברים ושבים'".

עול מלכות שמים

"מור אבי ע"ה היה מרבה לדבר ולהזהיר על חומרת העוון של אמירת קריאת שמע דשחרית לאחר הזמן, והיה אומר שאף כדאי להישאר ער ולא לישון כל הלילה, כדי לקרוא קריאת שמע בזמנה".

ונפלאה שתיקן רבנו יוסף חיים ע"ה בספר הקדוש 'לשון חכמים', והיא הודיה לקדוש ברוך הוא שמשגיח עלינו ונותן לנו כל צרכינו ואת הבגד הזה, ותפילה שנלבש תמיד את הבגד הזה בשמחה ובטהרה. ומור אבי ע"ה היה מקפיד עלינו בבית תמיד, עוד מקטנותנו, שנאמר סדר בקשה הנזכרת בכל פעם לפני לבישת בגד חדש".

כהנים בציון רשב"י

"פעם נסעתי עם מור אבי ע"ה ותלמידי ישיבת פורת יוסף לקברי הצדיקים בגליל, ומור אבי לא הניח לבחורים הכהנים להיכנס למערת רשב"י, אפילו שהוא קבר צדיק הקבור יחידי".

הצנע לכת

"באחד הימים, כשמור אבי ע"ה לקח אותי ואת אחי בבוקר לתפילה בהנף החמה, הוא תפס לנו את היד ואמר לנו: 'בואו נרוץ לבית הכנסת, עכשיו לא רואים'. הוא לימד אותנו לעשות דברים כמה שיותר בצנעה, כמאמר חז"ל על הפסוק 'הצנע לכת עם אלוהיך' - אם אתה פועל בהצנע, עמך אלוהיך".

כל המשנה ידו על התחתונה

"על המשנים מסדר הלימוד הקבוע בליל חג השבועות ולומדים גמרא, מור אבי ע"ה לא היה רוצה להתבטא בחריפות, רק היה אומר בלשון עדינה, 'כל השנה לומדים גמרא, עכשיו תלמד כמה שעות גם לימודים אחרים'.

"זכורני שכשלמדנו בת"ת 'בני ציון' שהיה

לעמוד בחזרת הש"ץ

"רבים מרבותינו היו מקפידים תדיר לעמוד על עומדם בכל חזרת התפילה, כאזהרת רבנו האריז"ל. מור אבי ע"ה, עד יומו האחרון שעמד בקו הבריאות קודם שנפל למשכב, עמד בכל חזרות התפילה בדבקות כהרגלו מקדם, גם בתפילות ראש השנה הארוכות, בבית הכנסת 'שאול צדקה'".

מלבוש של כבוד

"מור אבי ע"ה היה מחמיר מאוד על הלבוש, ואפילו על הקטנים שלא ילבשו שרוולים קצרים ומכנסיים קצרים. זכורני בלומדי בתלמוד תורה 'בני ציון' בכיתת הצדיק חכם שלמה עבו מערבי ע"ה, שהיה איש אלוהים קדוש, והיה מקפיד בדבר מאוד, וזאת למרות שהייתה אז עניות לא עלינו, מפני שרצה ללמד איך לומדים תורה באימה וביראה".

פתיחת ההיכל

"מור אבי ע"ה הנהיג בבית כנסת 'שאול צדקה' לומר מדי שבת בשבתו, בעת פתיחת ההיכל לאחר אמירת נוסח 'ברוך שמיא', כמה פרקי תהילים וכן מפרק ק"ט את האותיות ישראל קר"ע שט", להצלחת וישועת ישראל. ובמקרה שהייתה איזו צרה חס וחלילה על ישראל ונושעו, מוסיף היה מור אבי לומר עם הציבור 'מזמור לתודה' כהודאה לה' יתברך ברבים על ההצלה".

"שהחיינו" בכגד חדש

"קודם שמברכים 'שהחיינו' על בגדים חדשים, מומלץ מאוד לומר בקשה קצרה

"גם כשעסק בתורת הקבלה, הכל
 היה בצנעה. נסתר שבנסתר. בכל
 ערב למד בחברותא עם המקובל
 חכם ששון מזרחי ע"ה. היו
 לומדים גמרא וגם קבלה בסתר"

באותו בית הכנסת לא היה כל כך אוהב תורה,
 וכנראה שהכעיסוהו והוא מצא איזו סיבה
 להתעולל עליה, והחל לצעוק ולבזות את
 מור אבי זצ"ל, אך הוא שתק ולא הגיב כלום.
 לאחר מכן אמר שמעלה עליונה היא לשתוק
 ולא לבזות שום אדם, על אף שהוא ביזה
 אותו, וזה שווה הכל.

"בזמנים חשובים נהג לחלק 'מן', דבר מתיקה
 בבלי, לבאים להתברך ממנו. באותה פגישה
 של הארגון התורני 'מפעל הש"ס' מיסודו של
 האדמו"ר מצאנז זצ"ל, שהתקיימה בביתו
 עם רבנים ואדמו"רים רבים שתמיד היו
 עימו בקשרי ידידות מובהקים והעריכו את
 גדולתו, הביא מאותו 'מן' וחילק לכל הרבנים
 והגאונים".

תלמידיו של רבנו סבורים שסיבת הנהגה זו
 הייתה כדי לזכות את ישראל בברכות הנהנין,
 שבהן היה נזהר מאוד. אף בנו הגאון הגדול
 רבי משה שליט"א מחזיק בדרכו זו ומחלק
 מדי שבת בשבתו בבית הכנסת 'שאול צדקה'
 לאחר תפילת שחרית, חפיסת שוקולד, בפרט
 לבחורים רווקים, ורבים מעידים כי ראו ברכה
 וישועה בסגולה זו לזיווג הגון. לשאלתנו על
 סגולה זו, חייך ראש הישיבה, סתם ולא פירש.

מסירות נפש לקירוב

"היה חכם גדול שידע להנהיג בחכמה ותבונה
 את הישיבה", פונה ראש הישיבה שליט"א
 לספר על שגב מפעליו של אביו בתפקידו
 הרם והנישא. "במשך שנים רבות הוא היה
 המנהיג הרוחני של פורת יוסף, והיה מתעסק
 אך ורק בהנהגה הרוחנית. עול הישיבה
 היה מוטל על כתפיו במשך שנים רבות,
 מאז השנים האחרונות לחייו של מרן ראש
 הישיבה חכם עזרא עטיה, כשנחלש ותשש
 כוחו ומור אבי זצ"ל החל למלא את תפקידו
 בהדרגה.

"לאחר חורבנה של פורת יוסף בעיר העתיקה
 בשנת תש"ח, מור אבי נטל על עצמו לסדר
 את הישיבה לכיתות כיתות בשכונות
 הבוכרים וזכרון משה. חלק למדו
 ב'גייס כפיים', 'צופיף' ו'בבא
 תמא', והוא היה ממנה
 רבנים ומשגיחים בכל בית
 כנסת, ומתרוצץ ממקום

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

הפצת תורה כמפעל חיים. במבחן ארצי לנוער במשנה

"מור אבי שתק ולא הגיב
 כלום. לאחר מכן אמר שמעלה
 עלינו היא לשתוק ולא לבזות
 שום אדם, על אף שהוא ביזה
 אותנו, וזה שווה הכל"

למקום למען הבחורים. היה בוחן אותם,
 מחזק ומעודד אותם ומדבר על ליבם".

**ומאז החל לפעול למען רישום ילדים
 למוסדות תורניים?**

"עוד קודם לכן. כבר משחר נעוריו היה מור
 אבי יורד אל העם, מכתת את רגליו בכל
 מקום בארץ כדי לקרב את הרחוקים, ופועל
 רבות למען קירוב לבבות וחזרה בתשובה.
 כאב לו עד מאוד לשמוע ולראות ילדים שלא
 הולכים בדרך התורה. הוא היה שולח אברכים
 ופעילים לכל עיר, בפרט בערים הרחוקות,
 כדי להציל ילדים ולהכניסם לתלמודי תורה.

"הוא שיגר שליחים לכל עיר בארץ ואף
 לקהילות יהודיות בתבל. ניחן בחכמה
 מיוחדת להבין איזה מקומות צריכים חיזוק,
 והייתה לו סייעתא דשמיא למצוא למשימות
 אלו תלמידי חכמים שניחנו במתק שפתיים
 להשיב תורה לבעליה. אף הוא עצמו היה
 מכתת את רגליו ויורד לדרוש ברבים,
 ובמקומות שראה צורך, היה גם דואג להם
 לסכומי כסף לפעילות, אותם היה אוסף
 מנדיבים.

"מרן רבנו עובדיה יוסף זי"ע סיפר שכאשר
 היה בן שש עשרה, קיבל ממור אבי שישים

לירות, שהיו אז סכום כסף גדול מאוד - אותם
 אסף מנדיבים - למען מטרה חשובה זו.

"זוכר אני היטב את כנס היסוד של 'מעין
 החינוך התורני'. מרן רבנו עובדיה ומרן חכם
 בן ציון הגיעו אליו לבית שבו שהה, מפני
 שהוא לא חש בטוב. שם דנו ארוכות על המצב
 הקשה, שהורים רבים מבני עדות המזרח
 שומרי מסורת ישראל שולחים את בניהם
 למוסדות 'חופשיים', אוי לה לאותה בושה,
 אוי לה לאותה כלימה. היה צורך להקים רשת
 חינוך ארצית שתפתח תלמודי תורה. וברוך ה'
 אנו רואים היכן עומדת רשת החינוך כיום.

"ככלל, מור אבי היה מצר בצרתן של ישראל,
 וכל מחשבתו הייתה על הדור ועל מצבו
 הרוחני. אתה רואה את התמונה הזו?"
 מצביע ראש הישיבה על תמונה ממוסגרת
 במרכז סלון ביתו. "זו תמונה של כל החכמים
 הגדולים שהיו בעיראק. מור אבי ביקש מאחי
 שיחיה לסדר אותם לפי סדר, והוא עצמו

מרן הגאון חכם יהודה צדקה עם מרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול והגה"ק חכם יוסף עדס זצ"ל, בצעירותם

”מרן רבנו עובדיה יוסף זי”ע סיפר שכאשר היה בן שש עשרה, קיבל ממור אבי שישים לירות, שהיו אז סכום כסף גדול מאוד - אותו אסף מנדיבים - למען מטרה חשובה זו”

הלילה בליל שישי, והחליט לייסד גם לימוד ליל שישי מחצות עד אור הבוקר, והיה נותן מלגות לאברכים ובני הישיבה שערים כל הלילה. המנהג הזה התחיל ב'משכיל אל דל', לאחר מכן עבר לישיבה ובמקביל ב'שושנים לדוד'. זה היה משאת חיו. היה אוסף כספים למטרה חשובה זו כדי לעודד את הבחורים והאברכים לשבת ללמוד, וראה בזה גם חשיבות לסייע לאברכים בקניות לכבוד שבת קודש.

”וגם היום, ברוך ה', מדי ליל שישי יושבים עשרות בחורים ואברכים ומתמידים בתורתם עד אור הבוקר בהיכל המרכזי של הישיבה, ישיבת 'פורת יוסף - גאולה'. גם מסורת תענית הדיבור וקריאת ספר תהילים בט”ו בשבת נמשכת בישיבה”.

ובין הזמנים?

”מהו בין הזמנים? אין בין הזמנים. יושבים ולומדים. בין הזמנים זה ביטול תורה. הנה, לפני שבוע, מיד לאחר אסרו חג, חזרו הבחורים כולם ללא יוצא מן הכלל לישיבה, ועשינו מסיבה גדולה עם מגיד מישירים שהשמיע בפניהם דברי חיזוק ועידוד על הזכות הגדולה שנפלה בחלקם של בני הישיבה, שהקדימו את בואם שבוע לפני כלל הבחורים והאברכים בעולם הישיבות. וכך גם בט”ו באב, בו אנו נוהגים להתחיל את תיקוני הזוהר ברוב חדווה וגילה על ציון הרשב”י, וכך מאהיבים את התורה על התלמידים”.

ראש הישיבה מנהל כיום מלחמת חורמה בפגעי הטכנולוגיה ובמכשירים הטמאים שהורסים כל חלקה טובה ומורידים את נפש האדם עד לבאר שחת. ”אילו היה מור אבי חי עימנו היום”, הוא אומר, ”הוא היה תקיף יותר בנושא המכשירים הטמאים. היה צועק ומתריע פי שניים ממני. הרי לא היה יכול לסבול אפילו נדנוד עבירה, ואיך היה יכול לשאת מצב כזה שבו בכל רגע עוברים על איסורי תורה”.

בסיום השיחה מגלה לנו ראש הישיבה שליט”א כי ידוע לו על יהודים רבים שעולים על קבר אביו ע”ה בבית החיים סנהדריה בירושלים, ורואים שם עין בעין ישועות גדולות. רבנים וראשי ישיבות, אברכים בני תורה ועמך בית ישראל - כולם רואים ישועות על קברו. ■

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק”ל

ישועות רבות. הגר”מ צדקה עם תלמידים בתפילה על ציון אביו הגדול, ביוםא דהילולא בשנה שעברה

ליל שישי ובין הזמנים

ראש הישיבה שליט”א ממשיך עד עצם היום הזה, לאורך ימים טובים, את הנהגת הישיבה בדיוק כפי שהייתה בימי אביו. קידמו עיניו אשמורות לעסוק בתורה ולסמוך גאולה לתפילה עם הנץ החמה. כל ההנהגות שהונהגו בישיבה בתקופתו של מרן חכם יהודה זצ”ל ממשיכות עד היום, באותה דרך ובאותה מתכונת. ”מלמד שלא שינה”.

”אנו ממשיכים באותה מסורת בישיבה הקדושה כפי שהיה כל השנים”, אומר ראש הישיבה. ”הצוואה של מור אבי ע”ה הייתה להמשיך במפעל הגדול של ליל שישי, שאותו ייסד לפני עשרות שנים. הוא ראה שבבתי המדרש בשכונות לומדים עד חצות

כתב בכתב ידו לצד התמונות דברי מוסר, כדי שידעו בניהם ובני בניהם מי היו אבותיהם ומי היו חכמיהם. לצערנו, בית הספר 'אליאנס' בעיראק הרס כל חלקה טובה, והוא רצה שהילדים ילמדו מי היו אבותיהם. כל הזמן חשב על הדור.

”לפני בערך שישים שנה, עוד בחייו של מרן ראש הישיבה חכם עזרא עטיה, נסע מור אבי ללונדון לתקופה כדי לאסוף כסף לבניית הישיבה בגאולה, לאחר שהישיבה בעיר העתיקה נחרבה בשנת תש”ח. הוא שהה שם תקופה - למעשה זו הייתה הפעם הראשונה שיצא לחוץ לארץ - עד שמיצה את שליחותו באירופה, ולאחר מכן נסע לפרס. היה זה בתקופתו של השאה, שבה היהודים במקום חיו חיי עושר וכבוד. כל זאת כדי לגייס כספים לבניית הישיבה ולהציל את ילדי ישראל, שלא ירדו לתהומות החינוך הקלוקל”.

עובדות מבי רב

בשיחה נדירה לקראת יומא דהילולא של מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל, חושף תלמידו המובהק הגאון רבי אברהם יונה שליט"א שביבי הוד ורסיסי נוגה מהנהגותיו + בנו הגאון רבי ישראל מאיר יונה שליט"א, מקורבו של מרן רבנו זי"ע, שזור סיפורים מרתקים על הקשר בין מאורי העולם

הגדול. האזנו בקשב לדברים והעלינו אותם על הכתב, למען יעמדו ימים רבים.

והנה הדברים מפי אומרם:

כעבדא קמיה מאריה

מורנו ורבנו חכם יהודה צדקה זצ"ל היה עמוד התורה, עמוד ההנהגה ועמוד הענווה. מה אומר ומה אדבר אם באתי למנות מקצת ממידותיו של רבנו ראש הישיבה, ממנו קנינו את דרך התורה, ההשקפה וההנהגה. הרביץ

ביתו? "לכן אמרו חז"ל 'טוב שכן קרוב', הוא משיב בבדיחות.

בית מדרש 'ישועה ורחמים' חולק כותל עם גב ביתו של רבו מרן חכם יהודה צדקה זצ"ל, מזמן שהעתיק את מגוריו לשכונת בית ישראל. "תדע לך שאני יושב בחצר הרבה פעמים, יוצא מהבית ושומע את השיעורים שלך. אתה מדבר ואני שומע. ותדע לך שאני מאוד מאוד נהנה מהדברים שלך", אמר מרן חכם יהודה לרבי אברהם.

מעשי רב עדיין חקוקים בליבו של התלמיד

חיים טריקי

צילומים: ארכיון הדרך; ארכיון הרב יצחק צדקה; ברוך יערי

במבואות שכונת בית ישראל הירושלמית, בין בתי הכנסת ובתי המדרש העתיקים המעטרים את השכונה, בתי מדרשיות בהם קבעו גאוני עולם ומצוקי ארץ את מקום מושבם לתורה ולתפילה - עומד לתפארה בית המדרש 'ישועה ורחמים' בראשותו של הגאון רבי אברהם יונה שליט"א, בעל 'אורך ימים' על ארבעת חלקי השולחן ערוך, מגדולי הפוסקים ומחכמי ירושלים.

במשך שנים רבות זכה חכם אברהם לצקת מים חיים על ידי של מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל. עוד משחר נעוריו בישיבת 'פורת יוסף' המעטירה ישב בין ברכייהו דרבנן לדלות מהם תורה ויראה, והיה ראש הישיבה למורו ורבנו זצ"ל. ממנו שמע שיעורים עיוניים במסכתות רבות בש"ס, למד ממנו את שיטת העיון המסורה מדור דור, קנה ממנו את דרך ההשקפה והנהגת בן תורה, מוסרי צדק ומישרים, ודבק ברבו עשרות שנים עד ליום מותו.

הגאון רבי אברהם יונה, אשר הוסמך ללמד תורה ודעת את העם על ידי חכמי וגדולי הדור הקודם, נחבא אל הכלים כדרך אבותיו ורביתיו. הוא מכתת את רגליו מדי יום ביומו בשכונות ירושלים כדי למסור שיעורים בגמרא והלכה, אך מסרב לכל זיק של שררה וגוער במי שמעלה עליו תארים שונים בפרסומי חוצות.

לקראת שלושים שנה לפטירת רבו, מרן חכם יהודה צדקה זצ"ל, הסכים הגאון רבי אברהם לעלות זיכרונות, עובדות ומעשי רב. סדר יומו גדוש בתורה. הוא ממית את עצמו באוהלה של תורה בבית מדרשו 'ישועה ורחמים' מבוקר עד ליל. גם כשיגיע לביתו, ינתק את מכשיר הטלפון על מנת שלא יפריעו לו משקידתו. ואם בדחיפות יחפשהו מי מאנשי

מרן הגאון חכם יהודה צדקה עם מרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול והגה"ק חכם יוסף עדס זצ"ל, באירוע בישיבת 'פורת יוסף'

והחוט המשולש. מרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול, מרן הגאון חכם יהודה צדקה ומרן רבנו עובדיה יוסף זי"ע

את דבריו. מעולם לא נשמעה ממנו נימה של ביקורת על שום חכם בעולם. גם אם היה צריך לעשות למען מטרה מסוימת, היה עושה זאת ברוב חכמה ותבונה, שלא ישתמע כאילו חלילה דיבר נגד אותו חכם.

היה ענוותן ושפל ברך. פעם אחת, כשהייתי בחור ישיבה, קראתי בתורה בתשעה באב במנחה. דרכו של מרן חכם יהודה הייתה לדרוש לאחר תפילת מנחה בעניין נחמה. הוא הוזמן לעלות שלישי, ומיד לאחר העלייה ביקש ממני שאעשה לו 'מי שבירך'. גרתי מאד מבקשתו וסירבתי בתוקף. מי אני הקטן שאברך את הרב? וכי הוא זקוק לברכתי? אך הוא עמד על כך ולא הניח לי עד שבחיל ורעדה עשיתי לו 'מי שבירך'.

ותרן ומעביר על מידותיו היה מרן חכם יהודה, השתדל מאוד לחנך את צאצאיו להיות ותרנים. פעם אחת, כשהבחין שנכדו צריך לוותר למישהו, והדבר עולה לו בקושי, עמד וזירזו: "דע לך שאם תתגבר עכשיו על מידה זו, ייחשב לך כאילו למדת את כל הש"ס".

דברי המוסר שלו היו עמוקים וחודרי בטן, נכנסים בלב שומעיהם.

היו לו כבוד התורה וכבוד הבריות. בכל פעם שנכנס להיכל הישיבה וראה ערימות ספרים שלא הוחזרו לארון, או ספרים שהחמה קופחת עליהם, הזדרז וחש להשיבם אל מקומם כדי לא להטריח את ציבור הלומדים ולגרום ביטול תורה למי שחפץ לעיין

שאמר בענוותנותו 'אני אין בי יראת שמים, אבל אם יש בי - זה מאותן שנים שלמדתי אצל מרן חכם יהודה זצ"ל'.

מי יוכל למנות את מידותיו ומעלותיו. תענוג היה לשהות במחיצתו ולשמוע את דבריו. הן בלימוד, הן בעצה, והן בהוראה להתגדל. היה משתעשע עם הבחורים בלימוד, מקשה ומתרץ ומתפלפל עימם, זה אומר בכה וזה אומר בכה, והיה מאהיב את התורה על התלמידים.

כל צעד שפסע במשעולי החיים היה בבחינת הנהגה לדורות. שיעוריו, שיחותיו, דיבורו עם התלמידים, ואף עם הרבנים בישיבה - כולם היו הנהגה ישרה להמון העם.

אי אפשר לתאר - ככל שנכביר במילים - את גודל האהבה והידידות העמוקה ששררה בין מרן חכם יהודה למרן חכם בן ציון. כיצד היו לומדים יחדיו ומתפלפלים בדברי תורה, חולקים כבוד זה לזה, וכל אחד היה עומד בפני חברו כעבדא קמיה מאריה.

כאשר היו ניגשים לשאול את מרן חכם בן ציון מי ראש הישיבה, היה אומר "חכם יהודה". וכששואלים אותו, היה אומר "אני רשום כראש הישיבה, אבל חכם בן ציון הוא ראש הישיבה". כה גדולה הייתה האהבה ביניהם.

תעשה לי 'מי שבירך'

כל כולו היה תורה ויראה. צהלתו הייתה על פניו. היה מארי מידות, בבחינת 'ספר מוסר מהלך'. מעולם לא שינה בדיבורו ולא סתר

תורה לעדרים והעמיד תלמידים הרבה ברבות השנים. כמה ראשי ישיבות וחכמים הם מגדולי תלמידיו. היה מחדיר בעצמותנו את אש התורה ויראת שמים. אני זוכר היטב את הספדו הנורא של ייבדל לחיים גדול הדור, מרן ראש הישיבה חכם שלום כהן שליט"א,

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

כך הייתה הנהגתו של סבא

הרה"ג רבי עובדיה צדקה שליט"א, ראש מדרשיית 'קול יהודה' בטבריה, מעלה זיכרונות ממה שספג אצל זקנו מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל

העלה על הכתב: חיים טריקי

במשך שנים הייתי דר בביתו של מור זקני זצ"ל, וראיתי מקרוב את הנהגותיו המיוחדות והעילאיות בחינוך תינוקות של בית רבן. סוף מעשהו החינוכי הצטיין תמיד במחשבה תחילה. אפילו אם נזקק אי פעם לייסר תלמיד שהתרחש בלימודיו, נזהר מאוד שלא להעכיר את רוחו יתר מן הדרוש, וכל שכן שלא להכלימו, וקיים בעצמו את דברי חז"ל "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך".

פעם הזמין אליו הביתה תלמיד מסוים, חלש בלימודים, שנזקק ללימודי עזר. היה ברור שהזמינו על מנת לשנן לו את פרקו, אולם בבוא התלמיד, כאילו נמלך מור זקני בדעתו, ויצא עם הבחור לבית כנסת סמוך. אחד מנכדיו שהיה שם התפלא וביקש ממנו שיישאר וילמד עם התלמיד בבית, בשכיבה, מפני שמור זקני כבר היה קשיש ולא חש בטוב, והטלטול היה קשה עליו.

כיון שהפציר בו מאוד ולא ויתר, נענה מור זקני ואמר, "אגלה לך את הסוד. צריך אני היום לא רק ללמוד עם הבחור, אלא גם לגעור בו על שאינו שת ליבו ללימודים, ואם נישאר כאן בבית עלול הוא לצאת מבוש ונכלם. חלילה לי. נסור יחדיו לבית הכנסת, שהוא ריק מאדם בשעה כזאת".

זו הייתה ההנהגה שלו. מצד אחד היה תקיף, איתן בדעתו כדי להשיג את המטרה, ומאידך היה עושה זאת מלב אוהב. כאשר ראו התלמידים את החיבה העזה שרחש להם, קיבלו את דבריו בהכנעה.

מור זקני חי כל חייו בפשטות והסתפקות במועט. אף פעם לא היו אצלו כורסת פאר או כיסא מנהלים, ובישיבה ישב כל חייו על גבי ספסל עץ. לא שהיה חסר לו ממון, הרי סכומי עתק עברו תחת ידיו, סכומים שהעבירו לו נדיבי עם ושועי עולם. הוא היה מייעד הכל לפעילות קירוב והצלת ילדי ישראל, וסירב בתוקף ליהנות משמץ של מותרות בהאי עלמא.

רק בשנותיו המאוחרות יותר, כאשר חש כאבים עזים וייסורים בגבו, רכשו עבורו

כורסה רכה, והוא נאנח ואמר: "שנותינו בעולם הזה הן ימי מעבר בלבד, וכורסה אינה מתאימה לתחנת מעבר". לאחר שישב על הכורסה, הוא קם והתנער ממנה בחוסר נוחות. "אי אפשר לשבת ולהתרווח בצורה כזאת כלפי שמיא".

שיוויותי ה' לנגדי תמיד, זה היה סבא. יראת שמים טהורה. לא עניין אותו כלום בעולם הזה. מור אבי שליט"א (הגאון רבי דוד צדקה שליט"א ח.ט.) סיפר לי שאפילו מקרר - שזה מוצר חשמל בסיסי בכל בית בישראל - הוא לא הסכים להכניס עד שקיים תחילת מצוות כתיבת ספר תורה בפרוטות שקימץ מעיסתו ומפיתו, ורק לאחר מכן צבר חסכונות חדשים לרכישת המקרר.

כל כולו היה יראת שמים טהורה. פעם אחת, בביקור בבית החולים הדסה בירושלים, ניגשה אליו אישה אחת ופרסה בכאב את מצוקותיה, ולבסוף אמרה כי גמרה אומר להמיר את דתה ולהתנצר מתוך ייאוש. נתכרכמו פניו של סבא ע"ה, ובדמע ממש השיב לה שהרי אנו בגלות המרה כבר אלפיים שנה, עם ישראל לכל אורך הדורות עבר סבל נורא ואיום בכל קצוות תבל, ולמרות זאת נשארו ביהדותם וטהרתם. היעלה על הדעת שרגע אחד לפני הגאולה תמיר היא את דתה?! וכך שכנעה עד שנתקרה דעתה. זה היה כוחו של סבא, שדבריו הטהורים בקעו ממעמקי הלב.

באחת הפעמים שבהן יצא לשליחות של מצוה לטובת הישיבה, התקיימה ארוחת ערב לכבודם של הנדיבים. סבא הקפיד לאכול מכשרות המהודרת ביותר, ווידא כי המאכלים הם באותה רמת כשרות. תוך כדי הסעודה הבחין במאן דהוא שמושך את ידו מתבשיל העוף שלקח. סבא ניגש אליו ושאל אותו לפשר מעשהו, והוא השיב כי אין לו צל צילו של ספק בכשרות זו, אלא שהוא מאוד מחמיר על צומת הגידים, ורק על מה שראה בעיניו יוכל לסמוך. אך ציין כי אין זו אלא חומרא בעלמא. סבא מאוד נחרד וקיבל עליו תענית למחרת. קיימת אפשרות להחמיר והוא לא מחמיר? כל הניסיונות להניאו ממעשה זה עלו בתווה.

פעם אחת, כשהבחין שנכדו צריך לוותר למישהו והדבר עולה לו בקושי, עמד וזרזו: 'דע לך, אם התגבר עכשיו על מידה זו - ייחשב לך כאילו למדת את כל הש"ס'

בספר. כך חנך את בניו ואת תלמידיו.

הגמרא אומרת: אם הרב דומה למלאך ה', יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. מרן חכם יהודה היה בבחינת מלאך ה', תורה בטהרה ללא שיקולים זרים. יראת שמים טהורה. עבד נאמן לבוראו. כאשר היינו לומדים בישיבה ושומעים ממנו שיעורים במשך שנים, היינו מבחינים שהוא עושה תנועות באצבעו על הגמרא, והיינו תמהים כולם על מי ועל מה זאת. סברתי שהיה מצייר באצבעו שם הוי"ה ב"ה כדי לתאר את מחשבתו ולשים שם שמים לנגדו, ובאמת לאחר פטירתו העידו בפניי הרבנים הגאונים שליט"א שאף הם הבחינו כי כך היה המעשה.

דרכו הייתה לעורר כל יהודי לומר תיקון חצות, קל וחומר אברכים ובני תורה. כאשר היו ניגשים אליו אברכים ומבקשים ממנו

מרן הגאון חכם יהודה צדקה עם ראש ישיבת 'שפת אמת' הגרפ"מ אלטר

תענוג היה לשהות במחיצתו
ולשמוע את דבריו. הן בלימוד, הן
בעצה, והן בהוראה להתגדל. היה
משתעשע עם הבחורים בלימוד,
מקשה ומתריץ ומתפלפל עימם

סגולה לרכישת דירה, היה אומר להם "תקבלו
על עצמכם לומר תיקון חצות, ובעז"ה תזכו
לדירה נאה. שהרי מידה כנגד מידה לא
בטלה. אתה דואג לבית של הקדוש ברוך הוא,
הקדוש ברוך הוא דואג לבית שלך".

כל ברכותיו, אחת לאחת, עשו פרי. כשקניתי
דירה בדמי מפתח לפני החתונה, סיפרתי לו
על כך. אז רוב הדירות נקנו בדמי מפתח.
הוא אמר לי: "מפתח ראשי תיבות מילה,
פדיון, תפילין, חתונה. בעז"ה תזכה לכל
זה". ותהילות לה' יתברך זכיתי שכל ברכתו
התקיימה אחת לאחת בבני הגאון רבי ישראל
מאיר.

ישיבת קבע

הדאגה שלו לישיבה הייתה בראש מעייניו,
דאגה אמיתית וכנה לכל בחור ובחור. הוא
היה יורד לסוף דעתו של כל בחור בישיבה, לא
משנה מי הוא. הדבר היחיד שהיה חשוב לו
הוא שהבחור באמת ירצה ללמוד, לא משנה
מה רמת הלימודים שלו או שמא התברך
בכשרונות. ברגע שלבחור יהיו שאיפות
גבוהות, הוא יצליח. כאב לו עד מאוד לראות
בחורים שמקלים ראש בתורה ובתפילה.

פעם בא בחור לישיבה שרצה ללמוד בה, אך
חשש מאוד מפני מבחן הקבלה. ככל הנראה
עמד לבחינה אצל אחד הר"מים, ולא עבר את
המבחן. ראש הישיבה הביט לבחור בעיניו
ושאל אותו אם הוא באמת חפץ ללמוד
בישיבה, שאין דבר העומד בפני הרצון. לאחר
שהוכיח את רצינותו ואת כנות תשובתו, אמר
לו: 'תשב תלמד'. וכך הבחור הזה התייגע
בתורה וסקד על תלמודו עד שהיום הוא אחד
מגדולי תלמידי החכמים".

כל חייו עמדה לנגד עיניו הצלחתה של
הישיבה. זמן קצר לפני הסתלקותו, נכנסתי
בקודש פנימה יחד עם בני רבי ישראל מאיר,
וזאת לאחר שקרא לנו ושמע כי הוא רוצה
לעבור לישיבה אחרת וניסה לשכנעו בכל
כוחו להמשיך את לימודיו בישיבת
'פורת יוסף'.

כל חייו הזהיר לברך ברכות
הנהנין בכוונה. מרגלא
בפומיה שהיה דורש ואומר
לחלק את הברכה לשלושה,

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

הרבה למדתי מרבותי. הגאון רבי אברהם יונה שליט"א

(לימים האדמו"ר מגור בעל 'פני מנחם') זצ"ל

אבל דרבים. מודעות האבל על פטירתו. משמאל: מצבת קבורתו

כדי לתת רווח בין הדבקים, לתת משמעות לכל מילה ולהעצים את הברכה. אפילו ביום כיפור לפני שעת נעילה היה מעורר על ברכת הנהנין, ויש אין-ספור סיפורים ומעשיות אודות הנהגותיו בקודש כדי לעורר את העם על חשיבות מצווה זו. הוא הותיר על כל רואיו רושם עז, כיצד בכללות כוחו היה מתגבר כארי ומברך ברכת 'אשר יצר'.

בשלב מסוים מבקש הגאון רבי אברהם יונה מבנו הגאון רבי ישראל מאיר שליט"א, שאף הוא היה תלמידו של מרן חכם יהודה ובמשך שנים ארוכות יצק מים על ידיו של מרן רבנו עובדיה יוסף זי"ע, לשפוך אור על הקשר ההדוק בין עמודי העולם - היות שימי הפטירה של שני המאורות הגדולים סמוכים זה לזה.

מי ייכנס ראשון

זכורני שכשהייתי בישיבה, יום אחד הגיע מרן רבנו עובדיה יוסף זי"ע לישיבה. כמדומני היה איזה מבחן או סיום מסכת. מרן חכם יהודה יצא מבית המדרש לקבל את פניו.

שניהם עלו יחדיו במדרגות הגדולות, הגיעו לפתח של האולם הגדול בבית המדרש, והתחילו להתווכח ביניהם מי יכנס ראשון,

”ומאיך תראה את חכם יהודה צדקה, מי כמוהו היה אדוק בתורתו של רבינו יוסף חיים, והוא עצמו בן אחותו וכל ימיו גדל וחי והתחנך על תורתו, ועם כל זה מעולם לא העיר לי”

ממש ויכוח של כמה דקות. מרן רבנו זי"ע לא הסכים להיכנס לפני ראש הישיבה, ואף הוא סירב בתוקף להיכנס לפניו.

בסופו של דבר מרן רבנו זי"ע פרש את כפיו בליט ברירה, נכנס ראשון ומרן חכם יהודה אחריו, וכך חצו את כל הבית מדרש לכיוון הבמה. הגיעו לקדמת הבמה, ושוב פעם התחיל ויכוח מי יעלה ראשון לבמה. ממש ויכוח לוהט לעיני כל הבחורים. מרן חכם יהודה החליט שגם הפעם הוא לא מוותר. בית המדרש היה ארוך מאוד; אולי חלק מהקוראים זוכרים את בית המדרש של 'פורת יוסף' באותה תקופה. מרן חכם יהודה רץ מהבמה שהייתה ליד ארון הקודש עד הפתח של בית המדרש, וכמו הכריח את מרן רבנו זי"ע לעלות ראשון. רק לאחר מכן שב חזרה לבמה.

בעיני ראיתי מכתבים שמרן חכם יהודה

גדולים מעשי יהודה

נכדו הרד"ג רבי יצחק צדקה שליט"א, רב בית המדרש 'אהל מועד' בתל אביב, מספר על פועליו הגדולים של סבו להרכות תורה בישראל

העיר פרדס חנה, כדי להאיר את החשיכה ולהפריח את השממה הרוחנית, היות שבאותם זמנים היה ריכוז גדול של בני עדות המזרח באזור.

וברוך ה', יהודים רבים שבו לצור מחבצתם, והרבה בתים של תורה הוקמו בזכות פעילותו של מור אבי לקרב את הרחוקים. הכל בשליחותו של מור זקני שהייתה לו ראייה למרחוק.

פעמים רבות היה מגיע סבא יחד עם מרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל לפרדס חנה, בסיומי מסכת ובעצרות התעוררות, כדי לחזק את ציבור עמך בית ישראל. היה בזה אף חיזוק למור אבי שליט"א, שנשלח מירושלים כדי לקרב את הרחוקים.

עד היום משתדל מור אבי בכל כוחו להמשיך באותה מורשת טהורה, למסור את הנפש כדי לקרב את הרחוקים, ואף חינך אותנו בניו בדרך זו, כי זו צוואתו של מור אביו זצ"ל.

העלה על הכתב: חיים טריקי

מה שעמד לנגד עיניו של מור זקני הייתה הדאגה כי רבה עזובה בקרב הארץ, וילדים, נערים ובוגרים מבני עדות המזרח השילו מעליהם כל סממן רוחני. היה מכתת את רגליו כדי לקרב את הרחוקים ולהעמיד עליהם דמות רוחנית שתנחה אותם בדרך הישר.

זו הייתה משאת חיו, וזו הסיבה ששלח את מור אבי שליט"א (הגאון רבי דוד צדקה שליט"א ח.ט.) לפרדס חנה. בתחילה שלח אותו לארגנטינה, ושם כיהן כרב קהילה מרכזית ופעל בשליחותו של סבא לתקן תקנות כדי להציל יהודים מהתבוללות ולקרב את הרחוקים. הוא התרוצץ מבית כנסת אחד למשנהו כדי להפיץ תורה ותעודה. כאשר שב ארצה בשנת תשל"א, הורה לו מור זקני להתמודד על רבנות

הייתי משתומם ממידת הענווה
שהייתה לו, לבקש רשות מנער
בן שלוש עשרה להניח את ידו
עלי. הרי מדובר בגדול הדור,
זו זכות עצומה מאין כמותה

היה פדיון הבן בישיבת 'מחנה ישראל', ואני התלוויתי אליו זמן קצר לאחר שעבר ניתוח קשה בלב. כבר בתחילת הדרך, כשיצאנו מביתו, אמר לי: "אני עברתי ניתוח, אני מאוד חלש, אני צריך להניח את ידי, אני לא יכול לשאת את ידי ככה, אם יורשה לי להניח את היד שלי על הכתף שלך". אני זוכר כיצד הייתי משתומם ממידת הענווה שהייתה לו, לבקש רשות מנער בן שלוש עשרה להניח את ידו עלי. הרי מדובר בגדול הדור, זו זכות עצומה מאין כמותה. וכל הדרך ביקש ממני מחילה גמורה ושלמה שהטריח אותי והכביד עלי.

כאשר מרן רבנו זי"ע שב ממצרים, מרן חכם יהודה היה מתפעל מהגבורה שהייתה לו לעזוב את מצרים. הוא התבטא כי אינו מבין ולא מאמין איך אפשר לעמוד בכזה דבר. משכורת גדולה, עשירות, מכובדות שגר גדול שאפשר לחסוך, ולעזוב את כל זאת בשביל הקנאות שהייתה למרן רבנו זי"ע לדבר ה', המלחמות שלו לשם שמיים, ביצור חומות הדת. עבור עקרונו היה מוכן לשוב חזרה למקום של עוני, ובלבד שהוא מקום של תורה.

עולם מלא

היה ידוע שהקו של מרן חכם יהודה הוא שלא לזרוק שום בחור מהישיבה. זהו הקו של 'פורת יוסף' עד עצם היום הזה. על פי ההנחיה שלו ממעטים לזרוק ולהוציא בחור, אפילו בחור מאוד מאוד בעייתי. גם אם בחור היה רוצה לעזוב - לא היו מניחים לו עד שווידאו היטב שהוא הולך לישיבה אחרת.

פעם נודע בישיבה על בחור שחצה את כל הקווים האדומים, כפי שאומרים אצלנו, ולמרות זאת לא הסכים מרן חכם יהודה לזרוק אותו בשום אופן מהישיבה. היה אומר לר"מ"ם: "התעניתם עליו?"

והיום הבחור הזה הוא אחד מתלמידי החכמים הגדולים בירושלים.

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

היה חולק כבוד עצום למרן רבנו זי"ע, ומבקש ממנו שהוא יכריע בענייני הנהגת הישיבה.

סיפר לי מרן רבנו זי"ע כמה וכמה פעמים: "בוא ותראה את ההבדל בין חכם יהודה צדקה לבין אחרים שנלחמו בי וירדו לחי, מי יותר ומי פחות, ואף השפילו אותי. מאידך תראה את חכם יהודה צדקה, מי כמוהו היה אדוק בתורתו של רבנו יוסף חיים, והוא עצמו בן אחותו של רבנו יוסף חיים, וכל ימיו גדל וחי והתחנך על תורתו - ועם כל זה מעולם לא העיר לי. מעולם לא אמר איזו אמירה או דבר שלא מוצא חן בעיניו, לא שאל מדוע לא ללכת בדרך הבן איש חי".

ולא רק מרן חכם יהודה, אלא כל חכמי 'פורת יוסף'. הוא ידע מה זה כוח של תורה, מה הם תלמידי חכמים. תמיד אמר "חכם עובדיה הוא גברא רבא, חכם עובדיה הוא גאון הדור, יכול לומר מה שהוא רוצה רשאי לומר ולחלוק על מי שהוא רוצה וכמה שהוא רוצה".

אוכל להטות את ידי

פעם אחת, כשהייתי בגיל בר מצווה, היינו שכנים של מרן חכם יהודה לאחר שעבר מרחוב יואל לבית ישראל. באחד הימים

כתב למרן רבנו זי"ע, וחלקם מרן רבנו זי"ע בעצמו הראה לי - כמה וכמה מכתבים שמרן חכם יהודה מזמין את מרן רבנו זי"ע לבוא ולבחון את בחורי הישיבה ב'פורת יוסף' עוד בתקופות מוקדמות, הרבה לפני שמרן רבנו זי"ע כיהן כראשון לציון. זה השתרע על פני הרבה מאוד שנים, ואני זוכר שבחלק מהמכתבים היה כתוב בכתב ידו של מרן חכם יהודה: "תדע לך מרן רבי עובדיה שיש התרגשות גדולה מאוד אצל הבחורים על כך שאתה מגיע לבחון אותם, וזה שכבודו מגיע זה יוצר חיזוק עצום לכל הבחורים בישיבה, על אף שאני יודע כמה זמן יקר".

היה ידוע בישיבת 'פורת יוסף' שכשיש סוגיות חמורות שקשורות להנהגת הישיבה - אם זה דברים שמתעוררים על הפרק, או עניינים הקשורים להנהגה ולהנהלה של הישיבה, מרן חכם יהודה היה אומר שצריך להזמין את מרן רבנו זי"ע שיהיה כנשיא ישיבת 'פורת יוסף', ולהתייעץ איתו מה לעשות. ובאמת היו מזמינים אותו לישיבה, והיו יושבים ודנים ביחד. אני זוכר שראינו בעינינו הרבה פעמים את מרן רבנו זי"ע יושב בראש, ולצידו ראשי הישיבה, מרן הגאון חכם יהודה צדקה ומרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול, ומנהל הישיבה רבי אברהם שרים - כשהם דנים בדברים המצריכים תיקון, ובכל דבר שואלים את דעתו של מרן רבנו זי"ע. מרן חכם יהודה

ללמד בני יהודה

את חייו וכוחותיו הקדיש מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל לנושא שבכער בליכו - חינוך ילדי ישראל בטהרה + ציוני דרך במפעלות האדירים שפעל, המלחמה על נפש העולים והקמת רשת מעיין החינוך התורני + ושביבי אורה ממשנתו החינוכית: "כל ילד הוא יהלום, תתייחסו אליו כאילו הוא גדול הדור הבא" + ולקח נפשות חכם

תורני והתעקשה להשאירו בבית ספר חילוני. באחד מן הימים הגיע אותו אדם לחכם יהודה צדקה זצ"ל ושטח בפניו את בעייתו ומצוקתו, כשנפשו בשאלתו: כיצד לנהוג? האם להיאבק עם אשתו ולהעביר את הבן לחינוך תורני בכל מחיר אף אם זה יפגע בשלום הבית שלו, או שגדול השלום ולמען שלום בית יותר על עניין חינוך הילדים?

חכם יהודה צדקה שמע את הדברים ואמר לו: "אמנם נכון שגדול השלום ויש לעשות כל מאמץ על מנת לשמור על שלום בית בין איש ואשתו, אך אמור לי, האם בימים אלו אתה מתפקד כרגיל? אוכל ושותה כרגיל? מצליח לישון היטב בלילה?" אותו אדם לא כל כך הבין לאן הרב חותר והשיב שאכן הוא ממשיך לתפקד כרגיל, לאכול ולישון, ללא שום שינוי מיוחד.

הביט בו חכם יהודה במבט נוקב: "איך? אתה מסוגל לאכול ולשתות, איך אתה מסוגל לישון כששורפים את הבן שלך? שורפים את נשמתו לנצח, דברי כפירה מפעפעים בו כארס של עכנאי, איך אפשר בכלל להכניס דבר מאכל לפה?"

האיש נבהל והבין את חומרת הדברים, ושאל מה יעשה למעשה. השיב לו חכם יהודה: "כשתחזור לביתך אל תעשה שום דבר אחר, רק תשב ותתאבל על הבן, על המצב שבו הוא נמצא". אותו אדם אכן עשה זאת, שב לביתו והתכנס בפניו, כשהוא מסרב לאכול, לא נרדם, ובוכה באין הפוגות. אשתו נחרדה למראהו של בעלה, ושאלה אותו בדאגה מה אירע. השיב לה הבעל: "אני לא מסוגל לאכול, לא מסוגל לעשות שום דבר כשהבן שלנו מתחנך כך במקום חילוני ונשמתו נהרסת". האישה, בראותה את גודל צערו של בעלה ועד כמה באמת הדבר נוגע בנפשו, מיד התרצתה

עמוד תפט).

באותם ימים, כאשר חושך יכסה ארץ ורבבות רבבות נעקרו ביד אכזרית מעולמה של תורה, כאשר ראשי התנועה הציונית ומוסדותיה ושליחיה עשו הכל כדי לקטוע את שרשרת הזהב של החינוך היהודי השורשי, בפרט אצל העולים החדשים מארצות המזרח וצפון אפריקה - נפשו הזכה של חכם יהודה צדקה לא ידעה מרגוע, והיה הולך ומכתת את רגליו ממקום למקום ומעיר לעיר כדי להציל נפשות. היה ראש וראשון לכל פעולה ולכל מעשה שיש בהם כדי לקומם מחדש את עולם החינוך, כשהוא הרוח החיה באופנים, העושה והמעשה בכל הנושאים הללו, בהצלת הילדים, בהקמת המוסדות, בעמידה על משמר החינוך הטהור. ואת עלית על כולנה, בנוטעו נטיעה לדורות בהקמת רשת מעיין החינוך התורני, יחד עם ידידי נפשו מרן רבנו זצ"ל ומרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל.

ביריעה זו אין כדי להקיף ולו מקצת מפעולותיו הכבירות, ואף לא סיפק כדי להציץ ולו במבט חטוף במשנתו החינוכית המופלאה, אך השתדלנו להציב כמה ציוני דרך בתחום רחב היקף זה.

חכם יהודה צדקה ראה בחינוך את העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ובהשקפתו הצלולה זה היה הדבר הראשון שעליו יש למסור את הנפש, ולעשות כל אשר לאל ידנו כדי לדאוג שהילדים יתחנכו בחינוך תורני על ברכי התורה והיראה בדרך אבותינו ורבותינו.

במעשה הבא שסיפר ראש ישיבת 'פאר משה', הגאון רבי משה פינטו יש כדי ללמד על מבטו של מרן חכם יהודה בעניין החינוך. מעשה שהיה באדם אחד שרצה להעביר את בנו להתחנך בחינוך תורני, אך אשתו סירבה לכך והתנגדה בכל תוקף להעביר את הבן למוסד

שמעון ליברטי

צילומים: ארכיון הדרך; ארכיון הרב יצחק צדקה

במסכת חייו הנאדרים בקודש של מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל, היה נושא החינוך הטהור ללא ספק הציר שעליו סב כל מעגל חייו, הבריח התיכון. לחינוך הטהור של ילדי ישראל, להעמדת הדור על תילו, הקדיש את מיטב שנותיו וכוחותיו, וזה הדבר אשר בער בליבו הטהור יומם ולילה. אש תמיד תוקד על המזבח, והייתה האש הזו מאירה ומחממת את כל העולם כולו.

מלבד, כמובן, עמידתו בראשות הישיבה הגדולה היא ישיבת פורת יוסף תכב"ץ, היא הבאר אשר ממנה ישקון כל העדרים, ובה העמיד דורות של תלמידי חכמים היושבים ראשונה בכותל המזרח - היה מרן חכם יהודה צדקה 'המחנך' של דור שלם. החינוך היה לסמל שלו, לסימן ההיכר שלו בכל מקום ומקום. מחנך אומן היה, פדגוג המבין היטב את נפש הנוער, ויודע להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

אף מרן רבנו זצ"ל בהספדו של חכם, הדגיש שוב ושוב את מסירות נפשו לזיכוי הרבים וחינוך הילדים, וקרא לציבור ללמוד ממעשיו: "המנוח כידוע מסר את נפשו להרביץ תורה בתלמידים, מלבד שהיה מכתת את רגליו מעיר לעיר כדי להוכיח ולהשפיע על עם ישראל שיחנכו את בניהם בתלמודי תורה, לא שקט ולא נח באותו עוני עמו, וירא בסבלות... עליכם האברכים והבחורים היקרים להתאזר בכל עוז לשקוד על לימוד התורה, ללכת בדרכי הגאון המנוח, לזכות את הרבים ולהשפיע על הדור שלנו לקבוע עיתים לתורה ולחנך את בניהם לתורה" (וראו עוד בהספד שנדפס בחזון עובדיה ארבע תעניות

מרן ורבנן ז"ע בישיבת נשיאות רשת 'מעין החינוך התורני'

והסכימה להעביר את הבן לתלמוד תורה.

עלייה לצורך עלייה

נטישת הדת של רבבות העולים הכאיבה עד מאוד למרן הגאון חכם יהודה צדקה זצ"ל. הדבר בער בו ולא נתן לו מנוח. היתכן שבמחנות העולים מוציאים לשמד את אחינו בני ישראל, ואנו יושבים בשקט? הוא לא הבין איך יתכן כדבר הזה.

בדרכים לא דרכים כיתת את רגליו, בתנאים הקשים של אותם ימים, לכל פינה נידחת ברחבי הארץ, כדי להסביר את גודל החשיבות וההכרח בשליחת הילדים למוסדות חינוך תורניים, למוסדות חרדים, לתלמודי התורה והישיבות, לבית יעקב. ומי שיש בו יראת שמים, הרי מובטח שדבריו נשמעים, ודבריו היו נשמעים ומתקבלים. כך זכה והציל אלפים ורבבות.

בנו הגאון הגדול רבי משה צדקה שליט"א, ראש ישיבת 'פורת יוסף - גאולה', העניק חרץ לפעילות הענפה הזו, בנועם שיחו שפרסם בגיליון 'תור הזהב' הרב אביאל חיים חורי, וכה סיפר: "באותה תקופה שהגיעו עולים חדשים מחוץ לארץ, הייתה בהם תמימות. חשבו שכאן זו ארץ הקודש ועמך כולם צדיקים. התפתו לכל מה שאמרו להם המדריכים, והרבה מאחינו בית ישראל התחנכו במקומות מקולקלים.

כמה קטעים מתוכו:

חכם יהודה צ"ל כדרכו בקודש היה תכליתי וחד כתער, לא ראה מקום לדרשות בעלמא, אלא להעיר את הלבבות כדי לפעול: "מוריי ורבותיי, כתוב 'וישב ראובן אל הבור ויקרע בגדיו, ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא'. מה יש פה מקום לדיונים? הרי עובדות! בלעו את הילדים, חטפו את הילדים, 'גזילת העני בבתיכם', ואנו שותקים? כך אומר הנביא ישעיה על התקופה שלנו: 'עמי נוגשיו מעולל ונוגשים משלו בו, עמי מאשריך מתעים ודרך אורחותיך בלעו'. רש"י אומר על הפסוק: מאשריך - מדריכך. המדריכים שלכם, לא רק שהם טועים, הם מטעים. הרי מעולם לא היה דבר כזה ביהדות המזרח. אפילו הרשע הגדול ביותר לא רוצה שבנו יהיה רשע. הוא רשע לעצמו, אבל אף פעם לא מטעה את האחרים. לא היה כזאת בשום תקופה בכל עדות המזרח.

"רבותיי, האם לגאולה כזאת אנו מצפים? לעלייה כזאת אנו מחכים? אוי לעלייה שכזו. מוטב שיישארו במקומם, ימותו שם, כי גדול המחטא יותר מההורגו, ואנו שותקים? נודיע להם לא לבוא, אסור לבוא לארץ בתנאים כאלה. מה אנו שומעים על חלוקת הילדים לפי אחוזים? איפה היה כזה

"ואבא כבר נמצא כאן עשרות שנים, מכיר בדיוק מה המטרה של אנשי הציונות, ידע שהם רוצים להעביר את כל היהודים האלה על דתם, ולחנך דור חדש מנותק מתורה ומצוות. אני זוכר את הימים האלה, הוא לא נרדם כלילה מרוב דאגה לעתידו של עם ישראל.

"כמה הסתובב אז במעברות ובשכונות העולים, ריכז את הציבור והלהיב את לבו, עבר מבית לבית כדי שהילדים יוכלו ללמוד בתלמודי תורה ולהתחנך על טהרת הקודש".

אל המסעות התלוו חכמי ירושלים: "היו איתו גם הגאון הקדוש חכם אפרים הכהן, חכם בן ציון חזן וחכם דוד שרבני, אח של חכם יוסף חיים שרבני. כל אלה הלכו ודפקו מדלת לדלת, ערכו דרשות ועצרות, והרי לאבא הייתה שפה מיוחדת בדיבורו, אנשים אהבו אותו. הוא דיבר בנעימות ובלי התנשאות, ואנשים נתנו בו את אמונם, ונתנו לו לרשום את הילדים שלהם למקומות שהוא ביקש".

לאחר שנים שהגיעו גלי העלייה מאיראן של יהדות פרס, ושוב ניסו להעבירם על דתם ועל דעתם, עמד חכם יהודה צ"ל בראש הלוחמים על נפשם של העולים. בעצרת חירום שכונסה אז בערב ראש חודש אדר א' תשל"ט, נשא נאום חוצב להבות (נדפס בספר 'וזאת ליהודה' לרב אהרן סורסקי, אשר נעזרנו בו לעריכת המאמר ותשוח"ח), ולהלן

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

העול הכבד הלך וגדל והעיק
מאוד, תלמודי התורה שלא זכו
אז להכרה ותקצוב מוסדר נקלעו
למשבר תקציבי, החובות תפחו,
והיה קשה מאוד להחזיק את
הקיים ובוודאי שלא היה אפשר
להמשיך הלאה את התנופה

דבר לעשות מסחר בנפשות ישראל? בפרס
אין אחד כופר. אני הייתי שם, ראיתי אותם,
הרשע הגדול ביותר מנשק ידי תלמיד חכם,
מבקש מאיתו ברכה. אין יהודים כאלו שביום
כיפור לא יבואו לבית כנסת. אין כאלו שבשבת
לא ישמחו לבוא לבית הכנסת. יתכן שיש
עובדים בשבת מחוסר ידיעה, אבל באים
לפני כן לבית הכנסת ומתפללים. כאשר
שומעים על מגבית למען ארץ ישראל, אין
כמותם נדיבים. המון מיליונים שלחו למען
ארץ ישראל, לכל הישיבות, לכל המוסדות,
לקרן קיימת, לממשלת ישראל, מיליונים. אין
כמותם נדיבים בעולם. רבותיי, ראיתי בעיניי
את הנדבות שלהם, בלב שמח, ביד פתוחה,
קשורים קשר נפשי לעם ישראל. כל שמועה
מארץ ישראל פותחת להם את העיניים,
משמחת להם את הלב, באיזו שמחה שומעים
על ארץ ישראל. וזה הרבה שנים, אלפי שנים
הם קשורים לארץ ישראל, עם היהדות.

"ועכשיו בסופו של דבר באים כאלו 'מאשריך'
מתעי' ובלעו אותם, לא רק את הטובים, גם
את אלה שיש בהם מעט אמונה, גם את אלה
רוצים לבלוע. אין מקום לאחוזים רבותיי.
מי שייתן את ידו, אפילו טפטוף קל, תשעים
ותשעה אחוז לדתיים ואחוז אחד בשבילם -
חוטא, פושע. זה אסור על פי ההלכה.

"כמו שאמרו 'אם אומר לו תנו לנו נפש
וינצלו כולם, יהרגו כולם ואל יתנו נפש אחת'.
אין מקום לחשבונות. כולם צריכים ללכת
למקומות דתיים. מה זה מקומות דתיים? אין
כוונתי דווקא לישיבות קדושות, אבל יהדות.
שתהיה יהדות, שתהיה צניעות. ומה המצב?
מה השתיקה הזו ומה החשבונות האלו?"

וחכם יהודה ממשיך בשבט לשונו: "ולא לה
שעומדים בראש אני קורא את הפסוק 'ה'
במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו, ואתם
בערתם הכרם כאשר יבער הגלל עד תומו'.
אתם שרי ישראל, ובפרט אלה הדוברים בשם
הדת, הגידו נא, מה נשאר מכל העליות?
לכל הפחות הניחו לנו את יהדות פרס. יש
בהם אמונה, יש בהם צניעות, ואת זה אתם
רוצים לבער? אתם רוצים לעקור את הכרם
משורשו? 'ואתם בערתם הכרם גזילת העני
בבתיכם', כבר גזלתם ילדי ישראל, גזלתם
נשמות ישראל בבתיכם, ועוד שהרי אתם
מאמינים שיש חשבון נפש, 'מה תענו כי יקום
עד', מה תענו ליום פקודה? כיצד יתכן דבר

בטיול לתלמידי הישיבה, יחד עם מרן הגאון חכם בן ציון אבא שאול וחכם יוסף עדס זצ"ל

יחד עם ראשי ישיבת 'פורת יוסף' בבית בנו הגר"ד צדקה בפרדס חנה, בסיום מסכת על ידי נכדו הרב עובדיה צדקה

בשמחה משפחתית בבית בנו הגאון רבי דוד צדקה

בכנס היסוד לרשת 'מעין החינוך התורני', שנערך בביתו

יבואו, מוטב שימותו שם ולא יחיו חיים כאלו". ועוד המשיך בדברים נרגשים.

ואכן, כאמור, זכה והציל ילדים רבים, "את הנפש אשר עשה בחרן". בזמן של חרון אף בעולם, עשה נפשות רבות, שצמחו ליהודים יראים ושלמים, תלמידי חכמים. והוא בעצמו לא חס על כבודו, ואף בהיותו כבר יושב בכבודו של עולם, היה בעצמו הולך ודואג להכניס את הילדים לתלמודי תורה ולישיבות ומוודא כי הם אכן נקלטים במקום.

מצודתו פרוסה

מסירות נפשו לחינוך ילדי ישראל לא פסקה גם בשנותיו האחרונות, ואדרבה - פעילותו התגברה ביתר שאת וביתר עוז, עם ייסוד המפעל האדיר לדורות, שחולל ומחולל מהפכה חסרת תקדים בחינוך ילדי ישראל - הלא היא רשת 'מעין החינוך התורני'. בבחינת מה שאמרו: "שלוש לך רבי יהודה, שאתה בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים, ולא בירושלים בלבד אלא בכל ארץ ישראל כולה".

פרשה זו של הקמת רשת 'מעין החינוך התורני' ותלמודי התורה ראויה היא להיחקק עלי ספר בהרחבה, יען שהרבה גופי תורה תלויים

שלושים שנה

להסתלקות מרן הגאון חכם יהודה צדקה זצוק"ל

מסירות נפשו לחינוך ילדי ישראל לא פסקה גם בשנותיו האחרונות, ואדרבה - פעילותו התגברה ביתר שאת וביתר עוז, עם ייסוד המפעל האדיר, שחולל ומחולל מהפכה חסרת תקדים בחינוך ילדי ישראל

הוראה שצריך להתגייס - חייבים ללכת. אין לחשוש לביטול תורה, כי אם להיפך, לנצל את כל השעות להציל ולהציל. כי הדבר הזה, רבותי, שבולעים את עם ישראל, קהילה עתיקה, קהילה קדושה, זה אסון כל יתואר.

"צריכים לדון גם על ההצעה של תענית ציבור עולמית. היתכן שקהילות שלמות שורפים אותן, ולא מתענים? הגמרא אומרת בתענית שאם חיה רעה באה לעיר והרגה שני ילדים גוזרים תענית. על שני ילדים. ועכשיו עושים חשבון לתת להם ארבעים, חמישים ושישים אחוז? איך יתכן דבר כזה.

"אין ילד לא דתי. המושג דתי - הם מבינים אותו אחרת לגמרי. צריך לשאול את העולים אם הוא רוצה שהילד יישאר יהודי או לא. זוהי השאלה, לא להזכיר דתי. אין אחד שלא מאמין. כאן השאלה: או יהודי או גוי. ואם אי אפשר בדרך אחרת, צריך להודיע להם שלא

כזה?"

כאמור, הוא היה איש המעש, וכיוון את דבריו אל מעשים בפועל, כשהוא מעורר את בני התורה בדבר החובה המוטלת על כל אחד ואחד לצאת ולפעול למען הצלת הנפשות: "רבותי, שמענו כאן דברים, אבל לא הציעו כיצד לעזור ובמה לעזור. אני מקווה שהפעילים היושבים על המדוכה יסיקו מסקנות, ויורו הדרך כיצד לעזור במאבק. אם תהיינה הצעות מסוימות, צריכים כולם להתגייס, כל בני התורה, אפילו אם זה כרוך בביטול תורה חס וחלילה. וכך הגמרא אומרת בבבא מציעא: 'כל המלמד את בן חברו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה'. הזכרתי פעם, מה הדמיון, מה השכר בזה, איפה מידה כנגד מידה? אלא כל המלמד את בן חברו תורה, הרי מרגיש את עצמו כאילו הוא מתבטל, מתבטל משיעורי הישיבה, משיעורי ראשי הישיבה, מרגיש שהוא מפסיד. ולכן ה' מבטיח לך: כל אותן השעות שביטלת מהישיבה, כדי באמת להציל נפשות, אתה זוכה ויושב בישיבה של מעלה. תחליט היכן אתה רוצה, אם בישיבה של העולם הזה, או שאותן השעות יינתנו לך בישיבה של מעלה, עם הרמב"ם בכבודו ובעצמו, עם הרמב"ן והריטב"א ורש"י והרי"ף וכל הפוסקים הראשונים והאחרונים, תשב בישיבה של מעלה, שמה תשמע את השיעורים.

"כמובן, רבותי, אין הדבר ניתן לכל אחד ואחד, אלא רק בהתייעצות עם ראשי הישיבה, בכל דבר ודבר צריך להתייעץ, אך אם תהיה

ומה גם שהם שרויים במצוקה כספית חמורה ובתנאי דיור קשים ביותר.^{ג.} אשר על כן, החלטנו לייסד רשת תלמודי תורה למורשת יהדות המזרח. במסגרת הרשת ייכללו כל תלמודי התורה הקיימים ומוסדות החינוך אשר יוקמו בעזרת ה'. ד. הרשת תפעל להגשמת המטרות הבאות: סיוע לתלמודי התורה הקיימים ברוח ובחומר, הקמה וסיוע להקמה של תלמודי תורה חדשים בכל חבלי הארץ, הכשרת מורים מתאימים למוסדות, תיקון המצב התקציבי של תלמודי התורה, שיפור תנאי הדיור והאחזקה של המוסדות, ייצוג תלמודי התורה בכל תחום ועניין. ה. החתומים מטה יהוו את נשיאות הרשת. הנשיאות תתווה את דרכה הרוחנית של הרשת, תוכניותיה ופעולותיה".

”היה אומר לנו תמיד: תדעו לכם,
כל תלמיד זה יהלום. אתם לא
יכולים לדעת מה יכול לצאת ממנו.
לכן תתייחסו אליו על שם העתיד,
שהוא יכול לצאת גדול הדור הבא.
חלילה אל תזלזל באף תלמיד”

בה, לאלף בינה את העוסקים במלאכת החינוך ובהקמת המוסדות. ועוד חזון למועד להרחיב בכל סיפור קורות אותם הימים, למען יידע דור אחרון את כל אשר נעשה, ואת המלאכה הגדולה שנטלו על שכמם מרנן ורבנן צ"ל, ומכוחם הגדול נמשך הדבר עשרות בשנים ורק הולך ומתעצם, כשרבבות תלמידים ותלמידות מתחנכים על ברכי התורה והיראה, כשאלפי מסיימי כיתות ח' ממשיכים את לימודם בישיבות קדושות, ובוגרי הרשת זוכים ומקימים בתים של תורה, והם הם אבני היסוד למהפכה העצומה שהצמיחה בדור האחרון את עולם התורה המפואר, מינהו מלכי, מינהו אפרכי, לגאון ולתפארת.

העול הכבד הלך וגדל והעיק מאד. תלמודי התורה שלא זכו אז להכרה ותקצוב מוסדר נקלעו למשבר תקציבי, החובות תפחו, והיה קשה מאוד להחזיק את הקיים ובוודאי שלא היה אפשר להמשיך הלאה את התנופה ולהביא את הבשורה לכל ערי הארץ.

שנים אחדות קודם לכן בבחירות של שנת תשד"ס - 1984, הוקמה תנועת ש"ס הארצית, שכבר אז החזיקה בידה כוח פוליטי נחשב, וכך נוצר החיבור המהפכני. רשת מעיין החינוך התורני ותלמודי התורה החלו לקבל תקציבים, בעבודה קשה ומאומצת שהוביל הרב אריה דרעי, אז מנכ"ל משרד הפנים. העבודה נמשכה בסיזיפיות לאורך השנים, ולמעשה היא נמשכת עד עצם היום הזה, כשהקמח מסייע בהרבצת התורה ובהרחבת גבולות הקדושה עם הקמת מאות מוסדות חינוך בכל רחבי הארץ.

רוחו של הרב שורה. נושא דברים בארוע תורני בישיבת 'פורת יוסף'

חלזל באף תלמיד,
לו גדול
את
יר
ת
ו
■
ת
ל
—
.

הלוח העברי, מאז ועד הלוח

ביריעתנו הקודמת בידדנו את מחלוקת רבי יהושע ורבי אליעזר האם העולם נברא בניסן או בתשרי • ביריעה הנוכחית נשלים את ביאור השיטות, ונקבע כיצד כל שיטה מתמודדת עם מועדי מולדות ותקופות הלוח העברי • למרבה ההפתעה, מועדי הלוח מחושבים ומתואמים עם עובדת היסוד לפיה הלוח העברי היה בשימוש של אדם הראשון, שמסר אותו לנח ולאברהם אבינו עליו השלום • על כך ועוד ביריעה שלפנינו

הרב גד העצני

אנו ממשיכים ביריעה זו לדון על המועד המדויק בו נברא העולם. כזכור לקוראינו, סיימנו את היריעה הקודמת בדברי הגמרא במסכת ראש השנה (דף יב.), לפיהם חכמי ישראל מחשבים את התקופה על פי שיטת רבי יהושע שהעולם נברא בניסן. הבאנו את דברי רש"י שם, מהם מתבאר שארבע עונות השנה מתחלפות אחת לתשעים ואחד יום ושבע וחצי שעות, ויוצרות בכך מחזור קבוע שאם נחשב אותו רטרואקטיבית עד בריאת העולם - נמצא שתקופת ניסן הראשונה חלה בתחילת ליל רביעי, יום תליית המאורות, ונמצא כדעת רבי יהושע שהעולם נברא בניסן. אשר על כן עונת ניסן היא הפותחת את מחזור התקופות העולמי, מיד בתחילת ליל רביעי, בו נבראו המאורות והחלו במחזורם הקבוע.

ברם סיימנו שם בתמיהה עצומה, ונחזור עליה שוב. רש"י שם מבאר שמחזור התקופות המקובל מתחיל בליל רביעי, שהוא יום תליית המאורות. כמו כן, אם נחשב את מחזור מולדות הלבנה לאחור עד בריאת

העולם (שכן כפי שביארנו באריכות ביריעה הקודמת, בין מולד למולד קיים הפרש קבוע של עשרים ותשע ימים, שתיים עשר שעות, ושבע מאות תשעים ושלושה חלקים, וניתן אם כן לחשב את זמנו המדויק של כל מולד מבריאת העולם ועד היום), נמצא שמולד חודש ניסן הראשון מתחיל אף הוא בליל רביעי לאחר תשע שעות ותרמ"ב חלקים (בלוח המולדות נהוג לחלק את השעה לאלף ושמונים חלקים, והמולד הוא לאחר שעברו שש מאות וארבעים ושניים חלקי שעה כאלו).

ובלשונו של רש"י שם: "ולתקופה כרבי יהושע - כשמונים תקופת החמה והלבנה מונין מניסן, לומר שמניסן נבראו, ובתחילת ליל רביעי שימשה חמה בניסן, לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בארבע רביעי היום, לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה, וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ושש מאות וארבעים ושניים חלקים".

דא עקא, שמועד מולד הלבנה אודותיו מדבר רש"י חל בשבוע שלאחר מועד תקופת ניסן עליה דיבר מקודם לכן, ונמצא שדברי רש"י מהוים לכאורה "ראייה לסתור", כי אם

ניתן להסיק מכך שתקופת ניסן הראשונה חלה בליל רביעי (שמן הסתם זוהי התקופה הראשונה שלאחר בריאת העולם), הרי שגם מולד ניסן הראשון היה אמור לחול יחד איתה בדיוק.

ואם ננסה לדחות ולטעון שיתכן שמולד ניסן הראשון לא היה מיד באותו לילה בו נתלתה הלבנה אלא שבוע לאחר מכן - אם כך אין לנו ראייה גם מחישוב הרטרואקטיבי של התקופות, שכן יתכן שהעולם נברא בתשרי לדוגמא, ותקופת תשרי הראשונה לא חלה בדיוק בתחילת ליל רביעי מכיוון שהתקופה לא התחילה בדיוק בליל תליית המאורות, בדיוק כפי שאנו מתרצים לגבי מולד הלבנה בניסן.

ואם ננסה ליישב ולומר שיש חילוק בין התקופה למולד, כלומר שהתקופה אמורה להתחיל בדיוק ברגע תליית המאורות, ואילו המולד אינו מחוייב לחול מיד עם תליית המאורות - גם אז לא נמצא כיצד לבאר את דברי רש"י, שכן בלשונו של רש"י מבואר שניתן להביא ראיה לשיטת רבי יהושע גם ממועד מולד ניסן הראשון שלאחר בריאת העולם, ואילו לדברינו אין קשר בין עיתוי המולד לזמן תליית המאורות, ולא ניתן להוכיח ממנו מאומה.

לוח השנה החקלאי הקדום ביותר שנמצא בעברית עתיקה, חקוק על האבן הידועה כלוח גזר

ואחר כך חזרה ונולדה, והוא היה מולד ניסן הראשון של בריאת העולם, ואותו היום היה ראש חודש ניסן, ואם כן בעת מולדה כבר הלכה ונתרחקה החמה מתחילת טלה עד שנולדה הלבנה ז' ימים וט' שעות ותרמ"ב חלקים.

כלומר, הלבוש, בשונה מדברי התוספות, אינו טוען שהלבנה עצרה את הילוכה למשך זמן שרירותי של "ז' ימים תשע שעות ותרמ"ב חלקים", כדעת התוספות. לדבריו קטרוג הלבנה לא היה מיד עם תליית המאורות אלא שעות ספורות לאחר מכן, שאז קטרגה הלבנה, נתמעטה, ונהגה נזיפה בעצמה שבעה ימים בדיוק, כפי הזמן שמקציבה התורה עבור בת שננזפה על ידי אביה, שלדברי התורה אמורה להיות נכלמת במשך שבעה ימים. ואכן גם הלבנה נהגה כך, עצרה את הילוכה ועמדה נכלמת ונזופה שבעה ימים בדיוק.

לפי דברי הלבוש ניתן להבין שגם זמן המולד הראשון של בריאת העולם מהווה בעצם ראייה לדעת רבי יהושע שהעולם נברא בניסן, שכן מעצם העובדה שהאיחור בין תקופת ניסן הראשונה למולד ניסן הראשון הוא שבעה ימים, לא פחות ולא יותר – מוכח שבעצם שני האירועים היו אמורים להיות בעת ובעונה אחת – בליל תליית המאורות. רק נזיפתה של הלבנה משך שבעה ימים, כפי

חלקים, ורק לאחר מכן החלה בהילוכה ומיד חל מולד ניסן. ומשכך ברור לכאורה מדוע יש הפרש בין תחילת התקופה הראשונה לבין המולד הראשון.

אך עדיין הדברים צריכים תבלין, שהן אמנם אין "קושיא" על שיטת רבי יהושע לגבי מועד המולד הראשון, שכן עונש הנזיפה שנהגה הלבנה בעצמה שיבש את הסנכרון שבין שני המחזורים. אבל עדיין לא היה לרש"י להביא זאת כ"ראייה" לדעת רבי יהושע, שהרי מולד ניסן הראשון אינו חל כלל בליל רביעי של תליית המאורות אלא זמן כלשהו לאחריו, ואין לנו ראייה ממנו לא לטוב ולא למוטב.

יישוב הלבוש

אמנם דברי רש"י יבואו על נכון על פי דברי הלבוש (או"ח סימן תכח סעיף ח), שמביא אף הוא את ביאורם של בעלי התוספות, אך בשינוי קטן, ונביא את לשונו: "ורבי יהושע אומר בניסן נברא העולם, וסבר שנתלו המאורות בתחילת ליל רביעי בתחילת שעה א', ושימשו יחד תשע שעות ותרמ"ב חלקים, ואחר כך קטרגה הלבנה, והייתה נזופה שבעת ימים שלמים, כדין 'אביה ירוק ירק בפניה תכלם שבעת ימים' (במדבר יב, יד),

יישוב שיטת רש"י

בכדי ליישב את דברי רש"י כאן נזדקק לדברי התוספות, המובאים אף הם במסכת ראש השנה מספר דפים קודם לכן (בדף ח. ד"ה לתקופות). התוספות שם מנסים להסביר את פשר האיחור בין לוח המולדות ללוח התקופות, שהוא כאמור שבוע ימים ועוד תשע שעות ותרמ"ב חלקים, והם מציעים לכך הסבר מפתיע, שלדבריהם הוא ההסבר המקובל: "רגילים לומר לפי שהיתה הלבנה נזופה על ידי שקטרגה ונהגה נזיפה בעצמה ז"ט תרמ"ב (הוא סימן מקוצר לז' ימים, תשע שעות, ותרמ"ב חלקים, ג"ה) ולא מצינו טעם זה בכל מקום".

כלומר, מולד ניסן אכן אמור היה לחול בתחילת ליל רביעי בו נתלו המאורות, אך הדבר התעכב מפני שהלבנה קטרגה ואמרה שאי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, וכדברי רש"י בפירושו על התורה בפרשת בראשית (א, טז): "המאורות הגדולים – שווים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד", ומיד לאחר מכן – כך "רגילים לומר", עצרה הלבנה את הילוכה ועמדה כנזופה שבעה ימים ותשע שעות ותרמ"ב

המועד שמקציבה התורה לבת שנזפה על ידי אביה, מנעה את התקבצותם ללילה אחד. מה שאין כן לפי דעת התוספות, שהלבנה נהגה בעצמה נזיפה ארוכה משבעה ימים, ונמצא אם כן שזמן האיחור מבחינתנו הוא שרירותי, ואין להוכיח ממנו מאומה.

מכל מקום, לשיטת רש"י נמצא שהיום הראשון של בריאת העולם היה בכ' אדר. שלושה ימים לאחר מכן התחילה תקופת ניסן, ורק שבעה ימים לאחר מכן חל ראש חודש ניסן.

ביאור איחור התקופה לשיטת התוספות

עד כעת ביארנו את מועד המולד הראשון על פי דעת רש"י, אולם התוספות הנזכרים לעיל אינם מקבלים את הביאור הנזכר אודות האיחור שבין מולד הלבנה הראשון לתקופה הראשונה, כלשונם המצוטט לעיל ש"לא נמצא ביאור זה בכל מקום", ועל כן הם מציעים הסבר אחר לאיחור זה. בדברי התוספות עצמם נאמרו מספר ביאורים, ונבאר את דבריהם באופן הפשוט ביותר אשר מצאה ידנו, וזה החילנו בעז"ה.

לדברי התוספות לוח המולדות מוכיח לכאורה שהלכה כרבי אליעזר שהעולם נברא בתשרי, כיון שלפי חישוב רטרואקטיבי של לוח המולדות, נמצא שמולד תשרי הראשון לאחר בריאת העולם חל ביום שישי בשעה י"ד (כלומר שעתיים לאחר תחילת היום, שכן שעות היום של לוח המולדות מתחילות מתחילת הלילה, שאז מתחילה היממה על פי התורה. נמצא ששעה י"ד היא שעתיים מתחילת היום, בתוספת שתיים עשרה שעות הלילה הקודם לו. יודגש עוד שלמעשה נהוג לחשב את לוח המולדות משנה קודם לכן, בה חל מולד תשרי ביום שני, בשעה החמישית ומאתיים וארבע חלקים, או בשפת מחשבי המולדות "בהר"ד". אבל מדובר לכאורה בתאריך "וירטואלי", שכן העולם לא נברא באותה שנה. הסיבה לתוספת שנה מיותרת זו מצריכה יריעה נפרדת).

מועד זה מתכתב היטב עם מועד בריאת האדם, שכן קורותיו של אדם הראשון ביום שישי שבו נברא מפורטות בגמרא במסכת סנהדרין (דף לח:): שעה אחרי שעה: "שתיים עשרה שעות הוי היום, שעה ראשונה - הוצבר עפרו, שניה - נעשה גולם, שלישית - נמתחו אבריו, רביעית - נזרקה בו נשמה, חמישית - עמד על רגליו, ששית - קרא שמות, שביעית נדווגה לו חוה, שמינית - עלו למטה שנים וירדו ארבעה, תשיעית - נצטווה שלא לאכול מן האילן, עשירית - סרח, אחת עשרה - נידון, שתיים עשרה - נטרד והלך לו".

וזאת עלינו למודעי, שקידוש החודש נהוג בעולם מאז אדם הראשון, ומשם גם אצל האבות הקדושים, כלשון המדרש בפרקי

הברכות, ומסר לו סוד העבור..." הרי שאדם הראשון קידש את החודש.

התוספות מניחים שאדם הראשון קידש את הלבנה רק לאחר שנצטווה שלא לאכול מעץ הדעת, שכן מן הסתם באותו מועד נצטווה גם על שאר מצוות הבורא, ובכללן קידוש הלבנה. וכיוון שהגמרא מבארת במקום אחר שהלבנה אינה נראית לעין הצופה אלא שש שעות לאחר המולד, נמצא שהלבנה נראתה לעינו של אדם הראשון רק בשעה התשיעית, שש שעות לאחר המולד שחל כאמור בשעה השנייה (השעה התשיעית מתחילה מיד לאחר סיום השעה השמינית, וגם הלבנה התחילה להיראות רק בסיום השעה השמינית, שכן המולד באותה עת היה בסיום השעה השנייה מתחילת היום).

ומאחר שסביר להניח שהקב"ה תיזמן את

דרכי אליעזר (פרק ח): "ומניין שנים וחדשים וימים ולילות וקצים ותקופות ומחזורות ועבורים היו לפני הקדוש ברוך הוא, והיה מעבר את השנה, ואחר כך מסרם לאדם הראשון בגן עדן, שנאמר 'זה ספר תולדות אדם', מניין עולם לכל תולדות בני אדם. אדם מסר לחנוך ונכנס בסוד העיבור ועיבר את השנה... חנוך מסר לנח סוד העיבור ועיבר את השנה, ונח מסר לשם, ונכנס בסוד העיבור, ועיבר את השנה ונקרא כהן, שנאמר 'ומלכי צדק מלך שלם'... ומניין שמסר שם לאברהם, שנאמר 'על דברתי מלכי צדק', ואברהם מסר ליצחק ונכנס בסוד העיבור ועיבר את השנה לאחר מיתתו של אברהם אבינו, שנאמר 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך א-להים את יצחק בנו', על ידי שנכנס בסוד העיבור ועבר את השנה וברכו ברכת עולם, ונתן ליעקב את כל

”התוספות מניחים שאדם

הראשון קידש את הלבנה רק
לאחר שנצטווה שלא לאכול
מעץ הדעת, שכן מן הסתם באותו
מועד נצטווה גם על שאר מצוות
הבורא, ובכללן קידוש הלבנה”

מופיע במועד המתאים רק אם נניח שבריאת
העולם הייתה בתשרי.

שיטת הגר”א

מחמת קושיות אלו, יש מהמפרשים (ראה
ביאור הגר”א או”ח סימן תקפא, חזון איש
או”ח סימן קלח) שסוברים שהן לוח המולדות
והן לוח התקופות אינם סותרים אף שיטה
משיטות התנאים, אלא שמכיוון שעל פי
החשבון הרטרואקטיבי עד בריאת העולם
יוצא שתקופת ניסן של השנה הראשונה
מתחילה בניסן בתחילת לילו של יום רביעי,
אנו מעדיפים לחשב אותו מניסן כדעת רבי
יהושע. ובאמת רבי אליעזר אינו חולק על
מועד התקופה: לדעתו בריאת העולם הייתה
בתשרי, אלא שהחמה לא נתלתה במקום
המדויק של תחילת תקופת תשרי, אלא
הגיעה לשם מספר שעות לאחר מכן.

כמו כן אנו מחשבים את המולד לפי שיטת
רבי אליעזר, שכן תאריך זה מתכתב היטב עם
בריאת אדם הראשון בתשרי. גם רבי יהושע
מודה שהמולד אכן חל אז, אלא שלדעתו
היום הראשון של בריאת העולם היה בכ’ אדר,
ומולד ניסן (שהוא בעצם ראש חודש ניסן)
היה רק עשרה ימים לאחר מכן (כלומר שבעה
ימים, תשע שעות ותרמ”ב חלקים לאחר
תחילת ליל רביעי של בריאת העולם, שכן זהו
הפרש הזמן בין תקופת ניסן הראשונה לבין
המולד הראשון, כפי שנתבאר לעיל בארוכה).
ובאמת אדם הראשון לא קידש את הלבנה
בדיוק ברגע שבו נצטווה על איסור אכילת
עץ הדעת אלא מספר ימים לאחר מכן.

ובקצרה, הלוח הינו מציאות קיימת לפי כל
השיטות, אלא שאנחנו בוחרים את נקודת
הפתיחה שלו במועד סמלי כלשהו. לגבי
התקופה אנו מעדיפים את שיטת רבי יהושע
שלפיה יוצאת תחילת תקופת ניסן בתחילת
ליל רביעי - מועד תליית המאורות, ולגבי
לוח המולדות אנו מעדיפים את שיטת רבי
אליעזר, לפיה המולד הראשון יוצא בתשרי
ביום ו’ וי”ד שעות, שלפי זה הלבנה נראתה
בדיוק במועד שבו אדם הראשון נצטווה שלא
לאכול מעץ הדעת. אולם כל שיטה מודה לשני
הלוחות, ומודעת לכך שאחד מהמחזורים
אינו מתחיל במועד ”עגול” לפי שיטתה.
וכאמור אין בכך תימה, כיוון שאין לנו שום
הכרח לקבוע שהשמש נתלתה בדיוק במקום

יהושע שהעולם נברא בניסן, ולכן קיים
ביניהם הפרש מחויב המציאות של שבעה
ימים, תשע שעות ותרמ”ב חלקים.

אמנם דברי התוספות קשים בתרתי. הקושיא
הראשונה היא קושיית מפרשי התוספות
(ראה רש”ש שם), שמתקשים להבין כיצד
יתכן להחזיק את החבל בשני קצותיו, ולערוך
חישוב אחד על פי שיטת רבי יהושע ואת
החישוב השני על פי שיטת רבי אליעזר.
והקושיה השנייה היא קושיית התוספות
בעצמם שם בסיום דבריהם, כיצד יכול רבי
יהושע לחלוק על רבי אליעזר, והלוא חישוב
המולד רטרואקטיבית עד בריאת העולם
מכריחה כדברי רבי אליעזר, שהרי המרווח
בין המולדות קבוע ולא משתנה לעולם,
ונמצא שהמולד הראשון מתאים רק לשיטת
רבי אליעזר ולא לשיטת רבי יהושע, שכן הוא

המולד בדיוק לשעה שבה אדם הראשון
יוכל לקדש את הלבנה, מוכח אם כן מלוח
המולדות שאדם הראשון נברא בתשרי. או
ליתר דיוק: היום הראשון של בריאת העולם
חל בכ”ה אלול, ויומו השישי - יום בריאת
אדם הראשון - חל בראש חודש תשרי, שכן
לפי הנחה זו לוח המולדות מתכתב בדיוק
מדהים עם קורותיו של אדם הראשון.

ברם, לדברי התוספות, לוח מחזורי תקופות
השנה בנוי על פי ההנחה שהעולם נברא
בניסן, ותקופת ניסן הראשונה החלה בתחילת
ליל רביעי של תליית המאורות. נמצא ששני
הלוחות באמת אינם יכולים להיפגש, שכן לוח
אחד מבוסס על פי ההלכה שהעולם נברא
בתשרי, ועל כן חל מולד תשרי הראשון ביום
שישי בשעה הארבע עשרה, כפי שנתבאר
לעיל, ואילו משנהו בנוי על פי שיטת רבי

פרקי שירה ופיוט

קול התורה

שמעון ששון

שירת הודי

השיר נדפס ככל הנראה לראשונה על ידי תלמידו של רבי חיים, הלא הוא רבי נתן נטע הנובר זצ"ל, שהדפיסו בסידורו הנודע 'שערי ציון', בסדר תיקון חצות, וכך כתב עליו: "שיר ויכוח כנסת ישראל עם דודה ועושה שלום ביניהם, על סדר אלפא ביתא. חיברו מורי ורבי החכם השלם המקובל האלוקי מוהר"ר חיים הכהן ז"ל, ה"ה מן ארם צובא, וחתם בסוף 'מן צפת עו"ב חיים כהנה', בראשי החרוזות (כלומר בבתיים האחרונים ראשי החרוזים הם מן צפת וכו')".

פיוט נפלא הנוגע בנימי הנפש, הבנוי כעין 'ויכוח' בין כנסת ישראל לקדוש ברוך הוא, כשבכל בית מתנהל דו-שיח ביניהם על תוקף הגלות והכיסופים לשוב ולזכות בקרבת אלוקים. את הפיוט חיבר המקובל הגה"ק רבי חיים הכהן זיע"א, תלמידו של המהר"ח, והוא הפיוט הפותח בקביעות את שירת הבקשות בנוסח יהדות מרוקו, הנדפסת בספר 'שיר ידידות'. הפיוט מסודר על פי סדר הא"ב, ומחמת אורכו הבאנו בזאת כמה בתים ראשונים וב' הבתים האחרונים.

הודי ירד לגנו

גִּדְלָה כְּאֵבִי כָּל עֵת אֶזְכְּרָה אֵיכָה שָׁפַחַה תִּירֵשׁ גְּבִירָה¹¹
וְהִיא עָתָה מִתְנַבְּרָה בְּשִׁמְחַת עוֹלָם וְנִמְעֵי נַעֲמָנִים¹²

הודי ירד לגנו לרעות בגנים להשתעשע וללקוט שושנים¹
קול הודי דופק פתחי לי תמתי² שערי ציון אשר אהבתי³

חלו¹³ גבורי כח¹⁴ אחי ולאמי יומם ולילה לא-ל אל תתנו דמי¹⁵
יבנה ציון ויבנס נדחי עמי¹⁶ מארבע כנפות¹⁷ אל בית המקדש¹⁸

אליך הודי נפשי אשא⁴ איך אשת געורים⁵ היא גרושה
מאז הייתי על לבך חרושה⁶ ועתה המלכת אשת זנונים⁷

כבוד ה' בתוכה למופת ולאות האש חומה ארכה סביב להראות¹⁹
נא חיש וגאלנו ארון הנפלאות הושיעה ימינך²⁰ בירח האיתנים²¹

בתי אל תפחדו כי עוד אזכרך ומארץ רחוקה אקבץ פזורך⁸
עוד אבנה ונבנית⁹ בפינך וחדרך וגם אמנה את אחותי¹⁰

מקורות וביאורים

15. ישעיהו (סב, ז): "ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ".
16. תהילים (קמז, ב): "בונה ירושלם ה' נדחי ישראל יבנס".
17. ישעיהו (יא, יב): "ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ".
18. בבתיים האחרונים המשורר הוא הדובר, וקורא לעם ישראל להמשיך ולהתפלל ולא לעצור, עד אשר ה' יקבץ את נידחי ישראל אל בית המקדש.
19. וכמו שנאמר (זכריה ב, ט): "ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה".
20. תהילים (ס, ז): "למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועגני".
21. הוא חודש תשרי, וכפי שדרשו בראש השנה (יא, א): "רבי אליעזר אומר מנין שבתשרי נולדו אבות, שנאמר (מלכים א, ח ב) 'ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג' - ירח שנולדו בו איתני עולם. והוא כדעת רבי אליעזר בגמרא שם, שבתשרי עתידין להיגאל.

8. וכמו שנאמר (ירמיהו כג, א): "ואני אקבץ את שארית צאני מכל הארצות אשר הדחתי אתם שם והשבתי אתהם על גוהן ופרו ורבו".
9. ירמיהו (לא, ד): "עוד אבנה ונבנית בתולת ישראל עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים".
10. מלשון הכתוב בבראשית (כ, יב): "וגם אמנה אחתי בת אבי הוא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה". כלומר, אמנם עדיין את 'אחותי'. בבית הזה הקב"ה מפייס את כנסת ישראל, ומבטיח לה שעוד יזכור אותה ויקבץ הגלויות.
11. משלי (ל, כג): "תחת שנואה כי תבעל ונשפחה כי תירש גברתה".
12. הלשון מישעיהו (יז, י): "כי שכחת אלקי ישעך וצור מצעך לא זכרת על כן תטעי נטעי נעמנים וזמרת זר תזרענו". כנסת ישראל מצרה על כך שהישמעאלים בני השפחה הם השולטים על בני הגבירה שרה.
13. בקשו והתפללו, כמו (מלאכי א, ט): "ועתה חלו גא פני א-ל ויתגנו מידכם".
14. תהילים (קג, כ): "בכחו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמך בקול דברו".

1. מלשון הכתוב (שיר השירים ו, ב): "הודי ירד לגנו לערוגות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים".
2. מלשון הכתוב (שיר השירים ה, ב): "אני לשנה ולבי ער קול הודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה".
3. מלשון הכתוב (תהילים פז, ב): "אהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב".
4. מלשון הכתוב (תהילים כה, א): "לדוד אליך ה' נפשי אשא".
5. הדימוי מישעיהו (נד, ו): "כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך ה' ואשת געורים כי תמאס אמר אלקיך".
6. הלשון מירמיהו (יז, א): "חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפון שמיר חרושה על לוח לבם ולקנגות מזבחותיכם". ופירש רש"י: "חרושה - חקוקה כזה שהוא חורש בעומק".
7. הלשון מהושע (א, ב). בבית הזה פונה כנסת ישראל אל הקב"ה, איך עם ישראל שהוא 'אשת געורים' שהייתה כביכול חקוקה על לבו של הקב"ה, היא עכשיו מגורשת.

שכן אם השתנה דינו לישראל, עשה כדין בכך שמסר את נפשו על קידוש ה' ונפל לכבשן האש. ואם כן ראוי לתת זכרון לנס ולשנות את שם המלך שגרם לו זאת ל"אמרפל", על שם הנס. אך באם נניח שדינו של אברהם אבינו היה כבן נח, ובן נח הרי אינו מצווה למסור את נפשו על קידוש ה' - אם כן לא היה מעשה זה כדין, ואין טעם לתת לו זכרון על ידי שינוי שמו של המלך שגרם זאת. ועל כן נמצאנו מוכרחים לומר שאמרפל הוא שמו המקורי ואינו רומז כלל לאירוע זה.

(רבינו החיד"א, ספר פתח עינים על מסכת עירובין)

וַיֵּבֶר אֶבְרָהָם וַיֵּגֶד לְאֶבְרָם
הָעֶבְרִי (יד, יג)

"ויגד" מלשון גדיעה

כפי שנתבאר ברש"י על אתר ממדרשי חז"ל, אותו פליט היה עוג מלך הבשן, שהוא לבדו נשאר מיתר הרפאים שהכו כדרלעומר וחבריו בעשרות קרניים, ותוכניתו הזדונית הייתה שאברהם אבינו ייכנס למלחמה עם ארבעת המלכים החזקים, וימות בקרב הקשה, ואז יוכל עוג הרשע לשלוח את ידו הטמאה בקודש ולהתחתן עם שרה אימנו שתשאר אלמנה מבעלה.

ויש לומר שלכן נקטה התורה בלשון "ויגד" לאברהם, ולא "ויאמר", שכן בלשון ויגד יש גם משמעות גדיעה וכריתה, וכלשון הגמרא (סנהדרין דף קי:): "גודו אילנא".

(רבנו החיד"א, ספר מראית העין ברכות דף נד:)

אִמָּה חֲשֵׁכָה נִדְלָה נִפְלְתָ עָלָיו (טו, יב)

הטעם שניבא הקב"ה

לאברהם על גזירת

הגלויות כאן

הקב"ה הודיע לאברהם אבינו בברית בין הבתרים את כל הגלויות העתידות, משום שבמעמד זה כרת איתו ברית על ירושת הארץ, ועל כן הוצרך לשייר

וַיַּעֲבֹר אֶבְרָם בְּאַרְצָן (יב, ו)

הטעם שהזכיר את נסיעותיו וחניותיו של אברהם

הכתוב הזכיר את העובדה שאברהם נסע וחנה במקומות רבים, כדי להראות את נפלאות ה', שאף על פי שהכנענים היו אז אדוני הארץ ואברהם אבינו עליו השלום זר ביניהם - עם כל זה הלך בארץ ישראל בכל מקום שהוטב בעיניו באין פוצה פה ומצפץ, כי ה' עימו והשגחתו מגנה עליו.

(רבי חיים בן עטר, פירוש אור החיים על התורה)

וַיֵּרָא מֶן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָתָה שָׁם (יג, יד)

נעשה לו נס עצום

הכתוב מודיע לנו על נס עצום נעשה לאברהם אבינו, שראה את כל ארבעת הרוחות של ארץ ישראל מן המקום שעמד בו מבלי שיצטרך לסובב עצמו לארבע רוחות השמים. ולכן הדגיש ואמר "מן המקום אשר אתה שם".

(רבי חיים בן עטר, פירוש אור החיים על התורה)

וַיְהִי בַיָּמִי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ שִׁנְעָר (יד, א)

שני טעמים בשמו

והמחלוקת שביניהם

בגמרא במסכת עירובין (דף גג.) אמרו שהוא נמרוד, אך נחלקו רב ושמואל מדוע נשתנה שמו לאמרפל. אחד אמר שנמרוד הוא שמו המקורי, אלא שנקרא גם אמרפל מכיוון שאמר לאברהם אבינו עליו השלום ליפול לכבשן האש (מלשון אמר-פול), ואחד אמר שאמרפל הוא שמו המקורי של נמרוד, אלא שנשתנה שמו גם לנמרוד מכיוון שהמריד את כל העולם על הקב"ה.

וייתכן שדעות אלו חולקות במחלוקת המפורסמת האם דינו של אברהם אבינו היה כבן נח או כישראל.

לשון חכמים

○○○○○○○○○○○○○○○○○○○○

משולש

עגלה משלש (טו, ט)

בימינו השם "משולש" מתייחד עבור צורה הנדסית בת שלוש צלעות. אולם בלשון המקרא הכוונה לפי שלושה, כלומר שלושה עגלים (רש"י ותרומה אונקלוס), ויש אומרים שהכוונה לעגלה בת שלוש שנים (ראב"ע).

במתנתו ולהודיע לו שאמנם נתן לו את הארץ, אך אין מדובר במתנה מוחלטת בלי שום שיור, אלא קודם לכן יאלצו בני ישראל לרדת מהארץ בארבע הגלויות, ורק לאחר מכן תהיה המתנה שלמה.

(הרמב"ן על התורה)

וְגַם אֶת הַנָּזִי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ
דָּן אֲנִכִּי (טו, יד)

רמז למיתת רשעי בני ישראל בשלושת ימי האפלה

לכאורה קשה, שהרי הודיע לאברהם אבינו שידון את בניו בייסורים, ולכאורה בפסוק זה הקב"ה עובר לבשר לו על העונש שיקבלו המצרים בשל העינוי ששיעבדו את ישראל. ואם כן הרי זה עניין חדש והופכי לקודם לו, ולא יוצדק לומר עליו "וגם", כמוסיף על העניין הראשון. וגם קשה מדוע אמר "דן אנכי", והלא כל הנושא עוסק ובא במעשיו של הקב"ה, ומדוע הוצרך להדגיש ש"אנכי" הוא הדן.

ויש לפרש שבא לרמוז לו על מיתת רשעי ישראל בשלושת ימי האפלה, ובזה יובן שמלבד עינוי המצרים, עוד זאת יעשה לבני ישראל - שכשידון את המצרים בייסורי מכת

החושך, ידון גם את ישראל עימם, והרשעים ימותו ויתבררו מתוך הטובים. והדגיש שמכה זו תיעשה רק על ידי הקב"ה בימי האפלה, כדי שהמצרים לא יידעו ממנה, ועל כן אמר "אנכי", שמכה זו תבוא מאיתי לבדי מבלי שעין זר תשזוף אותה.

(רבינו חיים בן עטר, אור החיים)

וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ
גָּדוֹל (טו, יד)

רמז לעשר המכות

הוסיף הפסוק יו"ד ואמר "ואחרי", ולא "ואחר", לרמז על עשר המכות בהן לקו המצרים בטרם יצאו מהם בני ישראל ב"רכוש גדול", היא ביזת מצרים, וביזת הים שהייתה גדולה מביזת מצרים.

(רבי שאול הכהן מג'רבה, יד שאול)

שׁוֹבֵי אֶל נְבִרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי
תַּחַת יָדֶיךָ (טז, ט)

רמז לה שיהיו בניה משועבדים לעולם תחת יד ישראל

כידוע מעשה אבות סימן לבנים, וכל הפרשה רומזת על המאורעות העתידיים להיות. ואף כאן רמז המלאך להגר שעליה לשוב ולהשתעבד תחת יד שרה אמנו, כי זרע ישמעאל בנה יהיה משועבד לעולם תחת יד בני ישראל, בני הגבירה.

(הרמב"ן על התורה)

לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָה שְׂרִי
כִּי שָׂרָה שְׁמָה (יז, טו)

כלומר, הרי היא שרה מעצמה

לכאורה היה לו לצוות ולומר "לא ייקרא עוד שמה שרי והיה שמה שרה" כפי שאמר מקודם לכן (בפסוק ה) לגבי אברהם אבינו "ולא יקרא עוד את שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהם". אלא כוונת הכתוב כי כשהמלך עושה עבדו שר ואלוף, ממילא אשתו גם כן נעשית שרה וגבירה, ואחר שאברהם נעשה בברכת הקב"ה "אב המון גוים", והוא שר ואלוף על כל העולם, ממילא גם אשתו היא שרה וגבירה על המון גוים, ועל כן לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה, וכבר נתהפך שמה ממילא.

(רבי יצחק קארו, תולדות יצחק)

תיפח רוחם של מחשבי קיצין

וחומר: ומה הקץ הזה שנודע זמנו והתבאר לא ידעוהו - כל שכן הקץ הזה הארוך שפחדו הנביאים וחרדו מרוב אריכותו, עד שאמר הנביא על דרך התמה (תהלים פה, ו): "הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך לדור ודור", ואמר ישעיהו כשספר אריכות הגלות הזו (ישעיה כד, כב): "ואספו אספה אסיר על בור וסגרו על מסגר ומרב ימים יפקדו", ובאר לנו דניאל עמק ידיעת הקץ והיותו סתום ונעלם, ולפיכך מנעונו החכמים זכרונם לברכה מלחשוב הקצים לביאת משיח, לפי שיכשל בהם ההמון ושמא יטעה בראותו שבאו הקצים ולא בא. וכן אמרו החכמים זכרונם לברכה: תפח רוחם של מחשבי קצים. לפי שהם תקלה לעם, לפיכך התפללו עליהם חכמים שתפח דעתם וישחת חשבונם.

(הרמב"ם, אגרת תימן)

ודע שהקץ שבאר הקדוש ברוך הוא אותו בביאור, כלומר גלות מצרים, שאמר (בראשית טו, יג): "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" לא נודעה אמיתתו ונפל בו ספק, מהם מי שסבר שארבע מאות שנה אלו משעה שירד יעקב אבינו למצרים, ואחרים חשבו משהתחיל השעבוד, והיא שנת שבעים לאחר שירד יעקב אבינו למצרים, ואחרים חשבו אותן משעה שנאמרה נבואה זו לאברהם אבינו, והוא מעמד בין הבתרים, וכשמלאו ארבע מאות למעמד בין הבתרים יצאו ממצרים קצת בני ישראל קודם שעמד משה רבינו שלשים שנה, ועלה בדעתם שכבר תם הקץ והרגום המצרים והכבידו עליהם השעבוד. כן הודיעונו חכמים זכרונם לברכה. ועל האנשים ההם אשר טעו בחשבונם ודמו שכבר באה הגאולה ויצאו אמר דוד (תהלים עח, ט): "בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב"... ואתה דן מקץ זה קל

מוסר
כליות

פדישת דרכים

הרב שאול עובדיה פתיה

מבחינתו - את הרכוש?

הלא בוודאי שאברהם אבינו, נותן הנפשות - אילו היה נעתר לעסקה שהציע בפניו מלך סדום - היה נחשב כ"נותן" הגדול, כ"משפיע" העצום!

ואם כן, איזה חשש היה שמלך סדום יתפאר על מיטיבו ואיש חסדו, ויאמר כי הוא זה שהעשיר את אברהם? "היתפאר הגרזן על החצב בו? אם תגדל המשוור על מניפול?" (ישעיה י, טו).

נחיד זאת: אילו בדבריו היה מלך סדום רק נותן לאברהם ולא מקבל ממנו מאומה, מובן היה חששו של אברהם אבינו. אבל מאחר שבעסקה שביניהם היה הוא במדרגה פחותה מאברהם, שהרי הוא נתן ממון בעוד אברהם נתן נפשות - וכי איזה צד היה לו למלך סדום להסתובב ולספר על מה שנתן והעניק לאברהם, בעוד שהוא קיבל פי כמה וכמה!?

נטילת מעשרות ולא רכוש המגיע כדין!?

טרם נבאר זאת, נחיד את קושייתנו מתוך מפגש נוסף המתואר בכתובים שלפנינו, מפגש שהתקיים בין אברהם אבינו בשובו מן המלחמה לבין מלכי צדק מלך שלם, הלא הוא שם בן נח.

וכך אומרת התורה (שם, יח-כ): "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון. ויברכוהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ. וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל".

בביאור הכתובים הללו נחלקו רבותינו המפרשים. יש שביארו כי אברהם הוא שנתן מעשר למלכי צדק מלך שלם, שהיה כהן (רש"י; אבן עזרא). ויש שביארו כי מלכי צדק הוא שנתן מעשר לאברהם, שזכה באותו מעמד למעלת הכהונה (רד"ק בשם אביו; חזקוני).

אנו ננקוט בשיטת המפרשים שביארו כי מלכי צדק הוא שנתן מעשר לאברהם אבינו. לשיטתם, מתעצמת ומתגדלת קושייתנו.

כי הנה, בשלמא אילו היה אברהם אבינו נמנע מלקחת מאומה משום אדם שבעולם, כפי שאומרת הגמרא (ברכות י, ב) על שמואל, שלא נהנה משום אדם שבעולם - היינו מבינים היטב את הנהגתו שלא לקחת מאומה ממלך סדום. ובאמת מצינו כן בירושלמי (יומא ג, ז), שיש כהנים הנוהגים שלא לאכול מעשרות משום אדם. אבל הלא אברהם אבינו לא נהג כן, ובאותו פרק שסירב ליטול מחוט ועד שרוך נעל ממלך סדום - ניאות לקחת ברצון מעשר מידי של מלכי צדק מלך שלם.

מדוע?! וכי הרכוש שהציל אברהם אבינו במלחמה היה שייך לו פחות מן המעשרות?

ממי אסור לקבל?

אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשיתי את אברהם. בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחקל האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממקא הם יקחו חלקם".

האם ה"מקבל" עשוי להתפאר כ"משפיע"?

לכאורה, חששו של אברהם אבינו טעון ביאור. הרי ממה חשש אברהם? ממצב שבו לאחר שייקח את הרכוש הרב מידי של מלך סדום, יסתובב מלך סדום בחזה נפוח מגאווה ויאמר תדיר: "אני העשיתי את אברהם". משום כך נשבע אברהם אבינו בהרמת יד כי לא ייטול לעצמו מאומה מכל רכושו של מלך סדום, מחוט ועד שרוך נעל.

אולם הדבר נפלא עד מאוד. וכי מה היה החשש שמלך סדום יטען כן?! הלא מלך סדום עצמו ביקש והתחנן בפני אברהם אבינו שיחזיר לו את הנפשות וייקח לעצמו את הרכוש. ומשמעות הדבר הינה שבעיני מלך סדום נודעה חשיבות רבה לנפשות, פי כמה וכמה מאשר לרכוש.

אם כן, אילו היה אברהם אבינו מבצע את עסקת החליפין, נפש תמורת רכוש, הלא מי היה ה"נותן" וה"משפיע" מבין שניהם - ולו בעיניו של מלך סדום? האם אברהם אבינו, שנתן את הדבר היקר והנשגב ביותר, עליו ביקש והתחנן מלך סדום - את הנפשות? או שמא מלך סדום, שנתן את הדבר הפעוט

~~~~~

מלכי צדק מברך את אברהם
אבינו בשובו משדה הקרב, עטור
נצחון ועתיד ממוזן, אולם בברכתו
הוא שזור שוב ושוב שם שמים,
כאשר המשמעות העמוקה
הינה - ייחוס כל הנצחונות
וההישגים לכורא העולם ומנהיגו

~~~~~

בפרשתנו קוראים אנו על מלחמת המלכים, בה פרקו חמשת המלכים את עולו של כדלעומר מעליהם ומרדו בו ובשלושת המלכים אשר אתו.

וכך מספרת התורה (בראשית יד, א-ב): "ויהי בימי אמרפל מלך שניר אריון מלך אלסר כדלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים. עשו מלחמה את ברע מלך סדם ואת ברשע מלך עמרם שניאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבויים ומלך בלע היא צער".

במשך שנים עשרה שנה היו חמשת המלכים משועבדים לכדלעומר, ובשנה השלוש עשרה מרדו בו (לפי פירוש ה"אבן עזרא", הרד"ק ורבנו בחי. לפי פירוש רש"י, המרד עצמו נמשך שלוש עשרה שנה). בשנה הארבע עשרה הגיע כדלעומר עם שלושת המלכים אשר איתו כדי לדכא את המרד.

במלחמה שבין ארבעת המלכים לבין חמשת המלכים ניצחו ארבעת המלכים. חמשת המלכים נסו על נפשם, וכל אנשיהם יחד עם רכושם נפלו בשבי. כאמור (שם, ח-יא): "ויצא מלך סדם ומלך עמרם ומלך אדמה ומלך צבויים ומלך בלע הוא צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים. את כדלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שניר ואריון מלך אלסר ארבעה מלכים את החמשה. ועמק השדים בארת בארת חמר ויגסו מלך סדם ועמרם ויפלו שמה והנשארים הרה נסו. ויקחו את כל רכש סדם ועמרם ואת כל אכלם וילכו".

בין שבווי המלחמה היה גם לוט, בן אחיו של אברהם אבינו. כאשר הגיע הדבר לאוזניו של אברהם, מיהר דודו של לוט לצאת למלחמה בחירוף נפש כנגד ארבעת המלכים האימתניים.

במלחמתו נחל אברהם אבינו ניצחון מוחלט, כאמור (שם, יד-טז): "וישמע אברהם כי נשבה אחיו ויבק את חניכיו וילדי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות ויירדף עד דן. ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכנס וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק. וישב את כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים ואת העם".

התורה מספרת כיצד בשובו מן המלחמה ביקש מלך סדום לערוך עם אברהם עסקה. הוא הציע לאברהם אבינו שיחזיר לו את כל אנשי סדום, ותחת זאת ייקח לעצמו את כל רכושם.

וכאמור (שם, יז-כא): "ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהכות את כדלעומר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שנה הוא עמק המלך. ויאמר מלך סדם אל אברהם תן לי הנפש והרכש קח לך".

אולם אברהם אבינו סירב בתוקף ואמר (שם, כב-כד): "הרמתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ. אם מחוט ועד שרוך נעל ואם

והלא מן הדין זכה בכל הרכוש שהציל מידיהם של ארבעת המלכים! אם כן, מדוע ממלכי צדק נטל אברהם מעשרות, ואילו ממלך סדום לא ניאות ליטול מאומה?

ובל נטעה לחשוב כי אבותינו הקדושים זלזלו ברכוש ובממון. אדרבה, על יעקב אבינו אמרו רבותינו (חולין צא, א), כי חזר עבור פכים קטנים, ולמדו מכך כי הצדיקים מחבבים את רכושם וממוןם, משום שהוא מגיע להם ביושר ובדין, ממנו יתברך, וכלשונם: "אמר רבי אלעזר: שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממוןם יותר מגופם וכל כך למה - לפי שאין פושטין ידיהן בגזל".

אם כן, מדוע סירב בכל זאת אברהם אבינו לקחת דבר ממלך סדום, הגם שהממון הגיע לו כדין - בעוד שממלכי צדק נטל מעשרות? ומה מקום היה לו לחשוש שמא מלך סדום יאמר "אני העשרתי את אברם", אחר שהוא עצמו קיבל מאברהם את הנפשות, ששוויין פי כמה וכמה מכל רכוש שבעולם?!

בין מלכי צדק למלך סדום

ובכן, לאחר עיון נגלה כי דווקא מפגשו של אברהם אבינו עם מלכי צדק מלך שלם, הוא השופך אור נגהות על הנהגתו השונה עם מלך סדום.

אצל מלכי צדק מלך שלם ראה אברהם אבינו התבוננות עמוקה, התבוננות על סיבת הסיבות ועילת העילות.

הבה נשוב לדבריו של מלכי צדק לאברהם אבינו: "בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיוֹן קִנְה שְׁמִים נָאֶרְךָ. וּבָרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיךָ בִּידְךָ".

נתבונן בזאת. מלכי צדק מברך את אברהם אבינו בשונו משדה הקרב, עטור ניצחון ועתיר ממון, אולם בברכתו הוא שוזר שוב ושוב שם שמים, כאשר המשמעות העמוקה הינה - ייחוס כל הנצחונות וההישגים לבורא העולם ומנהיגו.

"בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיוֹן קִנְה שְׁמִים נָאֶרְךָ" - דהיינו, אמנם בנצחונך בשדה הקרב השגת רכוש רב, אבל זכור נא ואל תשכח מיהו אשר יצר ועשה את כל הרכוש הזה, למי שייך כל הרכוש שבעולם - לבורא עולם!

"וּבָרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיךָ בִּידְךָ" - דהיינו, אמנם ניצחת והכנעת אויבים מרים וקשים, אבל זכור נא מיהו בעל הנצחונות, בעל המלחמות, הלא הוא בורא עולם.

אברהם אבינו שומע זאת, וממילא אין לו שום סיבה לחשוש שמא מלכי צדק יספר ויאמר כי הוא שהעשיר את אברהם. שהרי פיו של מלכי צדק מעיד עליו כי הוא אינו מייחס לעצמו את מעמד ה"נותן", והוא זוכר ומזכיר תדיר, כי הכל - העושר וגם הנצחונות - הכל מגיע מלמעלה, מידו הפתוחה והרחבה של בורא העולם ומנהיגו.

ואמנם מלכי צדק נתבע על כך שהקדים ברכת אברהם לברכת בוראו, כמבואר במדרש, אבל מכל מקום, שם שמים היה שגור על פיו. ודו"ק).

אצל מלך סדום, לעומת זאת, ראה אברהם אבינו את ההיפך הגמור. מלך סדום איננו מתבונן לאחור, ואיננו מבקש לדעת מי מחולל את הנצחונות ומי מנחיל את העושר. שם שמים נעדר מפיו והוא עסוק אך ורק בהווה: "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סָדָם אֶל אַבְרָם תָּן לִי הַנָּפֶשׁ וְהִרְקֶשׁ קַח לָךְ". לאמר: אין זה משנה עבורי כלל מי עזרך לנצח במלחמה, וכיצד הנחת ידיך על הרכוש העצום. רק זאת יודע אני - שאתה מחזיק ברשותך ממון ונפשות. אם כן, הבה ונעשה עסקה: תן לי את הנפשות וקח את הרכוש.

ובכן, מי שאינו מביט למעלה, על סיבת הסיבות ועילת העילות, עשוי לשכוח עד מהרה גם את מה שהוא עצמו קיבל מידי של זולתו!

לא זו בלבד, אלא שהוא עתיד להתגאות ולהתפאר במה שהוא נתן והעניק, והעשיר והנחיל, ולשכוח ולהשכיח את העובדה כי אותו אחד עליו הוא מתגולל ומתפאר - נתן והעניק לו פי כמה וכמה!

ועל כן סירב אברהם אבינו ליטול מאומה מידי של מלך סדום, בידעו כי הלה ישכח עד מהרה את אשר קיבל מידי של אברהם, ופיו לא יפסיק מלהלל את עצמו כנותן וכמשפיע.

לדע כי ה' הוא "אל עליון"!

התבוננתי בזה עוד ומצאתי דבר נפלא. התואר "אל עליון" מופיע בתורתו הקדושה כולה ארבע פעמים בלבד, ובתהילים (עח, לה) עוד פעם אחת.

ארבע הפעמים בהם מופיע תואר זה מרוכזות כאן, במפגשו של אברהם אבינו עם מלכי צדק, ובמפגשו עם מלך סדום.

"וּמַלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם וַיִּין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן. וַיִּבְרָכֵהוּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיוֹן קִנְה שְׁמִים נָאֶרְךָ. וּבָרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיךָ בִּידְךָ וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל וּגו'. וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סָדָם הִרְמַתִּי יְדִי אֶל ה'

~~~~~

מדוע סירב בכל זאת אברהם

אבינו לקחת דבר ממלך סדום

- הגם שהממון הגיע לו כדין

- בעוד שממלכי צדק נטל

מעשרות? ומה מקום היה לו

לחשוש שמא מלך סדום יאמר

"אני העשרתי את אברם"

~~~~~

אל עליון קנה שמים נאָרְךָ.

והדבר אומר דרשני. תואר אחד המופיע ארבע פעמים בלבד, ובסמיכות כה רבה? מדוע?

עיון קל במפרשים במשמעותו של התואר "אל עליון" מספק, לאור יסוד מאמרנו, הסבר נפלא ביותר.

"אל עליון" משמעותו סיבת הסיבות ועילת העילות, המשפיע היחיד שאין זולתו. כפי שכותב ה"אבן עזרא" (תהלים שם): "וְאֵל עֵלְיוֹן גָּאֵלָם" - וה' שגאלם הוא אל עליון שיוכל לעשות בארץ ויושיבה כל חפצו".

וכפי שכותב המלבי"ם (בראשית יד, יט): "וַיִּבְרָכֵהוּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיוֹן, הוֹדִיעַ בְּזֶה שִׁישׁ ה' אֵל עֵלְיוֹן, שֶׁהוּא סִיבַת הַסִּיבוֹת וְאֵלֶּיָּהּ הָאֵל-לֵהִים. 'קִנְה שְׁמִים נָאֶרְךָ' וכו', שקונה תמיד, כי מחדש בכל יום מעשה בראשית ומשגיח בהשגחה תמידית מופלאה בכל רגע, וכל זה מבואר ממה ש'בָּרוּךְ אַבְרָם', מה שאברם הוא מקבל הברכה מאתו. ועשה עמו נסים למעלה מן הטבע על ידי ברכת ה' עליו, שמזה מבואר שה' משגיח על כל פרטי המעשים".

מאי משמע?

ובכן, דווקא בשבו אברהם אבינו משדה הקרב, לאחר ניצחון מופלא שלכאורה השיג בכוחו, כאשר ברשותו רכוש אדיר = מבקשת התורה לחדד עניין זה, כי הכל ממנו יתברך! הוא "אל עליון", סיבת הסיבות ועילת העילות, שיוכל לעשות בארץ ויושיבה כל חפצו. הוא המנחיל נצחונות והוא המשפיע עושר וכבוד.

מלכי צדק מלך שלם חוזר על כך שוב ושוב בדבריו לאברהם אבינו. ואברהם אבינו, בראותו כי מפיו של מלך סדום נעדר שם שמים, ובראותו כי מלך סדום מתמקד רק בהווה - אינו מביט כלפי מעלה ואינו שם אל ליבו מי עזר לאברהם לנצח בקרב ולנחול עושר ורכוש רב - הרי הוא מעוררו על כך ומזכיר את ה' יתברך שוב בתואר זה באומרו: "הִרְמַתִּי יְדִי אֶל ה' אֵל עֵלְיוֹן קִנְה שְׁמִים נָאֶרְךָ", ובד בבד הוא מסרב ליטול מאומה ממי ששם שמים איננו שגור על פיו, כי השוכח את בוראו - ישכח גם את מיטיבו העומד לפניו!

ומה נפלא הדבר, כי גם הפעם היחידה בה מוזכר התואר "אל עליון" בתהילים, הינה בעיצומו של הפרק האמור כתוכחה כלפי ישראל, ששכחו את כל הניסים והנפלאות שעשה להם ה' יתברך, ולא זכרו זאת אלא כאשר ה' הענישם והכה בהם. רק אז "וַיִּזְכְּרוּ כִּי אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל עֵלְיוֹן גָּאֵלָם", רק אז זכרו כי ה' הוא עילת העילות וסיבת הסיבות, כפי שכותב המלבי"ם (שם): "ושגאלם הוא אל עליון, סיבת הסיבות, ואינו מקבל כוחו מאחרים".

יהי רצון שנשימה זאת אל ליבנו תמיד, ונודה לו יתברך מאוד מאוד.

ה' של ספינה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהב ציון

ב.

"באחד בניסן ר"ה למלכים"

מדוע לא התחיל התנא באחד בתשרי

כתב בספר שפתי חכמים כאן: לכאורה מאחר ששם מסכת זו ראש השנה, לפי שעיקרה על קדושת יום הדין הקדוש ר"ה, שהוא בתשרי, א"כ מן הראוי היה להתחיל, ד' ראשי שנים הן בא' בתשרי ר"ה לשנים וכו', ובפרט לפי מה שכתבו הקדמונים, שנקראת המסכת "ראש השנה" לשון יחיד ולא "ראשי השנים", לפי שבר"ה נברא האדם, ובו נידון, וכל הברואים נמשכים אחר דין האדם שנברא והכל לצורך האדם, וראיה לדבר שאף התחלת הבריאה היתה בכ"ה באלול, והאדם נברא ביום הששי, שהוא א' בתשרי, ובכל זאת לא נקרא ר"ה, אלא ביום בריאת האדם, א"כ ודאי היה צריך להתחיל בא' בתשרי וכו'.

ואפשר שמתחיל בא' בניסן, לפי שגם בתורה, מקדים להתחיל בכל מקום בחדש הראשון שבו פסח, רגל ראשון שחגגו ישראל ביציאת מצרים. ובזה מדויק גם כן לשון המשנה (לקמן טז). שמתחילה בפסח על התבואה וכן במשניות נוספות

ובדרך האגדה כתבו המפרשים שהתחיל מסכת ר"ה, בר"ה למלכים, ללמד גודל אימת יום הדין, דהא עניין דר"ה למלכים הוא משום שלום מלכות, שלא יקפיד, ואם כן א ולמד קל וחומר, אם מפני שלום מלכות בשר ודם שלא יקפיד ביום כן, מפני שלום מלכות שמים שלא יקפיד ביום הדין, על אחת כמה וכמה. וכן לרגלים דהיינו פסח (כדלקמן ד). דא"ר חסדא וכו' עיין שם, יש לו שייכת גדולה לראש השנה יום הדין, כי זכות וחיוב ביום הדין דר"ה תלוי בפסח כדאיתא בשם גורי הארז"ל להנזהר ממשוהו חמץ בפסח, ניצל מכל חטא כל השנה. והיינו דכתיב (שמות יב, יז) "ושמרתם את המצות"

ד.

"סלע זו לצדקה וכו'
הרי זה צדיק גמור"

איך מותר לעשות מצוה על מנת לקבל פרס

כתב מרן רבינו זי"ע במאור ישראל: "בתוס', הא דתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, היינו באומות העולם שתוהים על הראשונות. ע"כ. והכותב בעין יעקב (פסחים ח.) כתב לתרץ בשם הר"ן דהכא צדיק גמור מקרי חסיד לא מקרי. ואבות משנת חסידים. (כמ"ש ב"ק ל. האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות). וכ"כ הרשב"ץ במגן אבות (פ"א מ"ג). וע"ע בפני יהושע כאן. ורבינו חננאל כאן כתב שיש מפרשים דגרסינן הרי זו צדקה גמורה. וכן גירסת המאירי (ב"ב י.). וכן הוא בשו"ת הרדב"ז ח"ג (סי' תמא). וראה עוד בדקדוקי סופרים ב"ב שם.

"ומרן החיד"א בפתח עינים כאן ובכרך לאדן (דף רפב ע"ב) בשם מהר"ש פרימו, תירץ, דכשעשה יותר מחיוב המצוה שעליו רשאי לעשותה על מנת לקבל פרס. (וראה עוד בשם הגדולים ח"ב בפ"ב דאבות דצ"ח רע"א). ולפי זה נראה מ"ש בברכות (כח). "רבי זירא כי הוה חליש מגרסיה היה יושב בפתח בהמד"ר, אמר כי חלפי רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא", שזה היה למעלה מחיובו לעשות כן, שמכניס עצמו לכלל חיוב בכלל תוספת על המצוה. וכן בסוטה (יד). כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר וכו'. שוב ראיתי שכן תירץ בפתח עינים (ברכות כח). עש"ב. ועיין בן יהוידע שם. ועוד תירצו המפרשים שכוונת רב זירא וכן משה רבינו (בסוטה יד). לקבל שכר כדי שיהיה נחת רוח לה' יתברך, כאב את בן ירצה שמתענג מאד בתענוגי בנו, וכל בריאת העולם היתה לשם כך, כמ"ש בעץ חיים. (וע' באר שבע סוטה יד).

וגו', ופירש"י: "א"ר יאשיה אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות, והיינו דכתיב בפסח (שמות יג, י) 'ושמרתם את החוקה הזאת למועדה', רצונו לומר לשמור הפסח בזמנה וכמצותה כדי לזכות ע"י 'לימים ימימה' רצונו לומר לכל השנה.

ג.

"שמע שמת אהרן"

בתפילה צריך לפרש שיחתו

הנה ברש"י על הפסוק "וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרם וילחם בישראל וישב ממנו שבי", (במדבר כא, א), פירש: "זה עמלק שנאמר "עמלק יושב בארץ הנגב", ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים. ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל סתם שנאמר "אם נתון נתן את העם הזה ביד". ומבואר שאם היו מתפללים על הכנענים לא הייתה תפילתם חלה גם על עמלק.

ויש לבאר הדברים על פי מאי דאיתא בזהר הקדוש (ח"א קס"ט ע"א), על הפסוק "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", כי צריך לפרש בתפילה את שיחתו במדויק, על מי מתפלל ומה מתפלל, ובלאו הכי לא מועיל. וראה להרי"ח בבן יהוידע (תענית כה), מה שכתב לפרש כעין זה בגמ' שם במעשה דרבי חנינא בן דוסא ע"ש. וכעין זה בבא מציעא (קו.), שאומר המשכיר אילו זרעית חיטי הוי מקיים בי ותגזר אומר וכו', עיין שם. ובאמרי שמאי הביא כן מהמדרש אסתר רבה (פרשה ז, כד) באחד שהלך בדרך והתפלל שיזדמן לו חמור שירכוב עליו, ובא כנגדו שר עם חמור שנולד בו ביום והכריחו להעמיס ולהרכיב החמור היולד על כתופו.

לאסוקי שמעתתא

בל תאחר בסעודת שבת "אמר רבא וצדקה מיחייב עלה לאלתר" (ו.)

דעת רבא, שבמצוות צדקה עובר מיד על 'בל תאחר', מבואר בגמרא שהיינו כשעניי קיימים לפנינו ולכן מיד כשאנו נותן להם צדקה עובר בבל תאחר. וכתב לפי זה בדבר אברהם (ח"ב סי' ב בהג"ה) בשם החפץ חיים, הערה מעשית ומצויה בדין בל תאחר, שהמארח עני לסעודת שבת חייב למהר ולסעוד מיד בבואו מבית הכנסת ולא להמתין באמירת שלום עליכם וזמירות, שהרי הסעודה שנותן לעניים היא צדקה, וכיון שעומדים עניים לפניו הרי הוא עובר בבל תאחר לאלתר, ולכן חייב לסעוד מיד ולא לשהות.

וכתב בדבר אברהם שהיא הערה יפה לכאורה, אלא לפי שאין העולם נזהר בזה הרי הוא ללמד זכות עליהם, שיש לומר שאין בזה איסור בל תאחר, כיון שהמארח עני לסעודת שבת, דעתו היא שבשעה שיאכל הוא יאכל גם העני עמו, והרי זה כקובע זמן לנתינת הצדקה שייתן אותה כשיתחיל לאכול ככלותו לזמר זמירותיו וכל עוד לא הגיע זמן זה אינו מחויב עדיין בנתינת הצדקה ואינו עובר בבל תאחר.

והחפץ חיים עצמו נהג כשהיו לו אורחים שהיה אומר שלום עליכם אחר קידוש בתוך הסעודה (תורת האדם לאדם ח"ג עמ' 75). ויסוד הדברים פסקם גם במשנה ברורה (סי' רע"א סק"א) שאם אינו תאב לאכול יכול להמתין מלקדש עד שירעב שכבר זכר את השבת בתפלתו בבית הכנסת, וכתב שמכל מקום נראה שבמקום שיש בזה משום שלום בית או שיש לו בביתו משרתים או שאר אורחים ובפרט אורח עני, לא יאחר בכלל גווני דכיון דהם מוטלים עליו לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר.

ומהרי"ט מחלק בין צדקה וכיו"ב שיש בה הנאה בין אדם לחבירו, מה שאין כן במצות שבין אדם למקום. הביא דבריו החיד"א שם. (ועיין יביע אומר ח"ו חיו"ד סי' כט. ה). ע"ש. ובשו"ת מקום שמואל (בשער התירוצים דל"ט ע"ב) כתב ליישב קושיית התוס', שבעושה על מנת לקבל שכר בעולם הבא שפיר דמי. ע"ש. וע"ע בסידור באר חיים (דף סו ע"א) שכתב, דהא דאמרין ביומא (סו:): כלום יהייתה ניהלן אלא לקבולי אגרא, הוא על דרך מ"ש המפרשים דהא דתנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, היינו כשכוונתו להשיג השכר תיכף ומיד. ע"ש. וכן נראה מדברי המאירי כאן, ובתענית (טו). וע"ע בילקוט הגרשוני על הש"ס (אבות פרק א' מ"ג עמוד נב). ע"ש. וע"ע בשו"ת כתב סופר (חיו"ד ס"ס קכט). וכן בעושה שתעמוד זכותו לבניו אחריו, וכמ"ש בילקוט (ר"פ עקב) וכו'. ע"ש. ובה"ג נ"ח היא דסוטה (יד). שהכוונה לקבל שכר בעוה"ב. וכן היא דברכות (כח). הנ"ל. וכיו"ב חילקו בענין שלא לשמה, שאם מתכוין לקבל שכר בעוה"ב שרי וכו'. ע' רמב"ם בסוף הל' תשובה ובמש"כ בשו"ת יחוה דעת ח"ג (סי' עד). וע"ע במאירי כאן, ובודאי דלגבי עוה"ב לא שייך שיהיה תוהה על הראשונות ח"ו.

ו:

"כגון שהיה חולה בעצרת"

בן עזרל חולה האם מעכב את אביו מלשחוט הפסח

כתב בספר דרך פקודין (מצוה יז) לבעל ה'בני יששכר': מסתפקא אם היה לו בן שהגיע זמנו למול אבל הוא חולה ואינו רשאי למולו עד שיבריא אם שוחטין עליו את הפסח. והביא ראיה מהגמרא כאן, אמר רבא כיון שעבר על קרבן רגל אחד ולא הקריבו עובר בעשה, ומקשה הגמרא, מיתבייב אמר רבי פפייס אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים, ואכלנוה בפסח, ואכלנו ולדה שלמים בחג, בשלמא בפסח לא אקריבוה אימור דמחוסר זמן הוה (שלא עברו עליו שמונה ימים), אלא ולדה בעצרת היכי משהי לה ועברי עליה בעשה, אמר רב זביד משמיה דרבא כגון שהיה הקרבן (ולד השלמים שהיה ראוי להיקרב) חולה בעצרת.

חזינן מדברי הגמרא שכיון שהיה לקרבן מניעה המונעתו מלהיקרב אינו עובר עליו דהוי כלא הגיע זמנו, ומכל שכן לעניין מילה כיון דאין רשאי מן הדין למולו דהוי כלא הגיע זמנו. ועיין שם בהגהות הצבי והצדק שהעירו עליו בכמה ספרים, שהרי זה גמרא מפורשת

ביבמות (עא). שאפילו חלצתו חמה, כל שלא עברו עליו שבעה ימים, הרי אינו מעכבו לאכול פסחו, שכל זמן שאי אפשר למולו מחמת חליו, הרי זה כלא הגיע זמנו.

"אשה מהו בבל תאחר"

מדוע פסק הרמב"ם שעוברת

כתב מרן רבינו זי"ע במאור ישראל: "הרמב"ם (פ"ד ממעשה הקרבנות הל' יד) פסק שגם האשה עוברת בבל תאחר. וכתב הכסף משנה, דאף על גב דמשמע דאביי דאמר אשה בעלה משמחה פליג, נקטינן לדינא כרב זירא. ע"ש. (ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סי' כה אות ג בד"ה ואגב). ולכאורה טעמא בעי למה פסק כרב זירא ולא כאביי, וכבר עמד בזה השאגת אריה (סי' סו). וע"ש. וכעת עלה על דעתי לומר, דהיינו טעמא כדתניא בספרי (ר"פ מטות). ככל היוצא מפיו יעשה, וסמך ליה ואשה, מקיש אשה לאיש, מה איש עובר על בל יחל ועל בל תאחר, אף אשה עוברת על בל תאחר ועל בל יחל. ע"ש. הא קמן דהספרי מסייע לדבר זירא, ואף אביי יש לומר דלא

פליג לדינא אברייא דהספרי.

"הן אמת שיש לדחות, שלא הובאה ברייתא זו בגמרא כאן. ועיין בהרא"ש (בפ"ב דחולין סי' ו), בדין שהיה וחלדה במיעוט בתרא דאבעיא ליה להש"ס ולא אפשריטא, ופירש רש"י דעבדינן לחומרא, והרמב"ם מכשיר במיעוט בתרא, וכתב הרא"ש שאפשר שסמך על התוספתא, דתניא, שחט רוב גרגרת בעוף ושהה שחיטתו כשרה. ומיהו יש לומר דכיון דבש"ס סליק בתיקו יש להחמיר כפרש"י, דמסתבר טפי לומר דהיינו טעמא שלא הובאה התוספתא בש"ס משום דקים ליה לבעל הגמ' דלא מיתניא בי רב חייא ורב אושעיא, ולכן אין לסמוך עליה, וזה עדיף ממה שנאמר שלא ידע הש"ס מהתוספתא, ומסתבר שכל תוספתא שלא נתפשטה עד לאחר סידור הש"ס לאו דסמכא היא, שכיון שרצו חכמי ישראל לעשות חיבור קיים אמת, חקרו ודרשו לידע כל הספרים שנכתבו, וביררום שהם בר סמכא, ועל פיהם חיברו הש"ס, הילכך אין לסמוך על תוספתא זו, כיון שאין בעל הש"ס מסכים עליה. עכ"ד. והרמב"ם שסמך שם על התוספתא, הכי נמי סמך כאן על הספרי, ולשטתיה אזיל. ועיין בכסף משנה (ר"פ יב מה' נדרים). ובתשובת הרדב"ז (סי' לא) ובישנות (סי' פו). ע"ש. ודו"ק."

מר ניהו רב

הפדגוג האומן שהוציא מתחת ידו עשרות רבות של תלמידי חכמים, ראשי ישיבות, דיינים, ומרביצי תורה שהתפרסמו בעולם התורה, ושמו כמעט נשכח • מיוחד לתור הזהב: במלאת שבעים וחמש שנה לפטירת רבי דוד עטר זצ"ל ראש ישיבת 'עץ חיים' במוגאדור שבמרוקו, עובדות והנהגות משיבת עץ חיים - בפרסום ראשון מכתבי התלמידים ובני המשפחה • פרק ראשון

הישיבה שבתוך שנים אחדות הזריחה אור על כל יהודי מוגאדור.

מי יסרב לעסקה כזו?

טוב, תקציב יש. עכשיו צריך תלמידים, וגם רבנים. מיד כשהגיע התלמיד הראשון לישיבה - הלא הוא הגאון המפורסם רבי משה ויזגאן ראב"ד מוגאדור ומראש בבוא העת - מינו לר"מ הישיבה את רבי שמעון אביקציץ (מח"ס רך וטוב על הש"ע, ולימים ראש ישיבת 'כתר תורה' בקזבלנקה). הרב והתלמיד היחיד למדו כך כחודשיים, עד שהצטרפו אליהם האחים התלמידים שמעון ומאיר למשפחת לוי (לימים כיהן רבי מאיר כראש ועד העדה המערבית בירושלים ומנהל גחש"א). אלא שהישיבה לא הצליחה עדיין להתבסס היטב; כמה תלמידים נוספים הגיעו ועזבו, וגם הרבנים התחלפו, כדוגמת רבי מרדכי אוחיון ורבי יוסף הלחמי שעבר לכהן כרבה של אגאדיר.

לא חלף זמן רב, וגלגלה יד ההשגחה למוגאדור גאון צעיר בשם רבי דוד עטר. הרב, שהיה יליד מוגאדור, עקר בילדותו עם הוריו למראקש, שם למד בישיבותיה הידועות אצל ראש הישיבה רבי אברהם אבן סוסאן (לימים אף הוא חזר לכור מולדתו והתמנה לרבה של מוגאדור). רבי דוד, שכבר התפרסם בלמדנותו, הגיע לעיר כדי ללוות סכום כסף מעשירי העיר

טובה וחזקה שתיתן תשובה הולמת לפיתויי האליאנס, ישיבה איכותית שתצמיח חכמי וגדולי תורה שיהיו את המנהיגות הרוחנית של הדור הבא, והם כבר ישפיעו על כל הצביון הרוחני של העיר."

זיק של תשוקה הבהיק בעיניו, שעה שהודיע ברבים את חזונו ותחייתו: "מה שנדרש מאתנו הוא, שכל אחד מהגבירים היושבים כאן ללא יוצא מן הכלל ירים נדבה הגונה, וברגע זה נקים קרן כדי לייסד ישיבה והחזקתה הקבועה. לכל השאר אני אדאג", הבטיח רבי נסים. מיד כשסיים את דבריו והכריז על הסכום אותו מנדב לפתיחת הישיבה, נעמד הגביר רבי יהודה רוזיליו והודיע כי גם הוא מקדיש סכום גדול בסך שלוש מאות דורוס. בזה אחר זה החלו חבריהם להתנדב. כל אחד נתן לא פחות ממאה דורוס, עד שבסיום הערב הגיעו לסכום אדיר של חמשת אלפים דורוס.

באותו מעמד דאג רבי נסים להחתים אותם על החזקת קבע לקרן הישיבה, ולאחר מכן צירף לרשימת מייסדי הקרן עוד רבים אחרים. בין עיקר מייסדי הישיבה וחברי הוועד המנהל שהצטרפו לרבי נסים סבאג, והחזיקו אותה תמידין כסדרן, יש לציין את הגאון רבי נסים אפריאט שזכה גם הוא לתורה וגדולה במקום אחד, את הנגיד רבי אברהם הכהן, ואת הגבירים רבי יהודה רוזיליו ורבי מנחם אבן חיים.

זה היה הרגע בו נוסדה ישיבת 'עץ חיים',

סביב שולחן הערוך כיד המלך, מלא מזן אל זן במיטב המאכלים המרוקאים המסורתיים, הסבו נכבדי ושועי העיר מוגאדור לרגל שמחת בר-המצווה לנער יצחק, בנו של הגביר רודף צדקה וחסד ואיהו גופיה בר אוריין, "החרד והקנאי על דבר כבוד שמיים", רבי נסים סבאג. הגם שבסעודה זו השתתפו תלמידי חכמים רבים כיהא לכבוד תורתו של רבי נסים, מכל מקום לא קשה היה להבחין בריכוז הגבוה של גבירי ונגידי מוגאדור.

במהלך הסעודה נעמד רבי נסים ודפק על השולחן: "סניורים (-אדונים)! אתם ישנים בעמידה!" נכבדי הקהל פערו את עיניהם בתדהמה. מה אירע לרבי נסים? האם כטוב לבו ביין איננו שם לב למעשיו? מה רוצה הוא מאתנו? מי נרדם כאן?

רבי נסים לא נתן למבטיהם להפריע לו, והמשיך בקול נוקב: "לא! אינני מדבר מתוך שכרות חלילה. היצר הרע עובד קשה ואתם רדומים. אם לא תתעשתו גורלה של מוגאדור יהיה כגורלה של אירופה. הלא בית הספר של אליאנס שנפתח לפני שנים לא מעטות כבר משך אליו את טובי בנינו ויצאו כולם לחיי החולין, ובדור הבא לא יהיו לנו לא רב ולא מורה ההוראה, ואפילו לא חזן.

"גם מי שחשקה נפשו בתורה אינו מוצא בעירנו ישיבה ברמה גבוהה ללמוד בה", המשיך רבי נסים בכאב. "מוכרחים אנו להקים ישיבה

כל ימיו הצטער שלא זכה לחתימת זקן. רבי דוד עטר עם שני בניו

הרב אהרן דוד אלחדד

היכלי התורה

ישיבת 'עץ חיים' - מוגאדור

שיצמח לתלמיד חכם, עד שהיו יהודי מוגאדור רגילים לומר ששיבת עץ חיים היא 'בית חרושת לייצוא תלמידי חכמים' - משפט אחד שמעיד על הכל.

כפי שנראה בעז"ה בפרקים הבאים, כעבור שנים עבר רבי דוד עטר להתגורר בעיר צפרו למשך מספר שנים, וגם שם המשיך להעמיד תלמידים הרבה. בין המפורסמים שבהם נמנים הגאון **רבי דוד עובדיה** (רבה האחרון של צפרו), סבא דמשפטים הגאון **רבי יהושע מאמאן** ואחיו הגאון **רבי יוסף רחמים מאמאן** (ר"מ בישיבת צפרו), **רבי דוד בן זכרי** ועוד.

בספר 'מלכי רבנן' מהדורא בתרא מכת"י (נדפס בספר תקנות חכמי מכנאס ח"ב), הוסיף רבי יוסף בן נאים פרט חדש ולא ידוע, שלעת עתה לא מצאתי עוד מי שהזכירו: רבי דוד עטר היה מלמד במשך מספר שנים גם באחת הישיבות בקזבלנקה (כנראה במוסדות 'אוצר התורה').

על מה תמה מרן רבנו זי"ע

הגם שבדורו היה רבי דוד מפורסם מאוד, ולשם דוגמה יכולה לשמש לנו העובדה שבכל פעם שתלמידיו ותלמידי תלמידיו מזכירים את שמו הם כותבים עליו 'הרב המפורסם', 'המורה הגדול', 'המריץ תורה ברבים', 'לימד תלמידים הרבה', 'רב גדול ומפורסם בכל ערי מרוקו', וכהנה רבות המעידים על פרסומו כגדול מרביצי התורה שמתחת ידיו יצאו חכמים רבים. מכל מקום, כחלוף שנים רבות מפטירתו כמעט שנשכח שמו.

בני המשפחה מעידים שכאשר הגיע בנו של רבי דוד לביתו של מרן רבנו עובדיה יוסף זי"ע, שאל אותו מרן רבנו זי"ע: "עשרות מחברי ספרים מגיעים אלי שאתן להם הסכמה, ומספרים לי שלמדו אצל רבי דוד עטר. אם כן איה הספר שחיבר אביר, רבם של כל אלו?" השיב הבן: "אבא היה אומר לי: הגעתי לעולם כדי להעמיד תלמידים. אני מלמד אותם כדי שיהיה להם מה לכתוב בספריהם. לעיתים גם היה אומר: אם אני אכתוב, מה אני להם שיכתבו הם?" מרן רבנו זי"ע נהנה מדבריו, ואמר לסובבים אותו: "זה מראה על גדולתו של הרב".

על כן חובה קדושה היא לנו לשרטט מעט מקורות הישיבה, מדרכי לימודו עם תלמידיו ומגישתו החינוכית שעליה מעידים כל תלמידיו הגאונים ללא יוצא מן הכלל, שהביאה את הצעירים להניח חיי שעה מאז שנשבו בקסמה של התורה שנטפה מפיו. כדרכנו, בס"ד, לא נדבר כלל מענייני מעשי נסים ומופתים, חסידות וקדושה, ושאר הנהגות יקרות ומידות טובות שהיו לרבי דוד, הגם שפרטים אלו בוודאי יוסיפו לקורא הנכבד טעם לשבח להציץ מבעד לחרכים לגדולתם של חכמנו, היות שאין זה מן העניין שלשמו אנו מייחדים את מאמרינו, שנועדו לחקור ולתאר את היכלי התורה בארצות הגולה.

רבי דוד עטר זצ"ל עם תלמידיו

"שמע נא", אמר לו רבי נסים. "אם תעשה עסקה ספק תרוויח ספק תפסיד. ואילו אני אתן לך עסקה שבה בוודאי תרוויח. הישאר עמנו במוגאדור ותעמוד בראשות הישיבה שייסדתי, ואני אשלם לך במיטבא שישים דורות לחודש. היש לך יותר טוב מכך? גם עולם הזה וגם עולם הבא!" סיים רבי נסים את הצעתו-הפצרתו. רבי דוד לא היסס, ולאחר שקיבל את הסכמתם של בני משפחתו, נענה בחיוב.

"בית חרושת לרבנים"

השמועה על התמנותו של רבי דוד עטר לראשות הישיבה עשתה כנפיים, והישיבה קיבלה תפנית אדירה. עוד ועוד הורים שלחו את ילדיהם. חבר מביא חבר ומספר על הפדגוג האומן שיודע למצוא דרך למסילות ליבם של התלמידים, להחזיר בהם יראת שמים ולפתוח בפניהם את שערי החכמה. גם הורים שילדיהם כבר למדו בבית הספר של אליאנס, הוציאו אותם משם והעבירו לישיבת עץ החיים.

בין התלמידים החדשים היו מי שהתפרסמו בבוא הזמן כגדולים בתורה: **רבי מרדכי עמאר**, **רבי ימין בוגנים**, **רבי חיים אלפראסי** (ר"מ בישיבה של מוסדות 'אם הבנים' בצפרו, ודיין בערים אוז'דה ומידלת), **רבי חיים דוד אבן סוסאן** (אב"ד פאס, והוא בנו של מהר"א רבו של רבנו), **רבי ברוך שמעון אוחיון** (רבה של יפו ובעל שו"ת זהב שבא), **רבי שמעון וענונו** (כיהן כדיין בערים סטאט ומרקש וכו"מ בישיבות צפרו ומקנס), **רבי פנחס כהן**, **רבי חנניה פורטל**, **רבי מסעוד אלקבץ** (ר"מ במוסדות 'אוצר התורה' במוגאדור ובסוף ימיו חבר לשכת הרבנות באר שבע), **רבי יצחק דלויה**, **רבי אברהם בן שבת**, **ר' שלמה כנפו** (בנו של רבי דוד כנפו אב"ד מוגאדור), **רבי יצחק רוזילי**, **רבי חיים אביחצירא**, **רבי יצחק חרוש**, **רבי מאיר סבג**, **רבי מכלוף סבג**, ועוד רבים.

שמה הטוב של הישיבה היה שגור לטובה בפי המון העם במוגאדור, ואלו הביטו בה בהערצה כיצד כל מי שנכנס ללמוד בישיבה חזקה עליו

לצורך עסקה שיוכל להתפרנס ממנה בהצנע. רגליו הובילו אותו לאחד מבתי הכנסת, 'צלאת אטיאס' שמו. והנה, לעת ערב לאחר תפילת ערבית נשאר שלושה חכמים מכובדים ונשואי פנים ללמוד בבית המדרש: רבי נסים אפריאט, רבי נסים סבאג ורבי שלמה מלול. השלשה שקעו עד מהרה בלימוד הגמרא, ורבי דוד עטר נותר ללמוד לבדו בפינה אחרת. מולם התיישב בסקרנות נער צעיר בשם שלמה כנפו, בנו של אב"ד מוגאדור רבי דוד כנפו, ולימים תלמידו של רבי דוד (כאן יש לציין שפרטים וסיפורים רבים השזורים בסדרת מאמרים אלו הינם מראיון שנערך עמו בסוף ימיו, אשר נמסר במיוחד ל"תור הזהב" ורואה כאן אור לראשונה עם עדויות נוספות של תלמידים ובני המשפחה).

תוך כדי הלימוד החלו הרוחות מתלהטות בנוגע לוויכוח שנסוב על הסוגייה, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ולעמק השווה לא הגיעו. רבי דוד שמע מן הצד, ניגש אליהם והציע את הסברו, אך הם השיבו לו מלחמה שערה. בתום משא ומתן ביניהם, ולאחר שפירש להם בשפה ברורה ונעימה אחת לאחת את מהלך הסוגייה, וביאר הכל דבר דבור על אופניו בעמקות ובחריפות - הודו החכמים בצדקתו.

רבי שלמה כנפו מספר שבמבט ראשון היה הדבר תמוה בעיניו. אלו השלשה נכבדים ונשואי פנים הידועים זה מכבר בכוחם התלמודי, ואילו אברך צעיר זה נכנס לתוך דבריהם, משיב כנגדם בביטחון גמור וכלאחר יד פושט להם הכל.

מה שהפליא אותו עוד יותר, הייתה העובדה שהצעיר הזה היה נראה כמגולח ואין חזותו מוכיחה עליו שכן תורה הוא. לתומו סבר שהוא יהודי 'מודרני', כמו רבים שהיו מצויים במוגאדור. רק את זאת לא ידע רבי שלמה: לרבי דוד עטר לא גדל זקן כלל. לימים אף השיח בפני תלמידיו שכל ימיו הוא מצטער על שלא זכה לחתימת זקן (אגב, יש מתלמידיו שטוענים שרק מחמת כך לא נשא בשום תפקיד רשמי, מפני שהתפקיד מצריך מורא ויראת כבוד הנעדרת מחכם ללא הדרת פנים. אולם יש אומרים שהיה זה משום שלא רצו החכמים להפסיד מחנך דגול כל כך בשעה שלדיין ומו"צ ישנם רבים המתאימים, וגם רבי דוד מיהאן בזה מרוב תשוקתו ללמד נערים ולהוציא יש מאין. וברוך ה' יודע).

על כל פנים, הגביר רבי נסים סבאג בחושיו החדים הרגיש שעומד לפניו אדם גדול, ורעיון נצנץ במוחו. הלא זה זמן שרבי הישיבה מתחלפים שוב ושוב, ואין מי שיקדם ויצעיד אותה כפי חזונו. אולי החכם החריף הזה יתאים? הרהר. "יאמר נא כבודו, מאין אתה ומה מעשיך כאן?" שאל את רבי דוד. סיפר לו רבנו את הסיבה שהביאתו למוגאדור. "ואיזה סכום לדעתך הנך צריך לחודש כדי להתפרנס?" המשיך לשאול רבי נסים. "חמישים דורס" יספיקו לי", השיב רבנו.

תפילת הגשם

”וְיִתֵּן טַל וַיִּמָּטֶר לְכַרְכָּה עַל כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְיִרְוֶה פָּנֵי יִבְכָּל וְיִשְׂכַּע אֶת הָעוֹלָם כִּלּוֹ מִטּוֹבָךְ.”

סוף מעשה

הרב שאול עובדיה פתיה

הוא הניח כי האספה קשורה וכרוכה בצרת הבצורת, ומיד לאחר תפילת שחרית כוונתיקין בבית מדרשו של רבו, יצא לסיבוב מהיר בין בתי הכנסת שבעיר, על מנת למסור את בקשת הרב ככתבה וכלשונו.

יהודי ארם צובא אמונים היו על אמונת חכמים וכבוד התורה. איש מהם לא חשב ללכת לעסקיו, או להמשיך ולשקוד על תלמודו, תוך כדי התעלמות מבקשתו של הרב.

בתוך שעה קלה גדשו את בית הכנסת ואת החצר הגדולה אלפי בני אדם, גדולים כקטנים, סוחרים ותלמידי חכמים.

הרב הזדקף במקומו שבכותל המזרח, וסקר בעיניו הרחמאיות את המון העם הנאספים סביבו, ממתינים ביראת כבוד למוצא פיו.

ולפתע פתאום אחזתו רעד. ”וכי מה?” חלף הרהור נוגה במוחו. ”האם אספר להם, לכל צאן מרעיתי, כי מן השמים אמרו לי בחלומי שאינני ראוי לעבור לפני התיבה ולבקש בעד העם?”

ליבו נשבר בקרבו, דמעות צער סימאו את עיניו. ואז, מבעד מסך הדמעות המטושטש, הוא הבחין בדמות מוכרת הניצבת בפתח בית הכנסת.

היה זה לא אחר מאשר החנווני מידענו, שכשאר בני העיר עלה גם הוא לבית הכנסת הגדול, לשמוע מה בפי רבו.

מראהו של החנווני התמים העומד בין ההמון הפיח בליבו של הרב רוח עיזוז וגבורה. הקול מן החלום שב והדהד באוזניו, והוא נשא אצבע רועדת לעברו של החנווני וקרא לעברו: ”גש נא אלי, במטותא ממך!”

בתחילה היה החנווני בטוח כי לא אליו מכוונים הדברים, אבל כאשר הבהיר הרב כי אכן, אליו הוא מתכוון, לא נותרה לו ברירה, והוא מצא עצמו צועד בברכים רועדות לכיוון מקום מושבו של הרב.

”ראה נא”, פתח הרב, כאשר החנווני כבר עמד

”רבונו של עולם, מה עוד יכול אני לעשות?” הרבה הרב בכאב כשדמעות זולגות על לחיו. ”כבר גזרתי כמה וכמה ימי תענית על הציבור ולא נענינו, כבר כשל כוח הסבל, אין בנו כוח יותר. אח, ריבונו של עולם, אמור נא די לצרתינו!”

שמורות עיניו נעצמו כשהן לחות מזרזיפי דמעות. ואז, לפתע פתאום, האיר אור נגוהות מולו.

באור הבוהק סוננורו עיניו של הרב, אבל קול ברור הגיע לאוזניו, ואמר לו כך: ”אל נא תעתיר בעד העם הזה ואל תישא בעדם תפילה, כי לא תיענו! עליכם להיעזר בתפילתו של פלוני אלמוני, חנווני המתפרנס מממכר יין ושמון!”

הקול כילה לדבר את דברו והאור החזק הלך ונחלש עד שנעלם. באותו רגע פקח הרב את עיניו.

ליבו הלם בו בפראות. מילותיו של בעל החלום צלצלו באוזניו כאלפי פעמונים, בקול צלול וברור. תפילתו של פלוני אלמוני, החנווני, היא שתביא את הגשם המיוחל!

הרב הכיר את החנווני היטב, היכרות רבת שנים. היה זה יהודי פשוט, שכמאמר החלום – התפרנס בעיקר מממכר יין ושמון, ועוד שאר ירקות.

היכרות זו מהלה את חרדת הקודש של הרב בסקרנות עזה. האומנם? וכי החנווני הפשוט איננו אלא צדיק נסתר, אחד מל”ו צדיקים שהגיע זמנם להתגלות ברבים?

בקושי המתין הרב עד הבוקר. השינה כבר הייתה ממנו והלאה, והוא השתדל עד מאוד להשקיע את ראשו ורובו בתלמודו.

עם אור ראשון קרא אליו את שמשו והורה לו: ”מיד עם סיום תפילת שחרית, הזדרז והסתובב בכל בתי הכנסת שבעיר. הודע לכל בני העיר כי הנני מבקש מהם להתאסף בבית הכנסת הגדול!”

השמש הנאמן לא הרבה ולא ערער אחר רבו.

”מה יהיה?” הייתה השאלה שריחפה בחלל האויר היבש והמעיק, בימי ובלילות שלהי החורף עליו נסוב סיפורנו.

ארם צובא שיוועה לגשמי ברכה, למים חיים שירוו את השדות, ימלאו את הבורות והבארות, ישטפו את האויר האביך ויקלו על הנשימה.

אפס. השמים היו בהירים להחריד, אפילו עננה קלה לא נראתה בהם. השמש זרחה במלוא עוזה, שולחת קרניים לעגניות לעבר אלו שעדיין שוטטו במרחבי השדות בברכיים כושלות, בחיפושים נואשים אחר בור מים שתחתיתו טרם הפכה לעיסה בוצית דביקה.

החיפושים אחר מקורות מים חדשים העלו חרס. סוחרים ממולחים ניצלו את המצב וייבאו מים מרחוק, בנאדות עור ובכדי חרס, שלא זכו להגיע תמיד לייעדם בשלימות. המים הדלוחים נמכרו במשורה, במחירים מופקעים, אבל לתושבי ארם צובא לא הייתה ברירה. הם העדיפו להיפרד מכספם ומזהבם, ובלבד שלשונם לא תדבק לחיכם בצמא.

חודש עבר ועוד חודש, והגם שהחורף הוא דמה לקיץ יותר מאשר לחורף, המחשבה על חודשי הקיץ הקרבים ובאים הצמיחה את ליבם של תושבי ארם צובא, יהודים כנכרים, באימה.

ולא שיהודי ארם צובא לא התפללו. ההיפך הוא הנכון: הם קרעו את השמים בתפילותיהם, גדולים כקטנים ערכו משמרות תהלים, אמרו סליחות ותחנונים, אבל מן השמים לא נעתרו להם. השמים נותרו חלקים כראי.

היה זה באחד הלילות האחרונים של אותו חורף שחון וקשה. רבה של ארם צובא עלה על יצועו לישון כשליבו כבד עליו. הוא כאב את כאבם של צאן מרעיתו. ליבו הרחום והחנון לא יכול היה לשאת את צערם של הבריות, את מצבם הקשה של רבים מן הסוחרים שעמדו בפני פשיטת רגל, את צמאונם של העוללים שאמותיהם מטפטפות לפיותיהם מים במשורה.

ובאותו רגע בו סיים החנווני הפשוט את תפילתו, נתקדו השמים בעבים, ברקים הבריקו ורעמים נתגלגלו, וגשמי ברכה ירדו והרוו את הארץ, מילאו את הבורות והבארות, החיו את הלבבות השבורים, ולא פחות מכך – לימדו את המון העם עד כמה רב ועצום הוא כוחו של משיא ומתן באמונה, ושל זעקת אמת הבוקעת מלב תמים וישר.

(מעשה זה העלה הגאון חכם יעקב שאול דוויק הכהן, מגאוני ארם צובא, בספרו "דרך אמונה", ערך משקלות, ולא מן הנמנע כי בו עצמו אירע הדבר, אלא שמרוב ענוותנותו העלים הרב המחבר את זהותו מן המעשה וכתב זאת כאילו אירע הדבר עם חכם אחר.

ומעניין הדבר, כי למעשה זה גרסה נוספת המופיעה בספר "מדרכי אברהם", כפי שסיפר הגאון האדיר המקובל חכם אפרים הכהן זיע"א, אביו של יבלחט"א גדול הדור, מרן ראש הישיבה שליט"א. ושמה שני המעשים היו גם היו.

סיפר חכם אפרים הכהן, כי שנה אחת שררה בגדד בצורת קשה, עד שכל חיך יבש מצמא. מושל בגדד, שידע עד מה רב כוח תפילתם של היהודים, שלח לקרוא לחכמי ישראל והזהירם באזהרה חמורה: "אם לא יבואו הגשמים בתוך שבוע ימים, יינתן צו גירוש לכל היהודים יושבי הארץ!"

חכמי בגדד הכריזו על צום ותפילה, והמון העם נתאספו בבתי הכנסת, אך לא נענו. רוב ימי השבוע עברו, והיום המר של גזירת הגירוש נראה באופק, אולם הגשם בושש עדיין מלבוש.

הוציאו אפוא חכמי העיר כרוז, כי למחרת יתאספו כל בית ישראל – אנשים, נשים וטף – לבית הכנסת הגדול שבצד, ועוד הוסיפו בגזירה חמורה כי איש בל יעדר.

ואכן, כך היה. למחרת התמלא בית הכנסת הגדול באלפי גברים, נשים וטף, וקולות התפילה והזעקה עלו עד לב השמים. הכל בכו והתחנונו בדמעות שליש לפני יתברך, שיחוס וירחם וייתן מטר על הארץ.

שעה ארוכה התפללו, עד שהרב השתיק את הקהל והכריז: "עד עתה זעקנו ולא נענינו. ועתה, אם יש כאן מי שיש בידו להשתמש בזכויותיו בכדי להושיע את הכלל ואיננו עושה כן, גדולה אחריותו ולא יינקח!"

איש לא קם ממקומו, עד שלפתע פתאום נשמע קולו של יהודי פשוט, סוחר ירקות, שזעק בקול גדול: "המתינו לז!" נשא את רגליו, יצא החוצה ונעלם. כעבור רגעים ספורים שב, כשבחיקו המאזניים בהם נהג לשקול את הפירות והירקות בחנותו.

הוא הניח את המשקלות על השולחן, פתח פיו ואמר בקול בוכים: "ריבוננו של עולם, הן אתה יודע כי מעודי נזהרתי בכל ימי לנהוג עם כל קונה וקונה במאזני צדק. אנא, ריבוננו של עולם, בזכות נקיות כפי מגניבה – חוסה נא על עמך ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה, שלא נאבד, חס ושלום, ברעב ובצמא, ולא יבצעו בנו שונאינו את זממם הרע, לגרש אותנו מבתינו למדבר שממה. אנא, יתעוררו נא רחמיך על עמך והושיענו מהרה."

ואכן, אך כילה האיש את דבריו וגשמי נדבות החלו יורדים בעוז, ושמו יתברך נתקדש ברבים).

זעקת אמת. בית הכנסת המרכזי של חאלב, שנות התר"ס

החנווני ונמלט על נפשו שלא על מנת לשוב, אולם כעבור זמן לא רב נראתה שוב דמותו בפתח בית הכנסת, כשהוא נושא בידיו את המאזניים שלו, בהן נהג לשקול ללקוחותיו יין ושמן.

נתיב צר נתפלס לו לחנווני. הכל עקבו אחריו במתח. ואילו הוא, מכיוון שקיבל על עצמו את המשימה, שוב לא הבחינו עיניו במאומה. ניכר היה בו כי הוא מתייחד עם קונו מעומק ליבו.

הוא טיפס על מדרגות התיבה, העמיד את המאזניים לפניו, נשא עיניו למרומים ואמר: "ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך כי עם הארץ הנני, אך זאת שמעתי מהחכם הדורש בבית הכנסת, כי המאזניים רומזות לשמך הקדוש. כפות המאזניים רומזות לשתי אותיות ה', המוט שבין כפות המאזניים רומז לאות ו', והאוזן הקטנה שהמאזניים תלויות בה רומזת לאות י'!"

"שמך הגדול והנורא, שם הוי"ה ברוך הוא, רמוז במאזניים", זעק החנווני מקירות ליבו. "ופי מעיד על ליבי, כי בכל עת אשר אני מניח שמן או יין על המאזניים – מדמה אני לנגד עיני את שמך הגדול והנורא, ונרתע הנני מלשאת ולתת שלא באמונה!"

"אנא, רבוננו של עולם", הרעידה זעקתו של החנווני את כתלי בית הכנסת, "אם שיקרתי אי פעם ושקלתי בחסרון, תרד נא אש מן השמים ותשרוף אותי. אבל אם דקדקתי ועשיתי כאשר ציוויתני, במאזני צדק ואבני צדק – אנא, ריבוננו של עולם, הורד נא עכשיו גשם נדבות והרווה את האדמה במים חיים וצלולים!"

במרחק פסיעה ממנו, ראשו מורכן וכתפיו שמוטות. "עומדים אנו להתפלל על הגשם, וברצוני שתעבור לפני התיבה!"

אילו הייתה התקרה מתמוטטת על ראשו של החנווני, לא היה הדבר גורם לו להלם כבד יותר.

"אני?!" גמגם, כשהוא אינו יודע אם לצחוק או לבכות. "והרי אני בקושי יודע להתפלל! אני אעבור לפני התיבה? מה פתאום? איך זה יכול להיות?!"

לא נפריז אם נאמר שהתדהמה לא הייתה נחלתו הבלעדית של החנווני. כל מי ששמע את בקשתו של הרב מהחנווני הפשוט מצא עצמו משפשף את אוזניו בפליאה רבת.

אלא שהרב התעקש. "יכול להיות שאינך יודע להתפלל כמו כולם", אמר. "אבל בכל זאת, ברצוני שתעבור לפני התיבה. תתפלל כרצונך, אמור כל מה שהנך יודע!"

החנווני נענע בראשו לשלילה. "איני יודע כלום, לא מיניה ולא מקצתיה", לחש בשפתיים צחיחות ובפנים חיוורות.

"על מנת כן?" הרים הרב מעט את קולו. "גוזרני עליך בגזירת מרא דאתרא, שתעבור לפני התיבה!"

לרגע נשתררה דממה. הכל ציפו לתגובתו של החנווני, וזו לא איחרה לבוא.

"אם הרב גוזר עליי", מלמל. "הרי שאין לי ברירה. ואשר על כן, אלך ואביא את כלי התפילה שלי."

והוא נשא רגליו ונעלם מן המקום.

בתחילה חשבו כולם כי בפחדו וביראתו ברח

גדול הדור מרן ראש הישיבה
חכם שלום כהן שליט"א
כתפילה בער"ח בציון חותנו
הגאון הקדוש חכם מנצור
בן שמעון זצ"ל לרפואת בנו
הגאון רבי אפרים בן יעל

צילום: ישי ירושלמי

מרן רה"י שליט"א באמירת תהילים
סמוך ונראה לציון

הקהל בתפילה

הגר"מ בן שמעון רבה של ב"ב ור"י אור אליצור בתפילה

הגר"ש בן שמעון גאב"ד נוה ציון
והגר"נ בן שמעון ראב"ד ת"א בתפילה

הגר"י יוספי

הגר"א יוסף רבה של חולון

הגר"נ בן שמעון ראב"ד ת"א

עצרת הספד ככלות השנה
להסתלקותו של הרה"ג
רבי יצחק דייק זצ"ל
רב קהילת כתר תורה
ומייסד כולל יד יצחק חולון

הגר"א יוסף רבה של חולון

הגר"ד בצרי ר"י המקובלים 'השלום'

בנו רב הקהילה הגר"י פנחסי

הגר"ש לוי רבה של רמת אהרן
ורו"מ הליכות משה

עצרת הספד ככלות השנה להסתלקותו
של הגה"צ רבי ישראל פנחסי זצ"ל
ראש כולל האר"י בב"ב

בעליה לציון

כותרת המזרח

מרכזי קהילה
מרכזי חינוך
מרכזי תרבות

צילום: יעקב כהן

מעמד הסיומים המרכזי לבני הישיבות
בירושלים בראשות גדול הדור מרן
ראש הישיבה חכם שלום כהן שליט"א
שע"י "לבקר בהיכלו - ותן בליבנו"

שולחן הכבוד בעת משאו של מרן רה"י שליט"א, נראים: הגר"ד זאדה ר"י תורת אברהם, הגר"א סבאג ר"י תפארת משה, הגר"צ אטון ר"י ראשית חכמה, הגר"מ בן שמעון רבה של ב"ב ור"י אור אליצור, הגר"א סאליס ר"י מאור התורה והגר"מ הלוי ר"י תפארת הלוי

מרן רה"י שליט"א במשאו

הגר"מ בן שמעון רבה של ב"ב ור"י אור אליצור באמירת ההדרן

הגר"א סאליס ר"י מאור התורה באמירת הקדיש

הגר"מ צדקה ר"י פורת יוסף גאולה

יו"ר תנועת ש"ס הרב אריה דרעי

הגר"ח סויסה ר"י תורה ודעת

הגר"י כהן ר"י יקירי ירושלים ובאר התלמוד

בסיומים

בני הישיבות במעמד

יום השנה השמיני של מרן רבינו

בעלייה לציון בבית החיים סנהדריה בירושלים

חברי סיעת ש"ס בתפילה

הגר"ד יוסף בהדלקת הנר

מו"ר הראש"ל הגר"י יוסף בהדלקת הנר

צילום:
דוד ארזני

מו"ר הראש"ל הגר"י יוסף
והגר"ד יוסף בתפילה

מעמד חלוקת "פרס הרב עובדיה יוסף" בתל אביב

צילום: יעקב כהן

הגר"מ זבולון רבה של שכונת תל כביר
בחלוקת המלגות

מו"ר הראש"ל הגר"י יוסף

יו"ר תנועת ש"ס הרב אריה דרעי

הגר"ז כהן ראב"ד ת"א

הקהל במעמד

באלעד

בבאר שבע

בבני ברק

בקרית מלאכי

בעצרת המרכזית בבית הכנסת היזדים

צילום: יעקב כהן

הגר"ר אלבז ר"י אור החיים

הגר"מ צדקה ר"י פורת יוסף גאולה

בני מרן רבנו זצ"ל מימין לשמאל: הגר"ד יוסף ראש ביהמ"ד יחוה דעת, הגר"א יוסף רבה של חולון, הגר"מ יוסף ראש ביהמ"ד מאור ישראל

יו"ר תנועת ש"ס הרב אהיה דרעי

הגר"ד כהן ר"י חברון

הגר"ד גרוסמן רבה של מגדל העמק ור"מ מגדל אור

הגר"מ אזרחי ר"י עטרת ישראל

הקהל בעצרת

לוט

וַיִּלֶךְ אֶתֹּ לֹט (יב, ד)

א. **מָקוֹם שֵׁם קָבֵר.** בבית יוסף שם מובא צד שיתכן שהברכה על ראיית לוט נתקנה על ראיית קברו של לוט (ועיין **שער הציון** שם). במסורת היהודית לא השתמר מקום קבר לוט, אולם מסורת ערבית מזהה את קברו בכפר בני נעים הממוקם מזרחית לחברון.

ב. **וַתְּהִי נָצִיב מֶלֶח.** נציב המלח שהיה אשת לוט אינו מטמא בטומאת מת, שכן מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא (נדה דף ע:).

ג. **וַיִּזְכֹּר אֱ-לֹהִים אֶת אֲבִרָהָם.** חז"ל תיקנו ברכה מיוחדת על לוט, שכן הרואה את אשת לוט שהייתה לנציב מלח מברך "ברוך דיין האמת" על מותה, ומוסיף ברכת "זוכר את הצדיקים" על הצלתו של לוט בזכות אברהם (שו"ע או"ח סימן ריח סעיף ח).

ד. **עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה.** כתיב זכר עשה לנפלאותיו, וכן כשנהפכה סדום הניח זכרון לעולם: "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח, עד עכשו היא עומדת, שיהו הדורות מתנים בשבחו של בורא עולם" (ילקוט שמעוני על מגילת אסתר). ואכן יש שמזהים את אשת לוט עם נציב מלח הממוקם בגובה מטר במעלה המזרחי של הר סדום.

ה. **אֵין זָכְרוֹן לְרָאשֵׁינִים.** לעומת זאת, בביאור הרד"ל לפרקי דרבי אליעזר (פרק כה) הוא סובר שים המלח הציף את הנציב והוא איננו קיים כיום, ועל כן לא נזכרה ברכה זו ברמב"ם בהלכות ברכות.

ו. **מָקוֹם שֵׁם קָבֵר.** בבית יוסף שם מובא צד שיתכן שהברכה על ראיית לוט נתקנה על ראיית קברו של לוט (ועיין **שער הציון** שם). במסורת היהודית לא השתמר מקום קבר לוט, אולם מסורת ערבית מזהה את קברו בכפר בני נעים הממוקם מזרחית לחברון.

ז. **וַתְּשַׁקֵּן אֶת אֲבִיהָ יוֹן.** שכרותו של לוט הפכה למושג הלכתי. אדם שהגיע לשכרותו של לוט פטור מכל המצוות, ואינו חייב בעונש על מעשיו (ערוכין דף סה).

ח. **וְלוֹט בָּא צִעְרָה.** הלכה נוספת נלמדת מלוט, והיא מרחק הזמן שבין עלות השחר לצאת הכוכבים. שכן התורה מעידה שלוט יצא מסדום בעלות השחר ובא לצוער בהנץ החמה, והמרחק ביניהם הוא חמש מילין. נמצא ששיעור הזמן ביניהם הוא כדי הליכת חמישה מיל (פסחים דף צג:).

ט. **וַיִּמְלֹט אֶל מְעַרַת עֶדְלָם.** יש אומרים שהמערה שלוט ישב בה לאחר שעלה מצוער היא מערת עדולם שדוד המלך נמלט אליה כשברח מפני שאול המלך (ספר הישר).

י. **וַיֵּרָא אֶת כָּל כְּכַר הַיַּרְדֵּן.** לוט הוא מארבעה שהיו להוטים אחרי עבודת האדמה ולא נמצאו כראוי, ואלו הן: קין, נח, לוט, ועוזיהו המלך (מכילתא דרשב"י פרק יח), אמנם בילקוט שמעוני (בראשית רמז לה) הביא רק שלושה, והשמיט את לוט.

מתלמידיו של אברהם אבינו

ואמינה" הורה מדה חשובה, שלא יקפיד איש בטובת אחרים אחר שיספיק לו הנשאר לחלקו, והוא שאמר לו לברור הנווה הטוב, לא כמידת הרעים המקפידים בטובת אחרים ומקנאים עליה.

עוד למדנו מדה חשובה מן הסיפור הזה, שלא להתגאות על אחר על טובה שבאה לו ממנו, שהרי השלם לא התגאה על לוט בשביל שהתברך בגללו, וכל הטוב שהשיג השיג לרגלו, ולא הזכיר לו מזה דבר, ואף על פי שהיו מצערים אותו אנשי ביתו.

(רבי יעקב ב"ר אבא מרי אנטולי, ספר מלמד התלמידים)

ואחר זה סיפר שהיו צאן ובקר ואוהלים ללוט ההולך את אברם, להודיע שהליכתו את אברם גרמה לו זה, וייחס לו בזה מדה מן המידות החשובות. והוא שראוי לעשיר להעשיר הדבקים אליו, והוא שאמר "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואוהלים". ואחר כן ספר דברי הריב שנפל בין רועיו ובין רועי מקנה לוט, והוא השלם לטוב לבבו רדף השלום. והוא שאמר "אל נא תהי מריבה ביני וביניך ובין רועי ובין רועיך", ואמר "הלא כל הארץ לפניך". הורה כי אף על פי שטוב שבת אחים גם יחד, אחר שיפול הריב ביניהם הטוב הוא שייפרד איש מעל אחיו. והוא שאמר השלם "הפרד נא מעלי", ואמר "אם השמאל